

L'ARGENTERIA LITÚRGICA I CULTUAL
DEL MONESTIR DE MONTSERRAT
A MITJAN SEGLE XVII

per FRANCESC XAVIER ALTÉS I AGUILÓ

Tot i l'escampall de dades documentals relatives a peces d'argenteria ofrenades al santuari de Montserrat des de l'any 1158,¹ cal advertir el lector que d'inventaris de l'argenteria litúrgica i cultural de Montserrat ens n'han pervingut molt pocs; i els que coneixem han estat vinculats a situacions extraordinàries del monestir-santuari o bé del país. Efectivament, llevat de referències puntuals a la «sagristia del tresor», així com d'algun incident com pot ser el segrest del tresor, —calzes, creus, l'evangelari i molts altres joiells—, els anys 1309-1312, per part de l'abat del monestir de Santa Cecília de Montserrat, o bé el rescat dels joiells que havia empenyorat, en vida, el prior Bernat Escarrer (†1321) a uns jueus barcelonins,² no en coneixem inventaris.

Un inventari, del qual només tenim simplement notícia, degué ser dreçat l'any 1384, per ordre del rei Pere III, per tal d'aclarir les reiterades denúncies fetes contra el prior-prelat de Montserrat, Rigalt de Vern, acusant-lo d'haver alienat calzes, llànties i altres joiells d'argent de la sagristia, amb motiu o amb l'excusa de sanejar l'economia del santuari. El monarca, enutjat perquè aquell afer podia comportar que «fos tolta a totes les gents la gran devoció que han al dit monastir, qui es una de les mes sollempnes cases de nostre regne», actuà durament contra el prior i li retragué oficialment la seva gestió dissipadora de «moltes e diverses joyes, e les pus solemnes de la esglea de vostre monastir, en tant que la dita esglea, qui solia esser fort altament rica e enjoyada, n'esta huy assats pobrament».³

1. B. RIBAS I CALAF, *Història de Montserrat (888-1258)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, p. 192.
2. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Introducció», a B. RIBAS I CALAF, *Annals de Montserrat*, p. 52.
3. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Introducció», a B. RIBAS I CALAF, *Annals de Montserrat*, p. 76.

Just un segle després, el mes d'octubre de l'any 1485, trobem l'inventari de l'argenteria de la sagristia de Montserrat, que fou realitzat en ocasió del trasllat, preventiu, del tresor a Barcelona, ordenat pel lloctinent reial, per tal de deslliurar-lo del possible assalt al monestir per part d'una partida de pagesos remences que actuava al peu de la muntanya de Montserrat, a les viles de Castellbell i de Monistrol de Montserrat.⁴

La impressió que podia causar al visitant l'orfebreria montserratina queda reflectida en l'itinerari hispànic de l'alemany Jeroni Münzer, que estigué a Montserrat els dies 26 a 28 de setembre de l'any 1494. A més d'esmentar les vint-i-tres llànties de plata i or que cremaven nit i dia en l'esglesiola montserratina, en referir la visita que féu a la sagristia, acompanyat del prior i futur abat Garcias de Cisneros, Münzer remarca que hi veié vasos sagrats i joiells d'or i argent, tots «exquisitissime fabricata», els quals, tots plegats, pesaven vuit-cents marcs de plata; i que entre aquests hi havia l'«artificiosa cathena» d'or, de quatre marcs de pes, que el rei Ferran II de Catalunya-Aragó duia al coll en el moment de l'atemptat del dia 7 de desembre de 1492, al palau reial de Barcelona. Els ornaments, brodats amb or i argent, també hi eren abundants.⁵ Els uns i els altres, argenteria i ornaments, es veurién augmentats durant l'abadiat del seu acompanyant, el pare Garcias de Cisneros (†1510).⁶

En la literatura adreçada des del monestir a pelegrins i visitants, l'any 1550 hom ponderava com el tresor i el parament de la sagristia eren dignes de qualsevol catedral. A les nombroses llànties de plata, i a la custòdia-tabernacle de tres-cents marcs de plata, visibles en l'església, a la sagristia, a més de nombrosos ornaments tèxtils preciosos, hi havia «un armario muy bien pintado, a donde estan muchas reliquias en sus reliquiarios de plata, o de oro, y muchos y ricos calices de plata, y uno de oro que dio el infante Fortuna».⁷

Ens cal, però, esperar la visita apostòlica realitzada al monestir, durant els anys 1584-1586, a causa de la profunda discòrdia en què vivia la comunitat de monjos, per a trobar dos inventaris totals de la sagristia. L'un, que fou dreçat, l'any 1584, n'és pròpiament un recompte sumari,⁸ mentre que l'altre, de l'any 1586, en descriu individualment totes les peces importants tant d'argenteria com de brodaria i de draperia.⁹ Hi són fàcilment identificables algunes peces notables d'argenteria que ja figuren en l'inventari de l'any 1485. Llàstima, però, que de

4. B. RIBAS I CALAF, *Annals de Montserrat*, p. 311-313.

5. L. PFANDL (ed.), «Itinerarium hispanicum Hieronimi Monetarii, 1494-1495», a *Revue Hispanique*, 48 (1920), p. 15.

6. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Els abats montserratins del segle XVI al *Liber reformationis Montisserrati*», a *Studia Monastica*, 32 (1990), p. 173-175.

7. *Libro de la historia y milagros hechos a invocación de Nuestra Señora de Montserrat*, Barcelona, 1550, f. 11v-12.

8. Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Monacals d'Hisenda*, vol. 1561, f. 649-656.

9. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Argenteria, brodaria i tapisseria a la sagristia de Montserrat l'any 1586», a *Studia Monastica*, 35 (1993), p. 331-402.

les seixanta llànties d'argent que segons el recompte de l'any 1584 cremaven aleshores a l'església montserratina, l'inventari de 1586 només n'inclouï nou, la manutenció de les quals anava directament a càrrec de la sagristia.¹⁰

Com veurem tot seguit, els inventaris del tresor montserratí dels anys 1641 i 1649 també estan vinculats a un fet extraordinari, en aquest cas els esdeveniments bèl·lics de la Guerra dels Segadors. El seu interès, especialment en l'inventari de l'any 1641, rau en el fet de ser, pròpiament, els darrers inventaris coneguts del tresor montserratí, que en ocasió de la Guerra del Francès, l'any 1810 aniria a parar fatalment a la seca de Reus. Durant el segle XVIII, del tresor només se'n conserven descripcions parcials o bé de caràcter popular destinades a embadocar lectors o bé els visitants de la sagristia.¹¹ Algunes peces importants que, oportunament ocultades, sobrevisqueren a la Guerra del Francès, figuren encara en els inventaris sumaris, que precediren la desamortització dels béns dels religiosos de l'any 1824,¹² que les engoliria definitivament.

EL TRESOR DE LA SAGRISTIA ELS ANYS 1641 I 1649

En vista dels fets revolucionaris del Corpus de Sang, el mes de juny de l'any 1640, l'abat de Montserrat, Juan Manuel de Espinosa, sol·licità al Consell de Cent de la ciutat de Barcelona protecció per a «la seguridad de este sagrado templo y joyas de la Virgen Santissima», tot demanant, alhora, la tramesa d'armes i de municions per a defensar el monestir. Els diputats de la Generalitat de Catalunya s'hi comprometeren,¹³ i a primers de desembre, quan la situació esdevingué guerra oberta amb l'entrada de l'exèrcit castellà per Tortosa i de l'exèrcit francès pel Rosselló, el 26 de desembre de 1640 hom emprengué, de manera sobtada i violenta, la defensa oficial de Montserrat, per part de Francesc Descatllar, «governador de les armes de la montanya y santuari de Montserrat». La seva missió era prevenir l'ocupació de Montserrat per part de l'enemic tot fortificant els accessos a la muntanya, i, alhora, foragitar del monestir els monjos castellans,¹⁴ suspectes, aleshores més que mai, de

10. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Argenteria, brodaria i tapisseria», p. 331-402.
11. Em refereixo al *Compendio historial, o relacion breve, y veridica del portentoso santuario, y camara angelical de Nuestra Señora de Monserrate*, Barcelona, [1758], p. 157-170. I també a la guia de visitants del tresor publicada amb el títol «Relíquies i joies antigues de Montserrat segons un manuscrit recentment descobert», a *Analecta Montserratensia*, 1 (1917), p. 236-259) i de la qual ha sortit a subhasta un exemplar en el catàleg *Subastas Velázquez*, núm. 25 (abril 2001), núm. 736.
12. Publicats per X. SITJES I MOLINS, *L'argenteria i l'orfebreria al Bages: Segles X-XVIII*, Manresa, 2001, p. 107-119.
13. J. SANABRE, «Les repercussions de la Guerra dels Segadors en el monestir de Montserrat», a *Analecta Montserratensia*, 9 (1962), p. 106-107.
14. C. PUJOL Y CAMPS (ed.), *De los muchos sucesos dignos de memoria que han ocurrido en Barcelona y otros lugares de Cataluña: Cronica escrita por Miguel Parets entre los años*

connivència amb el marquès de Los Vélez, cap de l'exèrcit castellà, i de passar-li informació.¹⁵

Un cop l'exèrcit castellà fou al Penedès, el dia 6 de gener de 1641, a causa de l'investida de les forces castellanques contra la vila de Martorell, els diputats de la Generalitat i el Consell de Cent de la ciutat de Barcelona prengueren la decisió de fer-se càrrec del tresor de Montserrat i traslladar-lo a Barcelona. Per a executar-ho trameteren al monestir uns comissionats encapçalats per Gispert Amat, abat de Sant Pere de Galligants, amb una carta de presentació i les oportunes instruccions per a evacuar cap a Barcelona l'abat Juan Manuel de Espinosa juntament amb els altres monjos castellans, fer inventari del tresor de la sagristia, encaixar-lo en baguls i transportar-lo a Barcelona. Del tresor només n'havien d'exceptuar la vaixel·la litúrgica imprescindible per al culte i tres llànties de plata; també havien de retirar els millors ornaments litúrgics, però deixar a Montserrat els vasos o llantions de les llànties per tal que poguessin continuar cremant. El mateix dia 7 al vespre els comissionats arribaren a Montserrat, i l'endemà dia 8, al matí, presentaren a l'abat i al capítol conventual les ordres que duïen. L'abat i els monjos castellans es negaren a abandonar el monestir i així ho comunicaren a la Generalitat; el capítol conventual, però, contradient el parer de l'abat i del seu consell, accedí al trasllat del tresor a Barcelona atès el perill de pillatge per part de la soldadesca de qualsevol dels dos exèrcits. Davant el consentiment majoritari del capítol conventual, l'abat, el mateix dia 8 nomenà cinc monjos, els pares Antonio Romano, Plácido Riquer, Benet Struch, Jaume Vidal i Gregori Codina per a l'entrega de l'inventari i de la plata. El dia 10 es féu el primer lliurament de l'inventari, i el dia 17 el segon. Mentrestant, el dia 13 ja havia estat duta a Barcelona una part del tresor, i els comissionats retornaren a Montserrat per continuar la seva missió. En el transport de la plata es feren diversos viatges amb vint-i-quatre cavalleries, i el dia 16 o 17 els comissionats retornaren definitivament a Barcelona amb la resta del tresor.¹⁶

El mes de febrer de 1641, el Consell de Cent decretà i executà l'expulsió de Montserrat dels monjos castellans o afectes al rei d'Espanya;¹⁷

de 1626 a 1660, vol. 3 (*Memorial histórico español*, vol. 22), Madrid, 1889, p. 269 i 289-290. M. CANYELLES, *Descripció de la grandesa y antiquitats de la ciutat de Manresa*, 1896, p. 503.

15. París, Archives de Ministère des Affaires Étrangères, Mémoires et documents. *France*, vol. 841, f. 128v.

16. J. SANABRE, «Les repercussions de la Guerra dels Segadors en el monestir de Montserrat», a *Analeceta Montserratensia*, 9 (1962), p. 109-113. C. PUJOL Y CAMPS (ed.), *De los muchos sucesos dignos de memoria que han ocurrido en Barcelona y otros lugares de Cataluña: Cronica escrita por Miguel Parets*, vol. 3 (*Memorial histórico español*, 22), p. 271-281.

17. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. 5, Barcelona, 1999, p. 1149, 1967-1972. C. PUJOL Y CAMPS (ed.), *De los muchos sucesos dignos de memoria que han ocurrido en Barcelona*, vol. 3, p. 282-299. J. SANABRE, «Les repercussions de la Guerra dels Segadors», p. 113-119. El 12 de febrer de 1641, el canonge degà de la seu de Barcelona,

això, però, no fou suficient perquè les instàncies polítiques apartessin els ulls de Montserrat, malgrat que els monjos del consell del monestir regraciessin Déu per veure's lliures dels monjos castellans i perquè «nosaltres veïam cumplit lo que nostres passats procuraren, que ixquessen los castellans».¹⁸ El dia 3 d'agost, els diputats de la Generalitat es queixaren vivament al monjo president, pare Joan March, perquè, malgrat la prohibició explícita decretada pel Consell de Guerra de no comunicar-se amb els monjos de Castella, un frare llec de Montserrat havia tornat d'Osca duent correspondència i ordres dels castellans. Més encara; després de retreure als monjos la seva manca de patriotisme —tant més que gràcies al Consell de Cent ja no hi havia a Montserrat monjos castellans que els torbessin la convivència—, amenaçaren de donar publicitat a aquells contactes amb l'enemic, alhora que prohibiren formalment al monjo president qualsevol sortida del monestir, així com el retorn del frare llec a Osca.¹⁹ Un mes després, el 13 de setembre, el Consell de Guerra decidia enviar a Montserrat l'abat de Sant Pere de Galligants, Gispert Amat, ara per rebre informacions sobre monjos desafectes, comissió que ja era enllestida el 16 d'octubre.²⁰ La malfiança, juntament amb la voluntat d'assegurar-se una persona afecta al capdavant del monestir, es manifestà en la l'elecció abacial del pare Francesc Batlle, celebrada el dia 30 d'octubre de 1641, la qual, malgrat les protestes del monjos, fou presidida i conduïda per l'esmentat abat de Sant Pere de Galligants.²¹ Aquesta suspecció respecte dels monjos desafectes a la causa, o simplement opositors a l'abat Batlle —a qui el visitador general Pèire de Marca, considerava «l'appuy des bien affectionnés dans cette maison là», i digne de ser gratificat amb una abadia vitalícia—²² faria que el mes d'octubre de 1648 Marca intentés aconseguir de la Santa Seu una visita a Montserrat, mentre que el pare Plàcid Cabardos, que havia

Pau del Rosso, escrivia al cardenal Francesco Barberini: «En Monserrate han muerto un monje francés los castellanos monjes; ayer se ordenó que salgan todos fuera de Catalunya, dandoles cavalleria y lo necessario que los acompayen hasta Aragón; y agora no sacaran el tesoro de Nuestra Señora, sino que se esten en Castilla en sus grandezas vendiendo favores, que no ha de quedar castellano en este Principado» (Bibliotheca Apostolica Vaticana, ms. Barberini latini 8.536, f. 48-49). El total d'expulsats fou: vint-i-set monjos, sis ermitans, sis novicis, catorze religiosos llecs i tres escolans (Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Monacals d'Hisenda*, lligalls grans, 20: «Sucesos del gran santuario de Ntra. Sra. de Monserrate. Salida del P. Abbad y destos religiosos, entrada en la Corte y mercedes que el Rey nuestro señor les ha hecho»).

18. Llibre d'Actes del Consell del monestir corresponent a l'any 1641, f. 65 (Madrid, Biblioteca de Palacio, ms. 2520, f. 210v).
19. Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Generalitat*, N-857, f. 6, publicat amb la signatura antiga per C. PUJOL Y CAMPS (ed.), *De los muchos sucesos dignos de memoria que han ocurrido en Barcelona*, vol. 3, p. 299-300.
20. J. SANABRE, «Les repercussions de la Guerra dels Segadors», p. 128. Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Generalitat*, N-197, f. 91.
21. *Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 13, Barcelona, 1911, p. 329-335. J. SANABRE, «Les repercussions de la Guerra dels Segadors», p. 128-129.
22. París, Bibliothèque Nationale de France, ms. Baluze 105, f. 167v; ms. Baluze 106, f. 352; ms. Français 4217, f. 428v; ms. Français 4219, f. 423.

estat desterrat de Catalunya, era a París per denunciar l'abat Batlle, i el 30 de desembre hom allunyava altres quatre monjos montserratins per desafectes.²³

Però tornem enrere; vull dir a l'argenteria del tresor montserratí dipositada a la sagristia de la catedral de Barcelona des del mes de gener de 1641. El 28 de febrer de 1642, l'abat de Montserrat, preveient una imminent visita a Montserrat del virrei mariscal de Brezé, sol·licitava al Consell de Cent de poder disposar de l'argenteria necessària per a tal ocasió, tot comproment-se a retornar-la després a Barcelona; però el Consell s'hi negà.²⁴ A ningú no se li escapa que els monjos, tot i haver autoritzat el trasllat del tresor a Barcelona, eren conscients del risc de no recuperar-lo i de que anés a parar a la seca per a subvenir les despeses de guerra, o bé que acabés incautada pel vencedor. L'ocasió propícia per a obtenir-ne la recuperació se'ls presentà arran de la visita que el nou virrei, mariscal de La Mothe, féu a Montserrat, on era el 3 de desembre.²⁵ Efectivament, per mitjà del governador comte d'Argenson, el virrei féu arribar al Consell de Cent el seu desig que el tresor fos retornat a Montserrat; i en sessió del 17 de desembre el Consell decidí condescendir a la petició del virrei, el qual argumentava que ja havia passat el perill pel qual havia estat retirat.²⁶

Curiosament, l'entrega del tresor fou immediata. Gispert Amat, abat de Sant Pere de Galligants, acompanyat de Francesc Xammar i de Ramon Pereda, es personà a Montserrat i, el dia 22 de desembre, en féu lliurament d'acord amb l'inventari de 1641. Per la seva banda, l'abat i el capítol conventual, format per trenta monjos, els signaren l'època corresponent davant el notari d'Esparreguera, Segimon Ventallol, la qual Gispert Amat, el dia 24, presentà al Consell de Cent, que manà adjuntar-la a l'acta de la sessió.²⁷

Malgrat les dificultats econòmiques de Montserrat i de la Generalitat de Catalunya durant els anys de la Guerra dels Segadors, sembla que del tresor de la sagristia no se'n tornà a parlar fins al cap de set anys, a la tardor de 1649, en tornar a plantejar-se una situació bèl·lica similar a la del mes de gener de 1641. Llavors, davant del temor que l'exèrcit castellà

23. París, Bibliothèque Nationale de France, ms. Baluze 105, f. 167 i 174v; ms. Français 4217, f. 428v; ms. Français 4218, f. 3v. Lafer del pare Cabardos devia arreglar-se, atès que, just al cap d'un any, hom el nomenava procurador de Montserrat resident a París (Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Notarials*, Sant Feliu de Llobregat, vol. 315(1).

24. Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat, Consell de Cent, *Deliberacions*, vol. 151, f. 74v-75.

25. J. SANABRE, *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa, 1640-1659*, Barcelona, 1956, p. 239.

26. Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Generalitat*, N-47, f. 381v. *Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 13, p. 193-194.

27. Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Generalitat*, N-47, f. 381v i 389-392. *Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 13, p. 193-194. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. 5, p. 2053-2054. J. SANABRE, «Les repercussions de la Guerra dels Segadors», p. 129, resulta molt incomplet.

arribés a la línia del Llobregat, el dia 24 de setembre de 1649, el Consell de Cent deliberà novament la retirada del tresor de la sagristia de Montserrat; i el dia 27, juntament amb els diputats de la Generalitat, decidiren tractar l'afer. Finalment, el dia 4 d'octubre els diputats decidiren executar la retirada del tresor per mitjà d'uns comissionats presidits per Josep Molera, abat electe de Santa Maria de Gerri,²⁸ els quals, amb les corresponents cartes i instruccions, arribaren al monestir el dia 7 d'octubre. L'endemà, dia 8, presentaren la seva comissió a l'abat i el dia 9 al capítol conventual. Atès, però, que el capítol conventual, el mateix dia 9, escrigué al Consell de Cent tot negant-se a entregar el tresor mentre no s'agreugés la situació militar, i compromentent-se, alhora, a amagar-lo arribat el moment, el dia 10 els diputats feren retornar a Barcelona els seus comissionats mentre no es prenia una resolució definitiva.²⁹ Sembla que en el fons de la qüestió per part del monestir hi havia la negativa a assumir les despeses del trasllat.³⁰

L'investida de l'exèrcit enemic contra Vilafranca del Penedès féu que, el dia 16 d'octubre, el Consell de Cent i la Generalitat es plantegessin novament la conveniència de retirar el tresor montserratí;³¹ i l'endemà, dia 17, els diputats de la Generalitat ho decidiren i trameteren novament al monestir els mateixos comissionats. A més, per tal de pressionar els monjos, els diputats de la Generalitat els feren saber que tenien notícia que les forces enemigues tenien el propòsit d'endur-se el tresor al nou monestir de Montserrat de Madrid, fundat pel rei per als monjos de Montserrat expulsats l'any 1641. Això, argumentaven els diputats, fóra «la major desconsolació que podria tenir Catalunya».³²

El dia 19 d'octubre els comissionats llegiren aquestes i altres cartes al capítol conventual de Montserrat, i demanaren als monjos on preferien que fos portat el tresor, si a Barcelona, o bé a Vic o a Ripoll. Hom decidí que fos dut a Barcelona, al palau de la Inquisició, sota la custòdia de dos monjos, els pares Bernat Oliva i Bernat Martell, amb la condició, però, que seria retornat, a petició del monestir, tan bon punt es retirés l'enemic. El mateix dia el notari de Monistrol de Montserrat, Pere Nabot, en protocol·litzà l'inventari, i el dia 22 el sagristà major pare Bernat Barecha, en presència del notari, lliurà el tresor als dos monjos custodis i als comissionats de la Generalitat, els quals marxaren plegats cap a Barcelona.

D'acord amb la condició pactada, i tot adduint que les tropes castella-

28. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. 6, Barcelona, 2000, p. 359-360, 361, 1027 i 1028.
29. *Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 14, Barcelona, 1913, p. 666-669. J. SANABRE, «Les repercussions de la Guerra dels Segadors», p. 131-132.
30. C. PUJOL Y CAMPS (ed.), *De los muchos sucesos dignos de memoria que han ocurrido en Barcelona*, vol. 5, p. 331. J. SANABRE, «Les repercussions de la Guerra dels Segadors», p. 131.
31. *Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 14, p. 421. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. 6, p. 365.
32. J. SANABRE, «Les repercussions de la Guerra dels Segadors», p. 132-133.

nes s'havien retirat cap a Tarragona i que s'havia allunyat, doncs, el pe-rill, l'abat i el capítol conventual de Montserrat reclamaren al Consell de Cent que els fos retornat el tresor de la sagristia a fi de poder ornar el temple amb les llànties i l'argenteria en les pròximes festes de Nadal. El dia 4 de desembre el Consell acceptà la petició i, després de parlar-la amb els diputats de la Generalitat, el dia 6 de desembre els dos consistoris acordaren el lliurament del tresor.³³ Finalment, el 23 de desembre, el monjo sagristà major, pare Gregori Codina, signava el rebut del tresor als pares Bernat Oliva i Bernat Martell, com a comissionats i custodis del tresor mentre fou a Barcelona.

TRANSMISSIÓ I EDICIÓ DELS INVENTARIS

Com ja ha estat dit, en ocasió dels trasllats del tresor montserratí a Barcelona, els anys 1641 i 1649, es dreçaren els corresponents inventaris de lliurament, que foren protocol·lizats, respectivament, pels notaris públics de Monistrol de Montserrat, Dídac Bellera i Pere Nabot en un volum titulat *Inventaris y encants en p^o de Damia Bellera, Diego Bellera, Pere y Francisco Nabot nott. de Monistrol*, folis 225-244 i 601-612. Malauradament, aquest volum i tot el fons notarial de Monistrol de Montserrat,³⁴ que des del segle XVIII era conservat a can Gibert de Monistrol de Montserrat, fa una trentena d'anys que està en parador desconegut i sense que cap instància pública no se n'hagi volgut ocupar. Sortosament, però, durant el decenni de 1950, d'aquests dos inventaris i de la documentació adjunta, se'n féu un microfilm, molt casolà, que es conserva a l'arxiu de l'abadia de Montserrat. La seva confrontació amb una transcripció, avui raríssima de trobar, publicada l'any 1901 com a fulletó setmanal (abril-octubre) del setmanari *La Veu del Montserrat*, revela com aquesta edició n'és, de deficient i d'incompleta.

Això fa oportuna i necessària una edició abastable, més correcta, i completada amb els documents notariais adjunts. És, doncs, a partir del microfilm, no sempre prou nítid per a la lectura, que els publico.

En aquesta edició cadascuna de les peces no solament va numerada i referida a l'altre inventari sinó que ha estat completada, sempre que ha estat possible, amb dades relatives a alguna característica o bé a la seva datació i procedència. Les sigles utilitzades en l'edició i el comentari responen a les fonts següents:

Inv. 1641 = Inventari de l'any 1641.

Inv. 1649 = Inventari de l'any 1649.

33. *Dieteri del Antich Consell Barceloní*, vol. 15, p. 3, nota. *Dieteris de la Generalitat de Catalunya*, vol. 6, p. 377.

34. Els anys 1960, el pare dom Calixt Albareda i Boloix (†1983) encara veié aquest volum quan preparava una transcripció parcial i no gaire fiable dels inventaris.

- A = Inventari de la sagristia de Montserrat de l'any 1485.³⁵
 B = *Libro de Bienhechores* (arxiu de Montserrat).
 C = Recompte de la sagristia de l'any 1584.³⁶
 D = Inventari de la sagristia de Montserrat de l'any 1586.³⁷
 E = Notícies manllevades a un llibre de benefactors del segle XVI.³⁸
 F = Revisió del *Llibre de benefactors*.³⁹
 G = Notes manllevades a l'antic arxiu de Montserrat.⁴⁰
 H = Guia del tresor exposat a la sagristia a la darrereria del segle XVIII.⁴¹

En la transcripció he assenyalat amb el signe [] el mots escrits als marges dels documents, amb el signe { } els que hi són cancel·lats, i amb el signe < > els mots que he afegit per a una millor comprensió.

Una primera lectura d'aquests inventaris palesa que ens trobem davant de dos documents independents, i alhora diferents, tant pel que fa al seu valor com al seu interès i a les peces comunes, les quals no sempre són identificables. Ja d'entrada l'inventari de l'any 1641 resulta més complet, 191 peces, i més detallat en les descripcions, que no pas el de l'any 1649, el qual, a part de no ser tan nombrós —174 peces, i de no incloure'n algunes, brandoneres i ornaments litúrgics (Inv. 1641, nn. 78-81 i 178-190)—, resulta sumari, cumulatiu i completat amb menudalla de presentalles (nn. 119-174).

Tanmateix, examinats en detall, no hi ha grans diferències entre els dos inventaris pel que fa a les peces d'argenteria més notables, com ara calzes, canadelles, portapaus, reliquiariis, custòdies, corones de la Santa Imatge, o bé llànties. La diferència entre ambdós rau en un altre tipus de peces, diguem-ne menors, com ara candelers, palmatòries, gerros, etc., o bé, per exemple, bacines o safates, de les quals l'inventari de 1641 n'inclou una quinzena, mentre que el de 1649 només vuit o nou. També l'estructura accentua la diferència entre ambdós inventaris. Si l'inventari de 1641 presenta una major unitat de les peces de la mateixa tipologia és perquè fou dreçat a partir del seu embalatge; les unes en baguls, i les altres individualment a causa del seu volum. En canvi, l'inventari de 1649 reflecteix una certa dispersió de les peces atès el seu origen topològic. Les peces responen a la seva ubicació: les llànties en el presbiteri de l'església, l'argenteria litúrgica exposada en dos grans armaris a la sagristia (l'armari de la sagristia o de les relíquies⁴² i l'armari de la corona), i les presentalles menudes en una arqueta.

35. B. RIBAS I CALAF, *Annals de Montserrat*, p. 311-313.

36. Barcelona. Arxiu de la Corona d'Aragó, *Monacals d'Hisenda*, vol. 1561, f. 649-656.

37. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Argenteria, brodaria i tapisseria», p. 331-402.

38. M. OLIVIER, *Histoire de l'abbaye et des miracles de Notre Dame de Montserrat*, Lió, 1617.

39. Pel monjo pare Miquel Pérez de Vassa (Arxiu de Montserrat, bossa 8/82).

40. Madrid, Biblioteca de Palacio, ms. 2520.

41. «Relíquies i joies antigues de Montserrat», a *Analecta Montserratensia*, 1 (1917), p. 236-259.

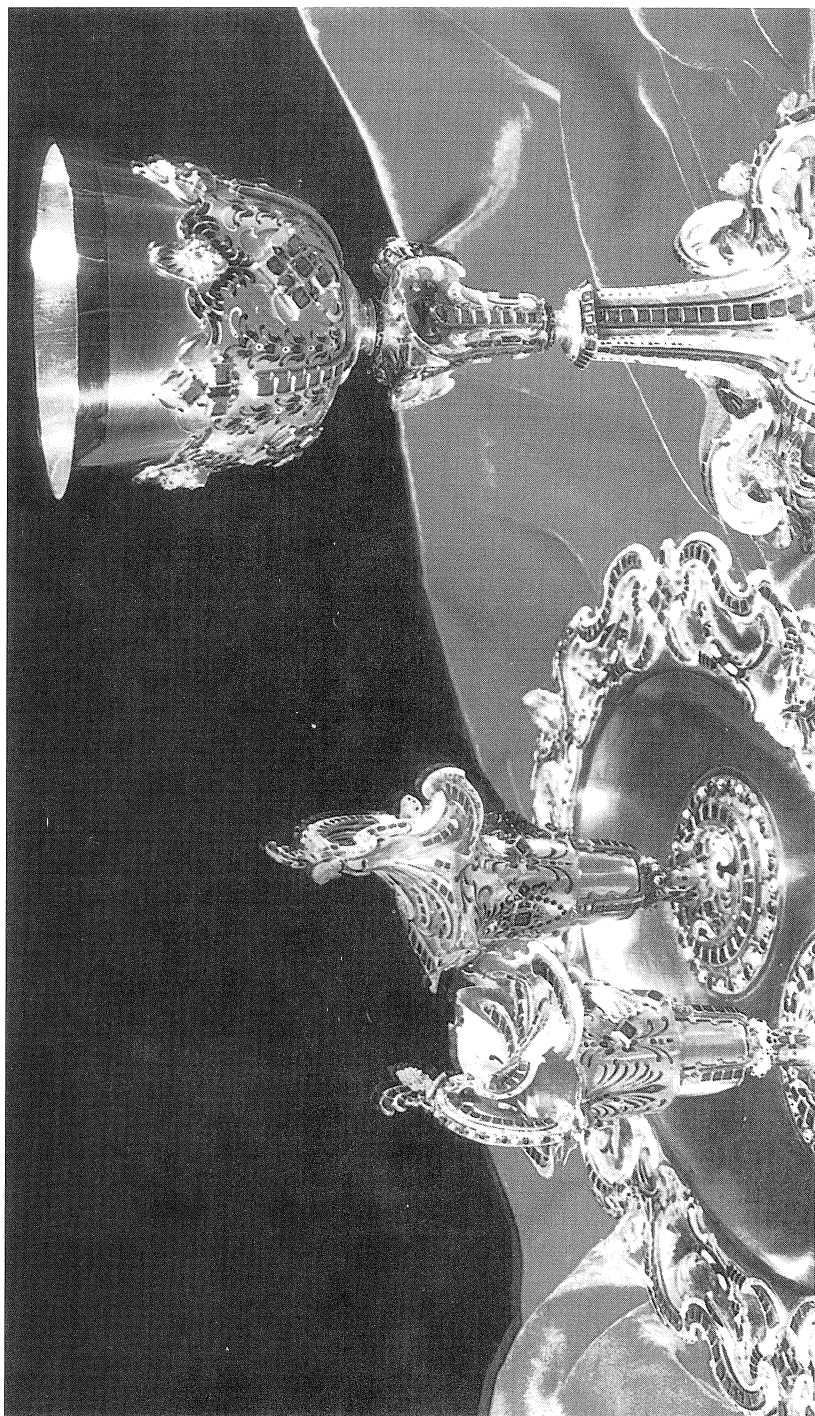
42. E, 127 també parla d'un altre armari anomenat de «la custòdia».

TEXT DE L'INVENTARI DE L'ANY 1641

Inventari de las prendas de or y plata y thresor del monestir de Ntra. Sra. de Montserrat pres a instancia dels nobles sr. doctor Gispert Amat, abat de Sant Pere de Galigans, Francesch Xammar, donsell, y Ramon Romeu, ciutada honrat de Barcelona, en virtud de una instructio a ells donada per los molt illustres srs. Diputats de Catalunya a efecte de recondir en la ciutat de Barcelona per temor que los soldats del enemich no sequejasen dit monestir, y estant quieta la terra tornera a dit monestir.

Penes Didacum Bellera notarium publicum ville Monistroli Montis-serrati, diocesis Vicensis. /f. 225v. en blanc-f. 226/

Noverint universi quod anno a nativitate Domini millessimo sexcentissimo quadragessimo primo, die vero octava mensis januarii anni ejusdem {?? admodum reverendo domino patre fratre Joanne Manuel d'Espinosa abbate monasterii beate Marie Montis-serrati et devoto monachorum conventu eiusdem cenobii advenerunt seu comparuerunt illustrem dominum dompnum Gispertum} devant del molt reverent pare fr. Joan Manuel de Spinosa abat del monestir de Ntra. Sra. de Montserrat y devant dels monjos de aquell comparegueren los srs. doctor Gispert Amat y Desbosch, abat de San Pere de Galligans, Francesch Xammar, donsell, y Ramon Romeu, ciutada honrat de Barcelona, personalment trobats en lo Capítol de dit monestir els quals representaren per boca de dit sr. doctor Gispert Amat [conforme digeren a mi Diego Bellera notari devall scrit] com per part dels molts illustres srs. Deputats de Cathalunya y Consellers de la Ciutat de Barcelona ells se eran conferits en lo present monestir [en virtud de una instruccio a ells donada per dits illustres srs. Deputats, als sis del corrent mes de janer], a fi y efecte de representarlos que, atenent los srs. Consellers y savi Consell de Cent, y los dits srs. Deputats y junta, lo perill gran en que esta lo present monestir y santuari de ser saquejat dels soldats enemichs que han invadit aquest Principat y Comtats, dels quals se te noticia que a totes las parts ahont arriban roban lo quels apar fins a les cosas de las iglesias, y tenint per cert que si podien apoderarse de esta montanya robarian tot lo thresor desta santa casa, y axi han deliberat que nosaltros vinguessem a esta santa casa pera portar a la ciutat de Barcelona tot lo thresor de dit monestir perque alli pugue millor estar recondit en lloch tuto y {segur} decent pera que, en estar fora de perill la present montanya, se pugue tornar al present monestir, y finalment donantlos carta dels srs. Diputats y Consellers de Barcelona per orde de estas y altres cosas, a las quals cosas dit molt reverent Abat de dit monestir, /f. 226v./ responent, digue que, quant a ell, no consentirie que es portes a Barcelona lo thresor del present monestir, dient moltes cosas aserca de asso, pero que ere veritat lo Capítol de dit monestir habia tractat lo ques debia fer sobre de asso, y la major part era estat de parer de ques portesen a Barcelona, y encontinent dits srs. doctor Gispert Amat, Francesch

Calze i canadelles d'or; amb robins, donatiu de Ferran III d'Àustria (cf. Inv. 1641, 1)

Xammar y Ramon Romeu digueren que, suposit la major part de Convent era contenta, ells demanaven que los entreguessen, en virtud de dit orde, la plata y or y demes thresor de Montserrat, a les quals cossas dit Sr. Abat anomená]pera sagrista al reverent pare fr. Benet Struch, conventual de dit monestir, pera que, ab assistencia dels reverents pares fr. Antonio Romano y fr. Placido Riquer, prengue lo inventari de dita sagristia de ma del pare fr. Jaume Saragosa, sagrista de dit monestir, y, apres, aquell en signe en ma y poder de dits srs. doctor Gispert Amat, Francesch Xammar y Ramon Romeu en virtud de dita instruccio, y axi lo dit pare fr. Benet Struch, en haver pres en son poder dit inventari, lliura las prendas dor y plata y demes thresor del present monestir als dalt scrits srs. per orde de la Diputacio y Consellers de Barcelona, aquels prenent en comanda en lo modo devall scrit]pera donar y lliurar lo inventari de ditas prendas de or y plata als reverents pare fr. Benet Struch {fr. Plasido Riquer} als quals anomenem per sagristans de la sagristia de dit monestir, y als reverents pares fr. Jaume Vidal y al pare fr. Gregori Codina monjos de dit monestir pera que ab lo dalt anomenat sagrista assistissin a la entrega de las prendas de or y de plata, lliuraris, y, en virtud de dita nominasio, los dits pares fr. Benet Struch, fr. Placido Riquer, fr. Antoni Romano, fr. Jaume Vidal y fr. Gregori Codina donaren lo inventari de las prendas de or y de plata devall scrites de la sagristia de Montserrat.

Die {veneris} jovis desima predictorum mensis et anni in dicto monasterio Montisserrati fuit designatum inventarium infra scriptum per supradictos Patres monacos supranominatos.

1.- Primo. Un calse de or ab sas canadelles, patena y salvilla de or, y lo calser, canadelles y salvilla ricament smaltats y guarnidas de granats fins de Boemia, en que y ha set sentas y vint y sis pedras, y sent y vint y una unsa, tres cuarts y dos argensos de or, que tatxat per lo mestre Joan Francesch, argenter, val sinc mil lliures, y asso es del Emperador. Caigue un granet de la salvilla. /f. 227/

Cf. Inv. 1649, núm. 77.

B, 39-40: *En 10 de julio de dicho año (1639), la sacra cesárea magestad de Fernando tercero, emperador, rey de Romanos y de Hungria y Boemia, embio... un caliz con su patena, salvilla y vinageras, todo de oro y ricamente esmaltado, y guarnecido de rubies finos, en que ay setecientos y seis rubies, y pesa todo el oro ciento y veynte y una onças, tres quartos y dos argenços; y aviendo lo hecho tasar por dos plateros dixeron valia dicho adereço cinco mill escudos.*

{Inventari de la sacristia de Nostra Sra. de Monserrat entregat per lo pare predicado fray Jaume Çaragoça al pare predicado fray Benet Estruch, vuy a 8 jener 1641, assistint, ab orde de nostre molt reverent pare mestre fray Juan Manual de Espinosa abat de Monserrat, los pares fray

Antoni Romano, lo pare fr. Placido Riquer, lo pare fr. Jaume Vidal y el pare fr. Gregori Codina].

PRIMER BAUL

1a.- {Primerament. Un calse de or ab sas canadellas, patena y salvilla, de or, y lo calse canadellas salvilla ricament esmaltats y guarnidas de granats fins de Buemia, en que hi ya setsentas y vint y sis pedras, y sent y vint y una unças tres quarts y dos argensos de or, que tatxat per lo mestre Joan Francesch argenter val sinc mil liures; y este es del emperador. Caygue un granet de la salvilla].

Cf. el núm. 1.

2.- Item dos canadellas de or, de don Pedro de Toledo ab sas armas, pesan vint y dues unsas.

B, 25v.: *En este mismo año (1600), don Pedro de Toledo, general de las galeras de Napoles, ofrecio una lampara, y vinageras de oro.*

3.- Item un calse de or, ab sa patena del matex, que dona don Garcia de Toledo. Pesa vint y vuit unsas dor; te sas armas.

B, 22: *En este mismo año (1564), el excellentissimo señor don Garcia de Toledo, visrey de Cataluña, ofrecio... un caliz con su patena de oro finissimo.*

E, 154: *Item en recognoissance et action de graces de ce qu'estant Viceroy de Sicile il avoit chassé l'armee Turquesque, et fait lever le siege de Malthe, il envoya un calice d'or du poids de vingttrois onces.*

4.- Item altre calse de or, ab sa patena, y esmaltada, ab quinse safiros y vint perlas grossas, que dona Mus de Luch ab sas armas.

Cf. Inv. 1649, núm. 76.

B, 30-30v.: *En este mismo año (1617), monsiur de San Luc ofrecio un caliz de oro esmaltado con mucha pedreria, de valor de mil y quinientos ducados.*

5.- Item altre calse de or ab sa patena llisa del matex del duch de Segorbe,⁴³ y esta molt ben treballat. Lo calse pesa trenta y dues unsas y sis argensos y la patena pesa nou unsas, te sas armas.

D, 49: *... dio el infante Enrique, y pesa cinco marcos y medio.*

E, 149: *(1517) ... du poids de trentedeux onces et demy, et la patene qui pese neuf onces.*

6.- Item una copa de or ab son cobertor de or, y desobre de ella y a qua-

43. Enric d'Aragó i Pimentel (†1522), primer duc de Sogorb, anomenat l'Infant Fortuna. *Libro de la historia y milagros hechos invocación de Nuestra Señora de Montserrat*, Barcelona, 1550, f. 12, esmenta en l'armari de la sagristia: «muchos y ricos calices de plata, y uno de oro que dio el infante Fortuna».

tre pedras finas. Las tres son çafiros y la altra se anomena balax, y tres perlas a manera de un ramallet. Dona-l don Enrique infante Fortuna.⁴⁴ Per defora esta esmaltada ab los dotze apostols, sis al cobertor y altres sis en la copa, y al peu sis prophetas esmaltats.

Cf. Inv. 1649, núm. 78.

B, 22v.: *(año de)1572, el serenissimo sr. infante Henrique Fortuna ofrecio una copa de oro esmaltada de muchissimos quilates, de peso de siete marcos.*

D, 17: *Item, una copa de oro con su sobrecopa tambien de oro, que embio el duque de Segorbe, pesa siete marcos. Tiene doze apostoles y seis profetas esmaltados, dentro de la copa estan las armas del duque, y tiene encima en la sobrecopa quatro piedras, un crisolico y tres zafiros, y tres perlas esmaltadas de blanco.*

E, 149: *... pesant six marcs et demy, elle est tres-bien esmaillée, on l'estime mille escus.*

7.- Item una pau gran, part blanca y part dorada, de plata, molt magnificament treballada ab labre de Jesse; donala la Emperadora muller de Carlos Quinto, la portuguesa. Pesa dinou marchs y te un escut ab las armas imperials. [costa de fer dos mil ducats].

Cf. Inv. 1649, núm. 80.

D, 106: *Item hay mas un portapaz grande de plata, parte blanca y parte dorada, muy ricamente labrada con la historia de Jese, el qual embio la Emperatriz; pesa dezinueve marcos.*

B, 20: *Año mil quinientos treynta y quatro....*

E, 145: *si bien travaillé, qu'on peut dire que materiam superat opus: car la façon est si delicate, qu'on ne sçauroit voir rien de mieux faict; il cousta deux mille escus.*

H, 241: *representa el arbol de Jesé y el famoso establo de Amberes.*

8.- Item una pau de jaspi guarnida de plata deurada que te al peu /f. 227v./ un topacio fi y als costats unes perles groses. Pesa ab son jaspi dotse marchs.

Cf. Inv. 1649, núm. 83.

D,114: *... es de jaspe guarnecido de plata dorada, tiene en el pie un topacion fino con unas perlas a los lados, guarnecidos el topacio y perlas de oro; pesa todo doze marcos con el jaspe.*

44. El duc de Sogorb Enric d'Aragó i Pimentel (†1522), anomenat Infant Fortuna, en féu donació a Montserrat, però no fou lliurada al monestir fins a l'any 1575, per Àngela de Càrdenas y Fernandez de Velasco (11576), viuda del tercer duc de Sogorb, Francisc (†1575). Els poders notariais per a la seva recepció precisen que es tractava de «quandam cuppam et suprascriptam auri per excellentissimum dominum infantem Fortuna dicto monasterio... dono datam ad opus reservandi sanctissimum sacramentum in ecclesia dicti monasterii» (Barcelona, Arxiu Històric de la Biblioteca de Catalunya, *Manuels notariais en foli*, vol. 86, *ad diem* 16-VIII-1575). Segons Pere Serra i Postius, l'or d'aquesta copa «fue del primero que vino de las Indias» (Barcelona, Biblioteca Universitària, ms. 187, f. 66).

9.- Item un altra pau de plata ab la adoracio dels Reys. Es de or lo rodallo o medalla del mitx. Dona-la lo Compte de Ribagorça⁴⁵ y te sas armas. Pesa tres marchs, tres unsas y 8 argensos en tot.

Cf. Inv. 1649, núm. 82.

D, 110: *Item otro portapaz de plata blanco, con la historia de la adoracion de los Reyes en una medalla de oro en medio, diolo el conde de Ribagorza; pesa todo tres marcos, tres onzas y ocho ariengos.*

10.- Item un reliquiari ab noranta y nou reliquias y moltas pedras turquesas y rubins engastats ab or, encara que lo reliquiari es de plata dorada y se estima en mil escuts, y es del Duch de Modena Reimun d'Este,⁴⁶ y falta una turquesa.

Cf. Inv. 1649, núm. 79.

B, 38: *En 3 de septiembre de dicho año (1638), habiendo visitado a esta soberana Reyna del Cielo con mucha devocion el serenissimo señor Francisco Raymundo Deste, duque de Modena, ofrecio a Nuestra señora un relicario con noventa y siete reliquias de diversos santos, entre los quales ay de los doce apóstoles. Tiene dicho reliquiario muchas reliquias y piedras turquessas y rubies engastados en oro; aunque el reliquiario es de plata dorada, estimasse en mill escudos.*

H, 238: *...con 159 turquesas, 56 rubies y un grande zafiro.*

11.- Item un parell de canadellas grans, de plata, doradas y treballada ab sas armas que dona la reyna Jermána⁴⁷ y pesan tres marchs y sis unças.

D, 63: *Item otro par de vinageras de plata grandes doradas y labradas, que las dio la reyna Germana; tienen sus armas y pesan quatro marcos.*

12.- Item altrás dos canadellas de plata sobredoradas, lllisas, ab algunas motlluras, que las dona un mercader de Terragona, ab cobertor.

13.- Item altre parell de canadellas de plata sobredoradas que son a manera de jarritas, sens tapador, que tenen las armas del princep Filibert.

Cf. Inv. 1649, núm. 101.

2 BAUL

14.- Primo. Un calse de plata, dorat, molt ben treballat al modo antich, ab las armas de la reyna Jermána, y en sa patena esmaltada en mitx la Passio, pesa lo calse y sa patena deu marchs y dues unças.

Cf. Inv. 1649, núm. 67.

D, 50: *Item dos calizes ricos de plata: el uno dio la reyna Germana y el otro Torrero, mercader de Çaragoça, estan dorados.*

45. Joan d'Aragó, duc de Luna i comte de Ribagorça.

46. Es tracta del duc Francesco d'Este (1629-1658).

47. Germana de Foix, reina de Catalunya-Aragó (1506-1516).

15.- Item altre calse de plata dorat al modo antich y hobrat ab sa patena, que te en mitx una Salutasio esmaltada, pesa lo calse set marchs y mitx, y la plata cinch unças, dona-l Torrero mercader de Zaragoza.

Cf. Inv. 1649, núm. 68.

D, 50: *Item dos calizes ricos de plata: el uno dio la reyna Germana y el otro Torrero, mercader de Çaragoça, estan dorados.*

E, 175: *Michel Terrere, bourgeois de Sarragousse, offrit un calice d'argent doré, fort richement gravé, qui est un des plus grands qui soit en la Sacristie, pesant sept marcs et demy, et deux burettes de la mesme façon.*

F, 23: (1506) *Miguel Gorrero (sic) ciudadano de Zaragoza dio un caliz de plata sobredorada.*

16.- Item altre calse de plata dorat obrat de relleu ab la patena llisa, que dona lo Duch de Urbino. Pesa ab la patena 8 marchs y tres unças.

Cf. Inv. 1649, núm. 69.

B, 32v.: *Año mil seys cientos veynte y nueve, el señor Duque de Urbino ofrecio un caliz de oro, de valor de quinientos ducados.*

17.- Item altre calse gran dorat ab sa patena, tot llis, que dona lo bisbe de Barcelona, que te sas armas gravadas, pesa set marchs y mitx.

B, 24: *En este mismo año (1593), el ilustrissimo y reverendissimo señor don Dimas Loris, obispo de Barcelona, ofrecio un caliz de plata sobredorado de valor de cinquenta libras.*

E, 136: *... offrit un beau et grand calice d'argent doré, du poids de sept marcs et demy.*

18.- Item altre calse de plata dorat y molt ben treballat ab la patena llisa. Te las armas de don Joan de Moncada, que son de or masis esmaltadas, pesa tot com esta sis marchs.

B, 27: *En este mismo año (1606), el ilustrissimo y reverendissimo señor don Iuan de Moncada, obispo de Barcelona, ofrecio un caliz muy rico, de valor de cien ducados.*

E, 136: *offrit un calice de la valeur de cents escus, et cinquante escus en argent.*

19.- Item altre calse de plata dorat ab dos scuts de or masis als costats, en que y ha unas armas esmaltadas, y sa patena llisa. Pesa tot set marchs y sinch unças. /f. 228/

20.- Item un platillo de plata sobredorat ab una creu y retol que diu «*premiu certantis*», pesa un march y tres unças.

21.- Item altre platet de plata sobredorat del principe Philiberto ab sas armas.

22.- Item una sacra ab las armas del Infante Cardenal⁴⁸ ab una imatge de Ntra. Sra. de Montserrat y dintre uns florons de or esmaltats blanch y vermell; per remato sinch florons.

Cf. núm. 78.

B, 34v.: *Año mil seys cientos treynta y quatro. El serenissimo señor infante cardenal don Fernando ofrecio una sacra de plata sobredorada, de valor de cien ducados.*

23.- Item dos bacinas de plata blanca ab las armas de Borja, y son petitas y pesan totas dos, quatre marchs y sis unças.

D, 76: *Item hay mas dos fuentes pequeñas de plata blanca, que dio el Rmo. don Juan (sic) de Borja obispo de Segorbe; pesan quatro marcos y seis onças.*

E, 135: *...donna l'an 1536 deux bassins d'argent du poids de six marcs.*

24.- Item altra bacina de plata dorada gran, ab lo retol detras, que la dona don Francisco Mexia, pesa sinch marchs poch mes o manco.

25.- Item altra bacina gran de plata dorada de relleu molt ben hobra da, que dona lo Cardenal Melino y te las armas al mitx, pesa 7 marchs y set unças.

Cf. núm. 34

B, 27v.: *En este mismo año (1607), el eminentissimo señor Cardenal Melino,⁴⁹ nuncio de España, ofrecio una fuente y aguamanil de plata sobredorada, de valor de trescientos ducados.*

E, 133-134: *... en l'an 1607, offrit un bassin d'argent doré tout figuré, et une ayguiere de mesme.*

26.- Item altra bacina gran de plata en part dorada gravada ab las armas del Compte de Perelada,⁵⁰ pesa deu marchs, son las armas esmaltadas.

D, 82: *Item otro plato de plata bien labrada con las armas del vizconde de Peralada, de peso de diez marcos.*

B, 22v.: *En este mismo año (1577), el señor Visconde de Peralada ofrecio ... una fuente de plata de valor de cien ducados.*

E, 156: *... offrit pour le service de l'autel une patene de la valeur de cent escus.*

48. Ferran d'Àustria, cardenal infant (1609-1641), fill de Felip IV, fou virrei de Catalunya (1632-1633). Pujà a Montserrat el 19 i 20 maig de 1632 amb el seu germà el rei Felip IV (D. DE AEDO Y GALLART, *Viage, sucesos y guerras del infante cardenal don Fernando de Austria*, Barcelona, 1637, p. 10), i hi tornà el mes de febrer de 1633 a fer-hi una novena (*El Llibre Verd de Vilafranca*, vol. 2, Barcelona, 1992, p. 769).
49. Camí de Roma, era a Montserrat el 26 de setembre de 1607 (*Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 8, Barcelona, 1899, p. 235).
50. El títol de comte de Peralada no fou concedit fins a l'any 1599; tanmateix, l'inventari D, dreçat l'any 1586, anomena *vescomte de Peralada* al vescomte de Rocabertí, Francesc Dalmau (1567-1592).

27.- Item altra bacina gran ab sas armas, ab un abre en mitx, esmaltadas, pesa set marchs y mitx.

28.- Item sis palmatorias llisas de plata blanca totes de una manera ab les armas de Montserrat, pesan sinc marchs.

29.- Item altra palmatoria de plata ab sas espaviladeras llargues penjant ab sa cadeneta, que pesa tot set unças.

30.- Item altra palmatoria de plata, ab las armas detras, ab sos encaxos pera espaviladeras, pesa set unças. /f. 228v/

31.- Item un axafate de plata siselada y tallada hobra ab relleu ab diferents animals, donala la comtessa de Saballa.⁵¹

F, 64: *En 25 de octubre de dicho año (1635), la Sra. Condesa de Savallà dio a la sacristia una fuente de plata, curiosamente labrada, valor 30 escudos; ofreciòla su hijo,⁵² que fue escolan un año.*

32.- Item un parell de candelers hobrats, petits, a mitx relleu.

33.- Item dos candelers petits que servexen de peveteras.

F, 61: *En febrero de 1631 un monge novicio de esta casa ofrecio para el servicio de la Madre de Dios 2 pebeteras de plata a modo de candeleros.*

34.- Item un jarro de plata dorat ab relleu que dona lo cardenal Melino amb la bacina atras referida, pesa sis marchs y mitx.

35.- Item altre jarro de plata dorat que dona don Francisco Maxia ab la bacina dalt escrita.

Cf. núm 25.

36.- Item un ostiari de plata dorat ab las armas del principe Philiberto ab una plancha dintre pera aplanar las ostias, y es de plata sobre dorada.

Cf. Inv. 1649, núm. 104.

37.- Item nou calses ab sas patenas llisas de plata dorats ab unas armas que son un Jesus de plata y labrados de releu: los set de ells pesan cada u quatre marchs y sinch unças, y los dos, quatre marchs y una unça cada un. /f. 229/

51. Elisabet de Rocabertí, muller de Joan de Boixadors, segon comte de Savallà.

52. Joan de Boixadors i de Rocabertí (1623-1672), quart compte de Savallà. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, *L'església nova de Montserrat (1560-1592-1992)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. 134.

3 BAUL

38.- Primo. En una caixaeta y ha lo seguent: un joel de or que pesa 4 onzas y 14 argensos ab alguns misteris de la passio de Christo, es de mirable etxura y admirable.

39.- Item altre joiel de or de una image de Ntra. Sra. ab 8 perles alrededor y al peu un barraco y un escut ab armes que sou uns bous justesos, pesa 4 onzas y quatre argensos.

D, 117. Item otro johel ques una imagen de Nuestra Señora todo de oro y esmaltado el qual tiene alrededor nueve perlas grandes y al pie un barueco y un escudo con armas de peces y bueyes, que son las armas de don Luis Sorel de Valencia; de peso de 4 onzas, 4 arienços.

40.- Item altre joiel de or labrat y claraboyat de releu ab un granet al mitg y altres alrededor, onse pedras blancas ab una cadeneta de pesas, te quatre perlas pendents; tot el joiel es asmaltat ab bonas figuras, pesa tot quatre onzas y deu argensos.

41.- Item altre joiel de agatas quatre grans grosos de agatas gornit per los caps ab uns asientos de or ab altres grans de or entremesclats de or esmaltats; las pesas de agata son dotse y los grans de or onse.

42.- Item una creu de or ab set esmeraldas fines.

B, 27v.: En este mismo año (1608), el padre fray Iayme Armant embio desde el Piru (sic) un pectoral de oro ricamente esmaltado con siete esmeraldas grandes y tres pequeñas, de valor de seys cientos ducados.

43.- Item una creu de or ab set esmeraldas grans, que servex de pectoral quant lo Sr. Abat diu de pontifical, una de las esmeraldas es trencada per lo mitg; dels estrems de la creu y ha tres esmeraldes pendents, y a las espallas de la creu y ha una esmeraldeta rodona; es tot de or; tot junt pesa nou onses y vuit argensos.

D, 124: Item una cruz de oro a manera de pectoral con seis esmeraldas en medio y tres que cuelgan de los braços y del pie.

44.- Item un topasi de or gran guarnit de or ab unas perlas com pereta penjant y sis perlons alrededor y lo asiento del topasi; el revers es de plata sobredaurat ab les armes de Montserrat; pesa, ab lo cordo de seda que te, tres onzas. /f. 229v./

D, 118: Item otro johel ques un topazio questa guarnescido de oro y tiene siete perlas alderedor, y lo detras es guarnicion de plata dorada; pessa 2 onzas, 2 arienços.

45.- Item una joia molt curiosa es un barraco o perla molt gran ab lo artifici de or que se li ha anyadit: fa com un lleo y anell travats la hu ab lo altre; esta asentat tot ab una peanya de or la qual te dos esmeraldes y quatre robins medians y sis perles medianes; está pendent est joyel ab unas cadenetes de or, y al mitg de ellas una perla grandeta y altre al mes baix de tot; y tot junt pesa dos onsas y quatre argensos.

46.- Item altre joiel molt curios y rich de pes de 4 onsas y dotse argensos esta a manera de *agnus* y dintre y ha un lletrero que dise: «*Absents presenti adero*»; esta molt ben esmeltat de totas parts, a la una part te un safir en taula gran que esta al mig del joiel, en alrededor y a vuit robins, y en lo demes del camp y ha dotse diamants, los sis grandets y los altres medians; de la altre part te un diamant mijanser en lo camp, y alrededor quatre esmeraldas y quatre robins mijans.

47.- Item una cadena de or de pes de 9 onsas y mitja; es de trosos clara-boyada o pinyols de presech.

B, 26: *En este mismo año (1604), don Ramon Blanes y Centellas y doña Maria de Tamarit,⁵³ su muger, ofrecieron un collar de oro, de peso de nueve onzas, con tres diamantes, tres esmeraldas, un rubi y veynte y ocho perlas de mucho valor.*

48.- Item una petxina de cristal ab la encomienda d-Elcantara ab una cadeneta de or molt leugera.

49.- Item un pectoral de or ab set amatistas blancas, smaltat per las espallas de vert y blanch.

50.- Item tres anells de or per al pontifical; la hu de ells te una esmeralda grossa, y lo altre ab una pedra verde que apar esmeralda rodada de amatistas petitas, y lo altre ab una amatista gran en taula.

51.- Item una pinya de ambar com un ou petit, guarnida de or esmaltat.

52.- Item un barril del tamany de la pinya sobredita, es tot de ambar y guarnit de or smaltat que pesa una onsa y onse argensos. /f. 230/

E, 171: *Le 14 ianvier de l'an 1607 on apporta de la cour d'Espagne les choses suyvantes: un petit barril d'ambre gris garny d'or, de l'infante dame Marguerite d'Austriche, religieuse deschaussee de Madrid.*

B, 27: *... un barrilito de ambar guarnecido de oro.*

53.- Item un rosari de ambar engastat ab or ab unes creus de Calatrava de or smaltat que estan en lloch de *pater nosters*; te una creu de fusta com una creu de Santa to?a?lava.

53. Són els futurs comtes de Quirra (1622-1646).

54.- Item una sarta de quantas de ambar guarnida de or als caps, y son 79 grans, e hi faltan quatre caps de or.

55.- Item altre rosari ab sinquanta y sis quantas grans de ambar [ab la creu] gornit de or y sis pesas de or esmaltat que serveixen de *pater noster*.

56.- Item en dit baul, ab una capsa, va la corona del Niño Jesus: te de pes vint y cinch onsas de or molt fi, te quatrecent y vint y sis diamans entre grans, medians y petits, dos esmeraldas grans y setse robins, vuit dels quals son grans, los altres vuit medians; mes te cent y vint y vuit perles, las vint son molt grosas y molt major mes rodona una que remata lo imperial de la corona, de hont ix una creueta esmeltada de negre ab dos diamantets que fa tot lo numero sobredit; y de la part de baix de la perla gran ix un pendent de dos perlas que fan com una carabasa; estas dos perlas son de mes del numero sobredit. Formase de vuit escuts o cartabons que sentan sobre lo fris de la corona, los quatre principals te per remato un serafi alat, y tot junt fa com una corona real, y de los cartabons ixen uns archs de perlas grans que fan com una corona imperial; y es de tot semblant a la corona de diamants de Ntra. Sra.

Cf. Inv. 1649, núm. 117.

B, 36: *En este mismo año (1636), de las muchas limosna de los fieles se hizo una corona imperial para el Niño Jesus, toda sembrada de diamantes finissimos y perlas de mucho valor, apreciada en diez y ocho mil ducados.*

B, 38: *...en el año pasado (1636), siendo abbad el muy reverendo padre maestro fray Joseph Porrada, se hizo una corona para el Niño Jesus, de peso de veynte y cinco onças de oro, con quatrocientos y veynte y seys diamantes, y ciento y veynte y ocho perlas, dos esmeraldas, y diez y seys rubies; y todo se estima en catorce mill escudos.*

57.- Item una copa dragada, ab son tapador y peu, de agades molt finas tot ricament gornit de or, te perles groses y pedres molt finas; les perles son 36 repartides entre lo peu y la copa, la qual te al cap una ninfa de or curiosament /f. 230v./ esmaltada de diferens esmalts; las pedras son sis alrededor de la copa, y set al alt de tot, que fan com un remalet ab sis perles y una a la part de dins que correspon al dit remalet; es consagrada y se stima ab molt.

E, 160: *Le Duc de Modene envoya la mesme annee (1609) une coupe de pierre agathe, avec son couvercle de mesme, garnie d'or, où il y a à l'entour des perles grandes comme de pois, et six pierres riches, et une nymphe d'or esmaillee qui la soustient, le pied est aussi de la mesme pierre, orné de douze perles, et six pierres pareilles aux autres: elle est estimee mille escus.*

F, 43: *embio con dicho padre (Luis de Sotomayor): una copa de oro y de agata, con su tapador de lo mismo, y en los remates de arriba con seis perlas y un safir de mucho valor, y en el circulo de abajo 24 perlas como garvanzos, con 6 piedras muy ricas, y en el medio una ninefa de oro, esmaltado con 12 perlas al pie*

como las de arriba, y 6 piedras correspondientes a las susodichas; a 20 de agosto de dicho año.

58.- Item un calse sobredaurat ab un lleterero al peu que diu «*Philippus 4us Hispaniarum rex*»; es de valor de cent ducats.

59.- Item sis candeleros de plata, triangulars, de plata daurada, molt ben acabats, que pesa cada hu sinquanta y tres marchs.

Cf. Inv. 1649, núm. 86.

F, 64: *En 14 de abril de 1634 el inquisidor Otero ofrecio dos candeleros de plata triangulares para que ardiesen delante la Sta. Imagen de valor de 20 libras.*

60.- Item una creu de plata ben daurada, de pes de setse marchs y una onsa, que dona lo princep Philiberto junt ab los sis candeleros sobredits, lo qual tot es obra de releu; y cada pesa te tres peus de leo.

Cf. Inv. 1649, núm. 86.

E,163: *Don Emanuel Philibert, fils puisné du Duc de Savoye, grand prieur de Castille, de l'ordre de saint Iean, et admiral general pour le roy d'Espagne en toute la mer Mediterranee... il offrit pour le service de l'autel de nostre Dame six chandeliers, et une croix d'argent doré, bien travaillez, qui valent deux mille escus.*

B, 30: *... ofrecio seys candeleros y una cruz de plata sobredorada, de valor de dos mil ducados.*

61.- Item dos candeleros de plata daurada, los peus y lavor com los sobredits del princep Philiberto; pesan tos dos quatorsa marchs.

Cf. núm. 60.

Cf. Inv. 1649, núm. 87.

62.- Item una etxura de Cristo de or esmaltat de blanc ab un rubi a la llaça del costat y la diadema de or, que val cent ducats; esta en una creu de plata dorada ab unas planches de or esmaltades; lo peu es del mateix. Pesa lo peu y la creu, tot junt entre or y plata y fusta del peu, aixi com esta, vuit marchs y sis onsas.

Cf. Inv. 1649, núm. 84.

A, 266: *un crucifix d'or smaltat de smalt blanc ab un robí en la nafra.*

D, 36: *... una cruz de plata dorada con unas planchas de oro esmaltadas «ad modum crucis», la qual pesa seis marcos poco mas o menos; en ella esta en Christo de bulto de oro esmaltado de blanco, y en la llaça del costado tiene un rubi muy fino; y pesa dicho Christo cien ducados. Y segun esta continuado en el dicho inventario es el que solia estar antes en una cruz grande de oro con muchas perlas y piedras preciosas, que dio a este monasterio el rey en Pere y fueron de los bienes del conde de Fox.⁵⁴*

54. Sobre la «creu dels comtes de Foix», vegeu F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Introducció», a B. RIBAS I CALAF, *Annals de Montserrat*, p. 21-24 i 116-118.

4º BAUL

63.- Primo. Dos bevedores de plata daurada, etxura de Elemanya ab sos tapadors; tenen de alt dos palms y mig amb un ram de plata blanca en lo alt per remato, y al cano dels peus un relleu de plata blanca.

64.- Item dos jarros de plata, grans, a manera de aiguamans, hobrats al roma, ab les armas de don Ramon de Cardona; pesan onse marchs.

B, 18v.: *Año mil quinientos diez y siete, el excelentissimo señor don Ramon de Cardona, visrey de Napoles, ofrecio a esta Reyna del Cielo ... dos jarros de plata de peso de ocho marcos.*

E, 149-150: *presenta en l'an 1516 et 1517 les choses suyvantes: ... deux coupes d'argent qui pesent quatre liures et demy.*

65.- Item una naveta de plata dorada, gran, feta a modo de nau ab sa xarsa; pesa la plata 7 marchs y dos onsas; esta en part dorada.

D, 91: *Item otra naveta grande a modo de nave de plata, en parte dorada y labrada, con su cuchara que tiene por mango un brancon de coral de dos blancas, la qual mando labrar la marquesa de Berlanga; pesa todo 8 marcos y medio.*

66.- Item una basina ab unas armas al mig; pesa sis marchs, y es en part dorada. /f. 231/

67.- Item un altre basina amb unas armas al mig, en part dorada; pesa sis marchs y sis onsas

68.- Item altre basina de plata blanca, ab unas armas del Conde de Quirra,⁵⁵ obrada y de relleu; pesa deu marchs y mig.

D, 80: *Item mas hay otro plato de plata blanca, tiene en medio las armas del conde de Quirra que lo dio a esta casa; pesa ocho marcos y dos onzas.*

B, 22v.: *Año mil quinientos setenta y uno, el señor Conde de Quirra, visitando este santuario, ofrecio una fuente de plata de peso de ocho marcos.*

69.- Item dos basinas de plata de releu, doradas, ab las armas de la Princesa de Portugal; pesa cada huna quinse marchs y sis onsas.

D, 75: *Item dos fuentes de plata grandes, doradas y muy bien labradas, que dio a esta casa la princesa de Portugal; pesa cada una 14 marcos, 16 onzas.*

E, 143: *La serenissime madame Elisabeth royne de Portugal, fille du roy Ferdinand et de madame Elisabeth de Castille, ... donna deux beaux bassins richement elabourez, du poids de dix marcs et demy chascun.*

B, 16v.: *Año mil quatro cientos noventa y cinco ...*

55. Es tracta de Lluís de Centelles i de Pinós, comte de Quirra (1586-1586).

70.- Item. Altre basina de plata, dorada curiosament; pesa deu marchs y sis onsas.

71.- Item una basina de plata, mediana, que pesa quatre marchs, al mig de la qual y ha unas armas doradas.

72.- Item una basina gran, plana, dorada y gravada al mig y per las voras, y te en loch de las armas una figura sentada enlaira sobre una columna, y lo camp de ella es plata blanca.

73.- Item altra basina gran, dorada y gravada al mig y per las voras, y lo demes blanch, y te unas armas orlades de un capell, y son les armes una creu de Caravaca y un gos y sinch veneras.

74.- Item sis gerretas de plata pera floreras, cada huna son apresiades a 20 lliuras.

B, 30: *En este mismo año (1615), el excelentissimo señor Duque de Monteleon ofrecio seys floreras de plata con sus cipreçillos, de valor de ciento y veynte ducados.*

E, 159: *Le duc de Monteleon viceroy de Catalogne, ... la derniere fois qu'il visita ceste sainte maison, qui fut en l'an 1615, il offrit six petits vases d'argent, avec des cypres de soye, de la valeur de cent cinquante escus.*

75.- Item un jarro de plata blanca, al broch un salvatge ab barba llarga.

76.- Item una corona de plata dorada pera la Santa Imatge, de pes de setse marchs de plata, ab dotse stelas grans, que axi corona com stelas esta adornada de pedras abatistas; al cap y remato y ha una punta de ferro que havia de servir per una creu.

77.- Item un bulto de plata enter del emperador Maximiliano ab un toison al coll petit pendent ab una cadeneta de plata curiosa, y dotse bultos de plata que cada hun te las mans juntas, que pesa tot quinse marchs.

D, 5: *Item un bulto de plata del emperador Carlos quinto que pesa tres marcos; y doze niños tambien de plata que pesan doze marcos.*

B, 22: *Año mil quinientos sesenta y siete, la magestad cesárea del emperador Maximiliano segundo, devotissimo desta Reyna del Cielo, embió desde Hungria doze niños de plata en memoria de sus doze hijos, y una figura suya en medio, todo de peso de doze marcos.*

SENS BAUL

78.- Primo. Quatre blandons grans, los peus triangulats, ab tres garras de leo ab uns scuts, y en altres las armas del Infant Cardenal, que los quatre costavan tres mil ducats. /f. 231v./

Cf. núm. 22.

B, 34: *En este mismo año (1632), el serenissimo señor infante Cardenal don Fernando ofrecio quatro blandones grandes de plata, de valor de dos mil y quatro cientos ducados.*

H, 246: *de cosa de cinco arrobas de plata cada uno y de mas de 9 palmos de alto.*

79.- Item dos blandons grans de plata; pesan dos cents marchs, y valen mil quatre centas lliuras.

E, 158: *Le Comte d'Albe de Liste, estant viceroy de Sicilie,⁵⁶ envoya pour le service de la chapelle de nostre Dame deux grands chandeliers d'argent, estimés quinze cents escus.*

B, 24v.: *... unos blandones de plata de valor de mil quinientas libras.*

80.- Item altres dos blandons menors, de pes de setanta y sinch marchs, tenen les armes del sr. don Garcia de Toledo.

D, 102: *Item otro par de candeleros de plata grandes que mando hazer don Garcia de Toledo y dio para ellos quatrocientas libras, tienen el escudo de dicho don Garcia, y con plata y dineros que dio la casa. Pesan segun dicho inventario setenta y cinco marcos.*

B, 22: *En este mismo año (1564) el excellentissimo señor don Garcia de Toledo, visrey de Cataluña, ofrecio ... dos blandones pequeños de plata.*

E, 154: *Don Garcias de Toleda, estant Viceroy de Cataloigne... Apres il donna deux grands chandeliers d'argent du pods de septantecinq marcs: ils cousterent cinq cents escus.*

81.- Item altres dos blandons grans fets al moderno y, tots de dalt fins baix, de motllura.

B, 33: *En este mismo año (1628), el padre fray Ioseph Apostol de Castilla ofrecio a esta Reyna del Cielo unos blandones grandes de plata, de valor de ocho cientos ducados.*

82.- Item un baculo pontifical de plata, dorat, ab moltas amatistas enquestades en or y un sant Benet al mig de la volta, dorat; per remato una esmeralda, ovada, gran; tot esta enquestat en or.

Cf. Inv. 1649, núm. 121.⁵⁷

56. Diego Enriquez de Guzmán y Álvarez de Toledo, comte de Alba de Liste, fou virrei de Sicília els anys 1585-1591. El llibre de benefactors (B) situa aquesta donació l'any 1594, i l'any 1592 el cronista A. DE YEPES, *Cronica general de la Orden de san Benito*, vol. 4, Valladolid, 1613, f. 253. En canvi, la reporta l'any 1585 el diari de Frederic de Despalau (1572-1600) editat per A. SIMÓN I TARRÉS, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya dell cinc-cents*, Barcelona, 1991, p. 127: «la virrey de Cicília, condesa d'Alba de Lista, la qual quant és tornada, donà a Montserrat dos blandons que valien prop de dos milia liures».

57. Sembla que es tractaria del *baculo pastoral rico* que es féu durant l'abadiat del pare Josep Costa (1617-1621) (cf. Biblioteca de l'Abadia de Montserrat, ms. 964, p. 126),

83.- Item quatre bordons de plata grans, obrats los dos ab pinyas y los altres dos ab fullatge al remato.

D, 48: ... *quatro cetros guarnecidos de plata con unas piñas y follage a los cabos dorados; los dos tienen la ymagen de Nuestra Señora de Monserrate; sirven para las processiones.*⁵⁸

5 Y 6 BAUL, ACCEPTAT LAS PEAÑES DELS ANGELS
QUE SON EN BAUL 7

84.- Primo. Quatre candaleros de plata blanca mitjencers, y pesan los quatre vint y tres marchs; dins los peus tenen fusta.

85.- Item dos candaleros de mesa, de plata blanca, de pes de nou marchs poch mes o manco.

86.- Una naveta ab modo de caragol; es tota de plata blanca; pesa dos marchs y mig.

87.- Item sis campanetas de plata que pesan mig march y quatre onsas.

88.- Item sis plats de plata blanca ab las armas de Montserrat al mig; pesan cada hu dels sinch dos marchs y sinc argensos, y lo altre pesa sis onsas y sinch argensos.

89.- Item un plat de plata, blanch, major que los sobredits; al mig son las armas del Sr. bisbe Tocco⁵⁹ ab un retol del seu matex nom; pesa dos marchs, dos onças y mitja.

D, 84: *Item un plato de plata blanca con las armas de don Benito de Tocco en medio, pesa ().*

E, 136: *Le reverendissime Benoist de Tocco evesque de Leride, qui avoit esté religieux et abbé de ce monastere, presenta à la Vierge une lampe d'argent de la valeur de cent escus.*

90.- Item dos plats o espaviladeras de plata ab sos manechs de plata blanca, lo hu dels quals té tisoires de plata ab sa cadeneta; pesan quatre marchs.

Cf. Inv. 1649, núm. 109.

més que no pas el D, 47: «un baculo muy bien guarnecido de plata con unas piedras en el cayato y tiene las armas del abbad Villalva y sirve para quando dan ordenes los obispos».

58. Sabem que de bordons processonals per a Montserrat en féu uns, l'any 1547, l'argenter barceloní Antoni Bertran (J. M. MADURELL I MARIMON, «Notes d'art monacal», a *l'Col·loqui d'Història del Monaquisme Català*, vol. 1, Santes Creus, 1967, p. 150).

59. Benet de Tocco (1510-1585), aleshores bisbe de Lleida.

91.- Item una sacra de plata, ab las paraulas de la consagracion, ab peu triangular; pesa dos marchs y mig. /f. 232/

B, 24v.: *En este mismo año (1594), doña Juana de Mendoza, ofrecio ... una plancha de plata con las palabras de la Consecracion....*

F, 37: Año 1596: *Doña Juana Magdalena de Mendoza dio...una plancha de plata, con su pie, donde estan escritas las palabras de la consagracion...*

E, 168-169: *Madame Magdelene de Mendose offrit ... une table d'argent sur laquelle sont ecrites les paroles de la consecration.*

92.- Item dos piramides de plata, grans de mes de quatre palms y mig, que serveixen de reliquiariis: en la huna hi ha una costella de Sant Llorens y altres reliquias, y en la altra un tros de la costella de Sant Adria martyr y altres reliquias; pesan totas dos piramides trenta vuit marchs y sis argensos. Son al seté baul.

Cf. Inv. 1649, núm. 53.

D, 21: *Item, otro relicario de christal dentro del qual esta una costilla de S. Lorenzo martir; esta guarnecido a los cabos de plata dorada y el pie assimismo y tiene encima seis perlas grandes y un zafir y otras tres piedras estan solas. Hay dentro dos angeles de plata dorados con sus alas que sustentan un viril, tambien de plata dorado; esta sobre un pie de madera dorado y por razon de la madera no esta pesado.*

93.- Item dos angels de plata grans, coronats de roses, també de plata, tots blancs, ab unas cornacopies en ques posan los siris; tenen las armas, en las peañas, de la Sra. Duquesa de Hajar y pesan setsentas lliura de plata. Son de estremada echura y se estiman en molt dits angels. Tenen peanyas ab las ditas armas, en una de las quals falta una coroneta; les quals peanyes son en baul set.

Cf. Inv. 1649, núm. 112.

B, 34v.: *En este mismo año (1634), la señora Duquesa de Hajar ofrecio dos ángeles de plata, de valor de seys cientos ducados, por la salud de don Jayme, duque de Hajar, el año 1665, en cuyo año vive.*

94.- Item una custodia de plata dorada ab dos angels de bulto als costats, a la hu dels quals faltan las alas; y a reliquias dels Reis d'Orient. Pesa sis marchs y mitg de plata.

Cf. Inv. 1649, núm. 63.

D, 24: *Item, otro relicario de plata dorada dentro del qual estan reliquias de los tres Reyes de Oriente; tiene a los lados dos angeles y al pie un escudo de armas de don Enrique de Guzman, que son unos castillos y un leon; pesa seis marcos y medio.*

B, 20v.: *En este mismo año (1539), don Henrique Henriquez de Guzmán, ofreció un reliquiario de plata ricamente labrado, de peso de seys marcos.*

E, 154: *Henry Henriquez, de la noble maison des Gusmans, offrit un beau reli-*

quaire, l'an 1540 en recognoissance qu'il avoit receu la santé par l'intercession de la Vierge.

95.- Item altra custodia ab dos angels y quatre apostols de bulto. Es tota de plata daurada. Te de la vestidura de purpura y del pesebre de Nostre Redemptor; pesa, ab la fusta que assenta la plata, sinch marchs y una onsa.

D, 23: Item, otro relicario de plata dorada que tiene de la veste purpura y pesebre de Christo; y a los lados tiene dos angeles y quatro apostoles y en el extremo una cruz chiquita; pesa quatro marcos.

96.- Item un bras de plata daurada ab una canyella de Sant Roma martyr. Te per insignia una espasa de plata. Pesa set marchs y set onses. En la peaña te les armes de la reina Germana de Arago.

Cf. Inv. 1649, núm. 58.

D, 34: ... tiene reliquias de S. Roman martir y por insignia una espada de plata, pesa siete marcos;... a ambos lados tienen las armas de la Reyna Germana de Aragon.

B, 18: En este mismo año (1508), ... ofreció dos braços de plata, en los quales estan puestas las reliquias de San Adelelmo y San Roman.

E, 144: ... donna l'an 1521 deux bras d'argent, en l'un desquels est le bras de saint Romain martyr, du poids de sept marcs et sept onces.

97.- Item altre bras de plata dorada ab una cañella del bras de Sant Iscla martyr. Pesa de plata vuit marchs y mig.

Cf. Inv. 1649, núm. 58.

D, 35: Item, otro braço de plata dentro del qual hay reliquias de S. Sisicle (sic) martir; pesa siete marcos.

98.- Item altra custodia a manera de viril rodo. Es de or esmaltat. Lo peu es de plata daurada. Ay en ell un diner dels trenta,⁶⁰ y quatre parts de las vestiduras de Cristo Nostre Senyor, y una creu de Santa Torivia? ab una mida de Nostra Senyora. Pesa lo viril de or, ab los vidres, tretse onsas, y lo peu ab la fusta tres marchs y sis onsas. /f. 232v./

Cf. Inv. 1649, núm. 66.

D, 22: Item, otro relicario de plata dorada que tiene de la veste purpura y pesebre de Christo; y a los lados tiene dos angeles y quatro apostoles y en el extremo una cruz chiquita; pesa quatro marcos segun dicho inventario.

60. Segons l'acadèmic José Vargas Ponce (C. BARAUT, «Viatge de Josep Vargas Ponce a Montserrat l'any 1799», a *Miscellanea Barcinonensia*, núm. 7 (1968), p. 29-30), «es una moneda gòtica donde se lee la formula de Toletus Pius, la qual conoçe a primera vista el més atrasado numismático». L'any 1329, entre les relíquies conservades, dintre una caixeta, a la sagristia de Montserrat, hi havia dues monedes.

99.- Item altra custodia de viril rodo. Es de plata en part dorada. Ay en ell dels cabells de Nostra Senyora, ab dels osos de Sant Lamberto, de Sant Maurici, de Sant Vicens. Pesa quatre marchs y mig.

Cf. Inv. 1649, núm. 65.

D, 25: *Item, un relicario de plata dorada, como espejo, y los ramos de plata blanca, que tiene dentro del viril de los cabellos de Nuestra Señora y de otras reliquias. Vino de Napoles el año 1575; pesa quatro marcos.*

7 BAUL

100.- Primo una custodia de plata dorada, curiosament obrada, encara que antiga. Te als costats: en la una part una figura de nostro pare San Benet, y del altra part de Santa Escolastica, tots de bulto. En lo mig de la custodia y ha vint y quatre custodies de diversos sancts y, molt ben guarnidas de plata ab sos titols, estan a manera de viril de gran pes, y te de llarch quatre palms.

D,13: *Primo, un relicario o custodia de plata dorada de muy buena obra la qual tiene a un costado la ymagen de nuestro padre S. Benito y al otro la de Sancta Escolastica, y en el medio, donde acostumbra estar el viril, estan veinte y quatro reliquias muy bien guarnecidas de plata con sus titulos, y al pie tiene las armas de Monserrate. La qual custodia sirve tanvien para llevar el Smo. Sacramento el dia de Corpus. Pesa, segun esta designado en el inventario que se hizo a 11 de henero de 1564, 32 marcos.*

101.- Item altra custodia dorada ab dos angels de plata de bulto als costats. Te dos reliquias que son: un dit de Sant Marti bisbe, y altre de Sant Florensi martir, y en lo peu te tres scuts de armas. Pesa dinou marchs y mig.

D,19: *Item, otro relicario de plata dorado dentro del qual estan dos dedos: el uno de san Martin obispo y el otro de S. Florencio martir; tiene dos angeles a los lados y un crucifixo en lo alto y tres escudos de armas al pie; pesa conforme al dicho inventario 19 marcos con las reliquias que estan dentro.*

102.- Item una altra custodia de plata dorada. Alrededor te quatre imatges de bulto: de <San Benet>, Santa Escolastica, Santa Caterina y Santa Eulalia. Es obra de releu al antic. Te al peu dos scuts ab las armas del Compte de Foix. Pesa, ab la fusta del peu, 14 marchs y set onsas. Te reliquias del Sant Sudari y altres.

Cf. Inv. 1649, núm. 62.

A, 312: *Item un reliquiari de sent Benet en lo qual de una part està sent Benet y de laltre santa Monica, ab les armes de Foix.*

D, 18: *Item un relicario de plata dorada dentro del qual hay reliquias del sudario de Nuestra Señora, y otras; tiene al un lado la ymagen de sancta Catalina y al otro la de sancta Olalia(sic); y delante y detras las ymagines de S. Benito y*

Sancta Escolastica, y por remate una crucecica y al pie un escudo de armas del Conde de Fox; pesa segun dicho inventario 14 marcos, 2 onzas.

8 BAUL

103.- Primo. Altra custodia de plata ab sis angulos ab reliquias de Sant Simon, Santa Justa, Santa Potensiana y Sant Cucuphat. Pesa, ab la fusta que sustenta la plata, set marchs.

104.- Item un bulto de plata, de altura de tres palms y mig, ab lo peu ab una reliquia de Sant Maurisi y Sant Ocision. Pesa de plata, tot junt, coranta y dos marchs, y se compren la fusta de la peanya.

105.- Item un bulto de plata blanca, de quatre pams en alt en la peanya, ab una corona imperial feta a la moderna.

106.- Item una llantia de or. Las cadenas que la sustentan son tambe de or, y las que sustentan lo vidre son de ferro; al baix de la lantia te pendants un escut de or ab las armas del Excm. Sr. Pedro de Toledo. /f. 233/

B, 25v.: *En este mismo año (1600), don Pedro de Toledo, general de las galeras de Napoles, ofrecio una lampara, y vinageras de oro, de valor de mil y siete cientos ducados; dotola despues de poco tiempo dando para su dotacion quinientos ducados castellanos.*⁶¹

G, 150v.: *El Consejo, en acta de abril 11 de 1618 acuerda que se le de carta de pago a dicho señor de los 600 ducados que dio para que ardiere su lampara perpetuamente.*

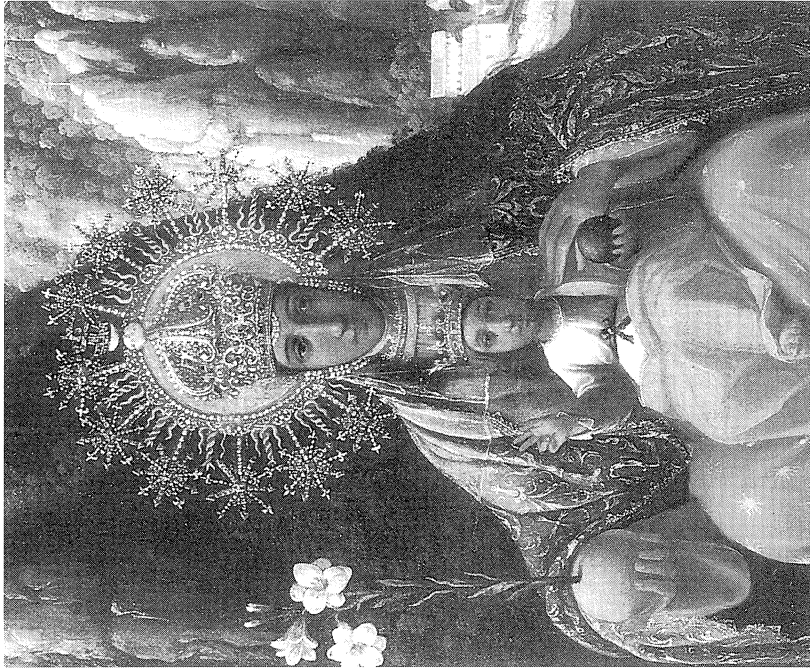
107.- Item altre bulto de plata, sobredaurat, de nostre pare Sant Benet, que al peu te un dit senser del matex sant y un cristal gornit de or ab un caixal y un os grandet, tot del matex glorios Sant Benet. A un costat hy a una calavera de marfil. Pesa, ab la fusta de la peanya, dos marchs y dos onzas.

Cf. Inv. 1649, núm. 113?

D, 20: *Item, un bulto de nuestro padre san Benito, de plata sobredorado, y al pie en un relicario un dedo de dicho santo y al lado una cabeça de muerte de marfil; pesa conforme al dicho inventario 8 marcos. Diolo mossen Aguilar⁶² en el año 1565.*

61. En les notes del monjo arxiver Jean Guérin es llegia: «1618.- Dn Pedro de Toledo da 1 de oro; valor 1000 ducados; dot. 300 ducados... son 600... El Consejo en acta de abril 11 de 1618 acuerda que se le de carta de pago a dicho señor de los 600 ducados que dio para que ardiere [...]» (Madrid, Biblioteca de Palacio, ms., 2520, f. 150v). Segons un informe montserratí anterior a l'any 1627, *el Marqués de Villafranca, don Pedro de Toledo dio seys mill reales para la dotación del aceite* (Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Consejo de Aragón*, llig. 274, núm. 50).

62. Tant la descripció, com el pes i el nom del donant no lliguen amb el recompte C, 649, que esmenta tres reliquiariis diferents: «Item un relicario de plata dorada, en el qual esta un dedo de nuestro padre san Benito. Item, otra ymagen que dieron los Aguileras. Un bulto de nuestro padre San Benito, 8 marcos». Un d'aquests havia de ser el donat l'any 1572 per Jaume Gaspar i els seus fills (Arxiu de Montserrat, A.III.b.20/sn).

La Santa Imatge de Montserrat abillada amb la corona d'or i maragdes anomenada «hermosa» (cf. Inv. 1641, 114), segons una xilografia gravada l'any 1632; i duent la corona d'or, perles i diamants anomenada «imperial» (cf. Inv. 1641, 115), en un quadre pintat vers l'any 1639.

B, 22v.: *En este mismo año (1570), Pedro Aguilar, ciudadano de Barcelona, ofreció una Imagen de bulto de plata sobredorada con la figura de nuestro padre San Benito, de peso de ocho marcos.*⁶³

108.- Item altre bulto de plata sobredaurada de la gloriosa Santa Scolastica ab una reliquia sua a la peaña y altra reliquia de Santa Lucia. Pesa la plata, sense la fusta, quatre marchs.

109.- Item un bras de plata, sobredaurat, ab una canyella de San Adalelmo confessor. Te las armas de la reyna Germana. Pesa de plata sis marchs y tres onsas.

Cf. Inv. 1649, núm. 59.

D, 34: ... *tiene reliquias de S. Adalermo confessor, y pesa seis marcos y tres onzas conforme a dicho inventario; a ambos lados tienen las armas de la reyna Germana de Aragon.*

B, 18: *En este mismo año (1508), la serenissima señora doña Germana, reyna de Aragon, ofreció dos braços de plata, en los quales estan puestas las reliquias de San Adelelmo y San Roman.*

E, 144: ... *donna l'an 1521 deux bras d'argent, en l'un desquels est le bras de saint Romain martyr, du poids de sept marcs et sept onces; en l'autre est l'os du bras de saint Adelelme confesseur, qui pese six marcs et trois onces; et une lampe du poids de neuf lieures d'argent.*

110.- Item altre bras de plata, sobredaurat, que te una reliquia de Sant Marcelo martyr. Te las armas de Nostra Senyora de Montserrat. Pesa de plata vuit marchs y mig, y tretse argensos.

Cf. Inv. 1649, núm. 59.

BAUL 9

111.- Primo. Un bulto de Sant Vicens martyr ab sa diadema y ab una palma en la ma y una mola de plata al peu. Tot de plata, de altura, ab lo peu, quatre palms, ab reliquias del matex sant.

Cf. Inv. 1649, núm. 55.

112.- Item altre bulto del glorios pare Sant Mauro, de plata blanca, ab un baculo pastoral en la ma, ab sa diadema al cap. Te quatre palms ab lo peu, en lo qual y ha una gran reliquia del matex sant.

Cf. Inv. 1649, núm. 54.

113.- Item altre bulto de Sant Sebastià, de plata blanca, ab sa peaña de plata blanca tambe, que esta arrimat a hun arbrer de fusta dorat; te un

63. B, 34.

quadrat de plata aont es la reliquia del matex sant y Sant Andreu, y un llistinet quel fineix del qual penja una pesseta de plata. Pesa la plata del bulto, sensa la fusta, vuit marchs y quatre onsas. /f. 233v./

Cf. Inv. 1649, núm. 56.

B, 33: *Item, un bulto de san Sebastian de plata blanca, con su pie de plata, arri-mado a un arbol de madera; esta con sus saetas y un joyel con reliquias de S. Sebastian y S. Andres. Pesa conforme a dicho inventario ocho marcos; diolo don Simon Perez de Calatayud, de Valencia.*

114.- Item la corona de esmeraldas de la Santa Imatge. Es tota de or, que pesa quinse lliures castellanas de setse onses, lavor ricament esmeltada de diversos colors y enriquida ab dos mil y cinchcentas esmeraldas finas entre las quals y ha dos aguacates com unas grans atmelles, que solas estas dos son estimadas en tres mil lliures; altres molts aguacates y ha, encara que menors referits. En lo baix del friso y ha una esmeralda com un ull, molt gran, y es major que lo circuit de un real de dos; altres molts ni ha de las en taula molt grans, altres medianas y altres menors, que en totes fan lo numero sobredit de dos mil y cinchcentas esmeraldas, sense que tinga altre manera de pedras. Es de etxura rodona, y fa primer com a corona real y de ella y ix un ermosisim arch que fa com de corona imperial. Es de grandisim valor per la sua ermosura extrema y per lo esquisit de las pedras. Va dintre duna caixa feta de fusta y vestida dintre y fora de vellut negre ab moltas xapes y clavasons de plata, ab una imatge de Ntra. Sra. de Montserrat de plata y una altra de Ntra. Sra. dels Angels a la altra part de la porta de la caixa, la qual sustentan quatre peus de plata y sis frontisas de plata a las portas, y altres dos imatges de Ntra. Sra. de la Concepcio, y tota la caixa sembrada de flors de plata y la tancadura de plata.

Cf. Inv. 1649, núm. 118.

B, 32v.: *En este mismo año (1627), vino de las Indias una corona de oro, muy rica, guarnecida de esmeraldas de notable valor, que, con la buena diligencia de los Padres Procuradores, diferentes devotos ofrecieron a esta Reyna del Cielo; que por su hechura y por las muchas esmeraldas que tiene es unica en el mundo.*

F, 59: *El padre maestro fray Benito de Peñalosa, monge profeso hijo de la real casa de Naxera, por el mes de bril deste año de 1627, bolbiendo de las Indias del Piru,⁶⁴ trajo y presento a esta Reyna del Cielo, por la mucha devocion que le te-*

64. Aquesta corona, que la tradició montserratina anomenava «hermosa» o «de maragdes», recentment ha estat erròniament denominada «corona mexicana» (*Nigra Sum. Iconografia de Santa Maria de Montserrat*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p. 27, 106, 122, 124, 126, 128, 130, 132, 134; J. C. LAPLANA, «La imatge de la Mare de Déu de Montserrat al llarg dels segles», a *La imatge de la Mare de Déu de Montserrat*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, p. 74) tot seguint un error difós pel pare Gregorio de Argaiz (*La Perla de Cataluña*, f. 239), recollit també en el sumari H, 243. Pere Serra i Postius (*Epitome historico del portentoso Santuario y real Monasterio de Nuestra Señora de Monserrate*, Barcelona, 1747, p. 239) ja s'adonà d'aquest

nia, una corona de oro guarnecida de esmeraldas, con una caja de terciopelo negro, donde se guarda, guarnecida de chapas de plata; que en el genero, valor y echura es unica en el mundo.

115.- Item una altra corona imperial de Nostra Sra. molt rica e ben tresada, que conte lo següent. Primer, el friso de ella, que es el que assenta sobre lo front de la Santa Imatge: Te dos palms de rodó, en lo qual friso y ha cinch diamants grans y de molt fondo engastats molt relevats; estimas cada diamant de estos en sinch centas lliuras. /f. 234/ Entre cada hu de dos diamants y ha un rubi gran, que ab tots son quatre robins, a cada hu dels quals acompanyan dos diamants mitjansers, que ab tot son vuit diamants. Mes te lo friso dos ordes de perlas mitjanseras molt iguals, netas, rodonas y totas de quilat, que son totes 88 perles, y de espay a espay y ha un diamant mitjenser. Entre las dos ordes de perlas y tots, son deu diamants. De sobre del diamant gran del mig, que es un dels sinch grans diamants sobredits, y ha una maseta de 45 diamants, un dels quals es mes gran quels altres, que es lo del mig; y tota la maseta se estima a mil lliures. Al alt del friso rodan quatre floretas, com clavells, cada una de las quals te un diamant.

Al mig del friso ixen uns cartabons, molt relevats, que fan com una corona de reyna. Son dos los cartabons principals, en cada hun dels quals y ha un clavell esmeltat de roig ab un diamant al mig, y en lo alt, per remato, un rubi gran, y desobre del rubi un diamant que fa punta; y aquestos diamants son molt richs y de molta estima. Aquestos dos cartabons estan al costats, y el cartabo del mig es molt mes gran y esta ab esta forma: y ha uns fullatges o caragols, com los dels costats, ab molt rellu, al mig del qual y ha un clavell esmaltat de roig y de ell ix una maseta o rosa que te 9 diamants; lo del mig es gran y los dels costats menors. En cada costat de esta rosa acompanya un bon diamant, y desobre de aquesta maseta y ha una altra rosa o flor molt curiosa e richa que te set diamants, sis dels quals son en punta, que fan com unas fullas de flor, y lo del mig es un diamant quadrat, menor que los 6. Acompanyan esta /f. 234v./ flor per la part de dalt altrás dos floretas, com clavells, esmaltadas de roig, una a cada costat, y te al mig un diamant petit mes alt. Per remato del fullatge y ha un serafi molt vistos de or esmaltat de roig, blau y vert, y desobre del seu cap y ha una maseta ab sinch diamants, un dels quals es gran y quatre menors; y a la part mes baixa del serafi y ha en-

error: El veritable promotor, però, d'aquesta corona fou el pare Benito de Peñalosa, monjo del monestir de Santa Maria la Real de Nájera, que la féu obrar, a base d'almoines i captes fetes a «les Índies del Perú», en la ciutat de Pamplona (actualment Colòmbia, i antigament regne de Nueva Granada), ciutat famosa per les mines de plata (B. de PEÑALOSA, *Libro de las cinco excelencias del español*, Pamplona, 1629, p. 140.141, 150-151). L'any 1627 arribà a Barcelona, i el 16 d'abril l'abat Montserrat mostrà als membres del Consell de Cent de Barcelona aquesta corona feta amb «acaptés y aplegues pera Ntra. Sra., vinguda del Peru en les Indies, tota de or de martell, circuhida de innumbrables smeraldes fines» (*Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 10, Barcelona, 1902, p. 145).

gastat un diamant que correspon al pit del serafi. En cada cap ahont se remata y acaba lo friso y ha altre fullatge o cartabons com los dalt referits, sols que no estan enters porque se enbeuen la meitat en la diadema. Tenen cada hun destos cartabons o fullatges un clavell enmig, esmaltat de roig, ab un diamant enmig, com los demes. Desobre de aquest clavell y ha un serafi, com lo referit y del mig, sens ningun diamant al pit. Debaix del clavell y ha com una flor esmaltada de blanc enmig de la qual y ha una esmeralda gran, y al costat un diamant y una floreta, com a clavell, esmaltada de roig ab un diamant al mig, petit; y asso se enten a totas dos parts en correspondentia, que los serafins son tres des del frisso.

Per la part de tras dels cartabons ix un arc molt airos y rich, que correspon a la testera, que fa com a corona imperial, y remata en lo alt, y esta adornat ab lo següent. Primerament y a tres ordes de perles en esta forma: comença l'orde del mig des del cap del serafi ab sis perlas, y despues se roba una flor gran, enmig de la qual y ha un rubi de notable grandesa y molt fi. La flor es esmaltada de blau, y seguex ab altres sis perlas; despres de ellas se troba una esmeralda gran en taula engastada en un engastat de or relevat; altres sis perlas y un safir gran engastat com la esmeralda sobredita; y remata lo arch ab quatre perlas. Los altres dos ordens de perlas, que estan al costat del orde que dexam referit de perlas, estan en esta forma: començan des de las puntas de las alas del serafi /f. 235/ y dona principi ab quatre perles cada hun orde, y luego se seguex un diamant, altres quatre perles trobe un rubi gran altres quatre perles y una esmeralda bona y gran; seguexen altres quatre perlas y un rubi molt bo ab que rematen aquest arch del mig; advertint que quant se diu quatre perlas y un diamant se ha de entendre en cada orde dels dos que acompanyen lo orde de perlas del mig.

Los altres dos archs que estan pegats en la matexa diadema son en esta forma: comensan des del friso, per detras dels cartabons, de la matexa manera que lo arch del mig, referit; cada hu d'estos dos archs te sols dos ordens de perlas. Comensa lo hu, que es de la paret superior, o sia des del cap del seraphi: te primerament sis perlas y luego una esmeralda gran, altras sis perlas ab altre esmeralda poc menor que la sobredita, altres sis perlas y una esmeralda, y remata ab quatre perlas y una esmeralda. Tornant a la punta de la ala del seraphi, a la part del casco de la corona ix altre orde de perlas que comensa ab dues perlas, y luego un diamant gran, despres del qual se seguexen quatre perlas y un rubi de bon tamany, altras quatre perlas y un diamant mitjanser, y luego tres perlas y un rubi; y a poch espay y ha una esmeralda ab que se acaba. De aquesta matexa manera esta lo altre arch per la altre part, sense llevar ni posar cosa alguna.

Estan apartats estos dos archs, del arch de la testera, un palm cada un, medint des del asiento que tenen al friso de la corona; y estos dos espays se adornen en esta forma: ay uns llasos y cartabons, esmaltats y de molt relleu, ab moltes y diverses flors curiosament esmaltadas, y al mig

de tot y ha unes /f. 235v./ armes de Montserrat ricament esmaltades de blau, las quals sustentan en las mans dos hermosissimas ninfas de bulto, una a cada partr de las armas; las quals armas corona un rubi molt rich y precios, y poc mes alt una esmeralda gran; y desobre de tot remata una flor de lis esmaltada de blau. Debaix de las armas y a una maseta gran ab nou diamants, un dels quals es molt gran, y los altres 8 son de bon tamany. Entre esta maseta y ninfas y ha unas flors ab un rubi gran en cada una; y de aquesta manera esta la altra part que correspon, sense llevar ni posar cosa ninguna.

Per remato dels tres archs y ha una bola de or esmaltade, de blanch que fa com un mon, enmig de la qual y ha un rubi ermosisim que se estima en 800 lliures. Esta circuit de 4 diamants en punta que fan com una flor ab lo dit rubi. Al mig del alt de la bola, baixa una linea o cordonet ab 7 diamants, y de un costat a altre atravesa altra linea, de la mateixa manera, ab sis diamants y 4 esmeraldas. Debaix de la bola y ha una maseta ab 9 diamants, u dels quals, que es lo del mig, es molt gran; y los 8 de bon tamany. Desobre de la bola y ha altre maseta de la mateixa manera que acabam de dir. Un poquet mes amunt se troba una altre masetta que te enmig un sefir molt rich, y alrededor del sefir te dotse robins y 16 diamants. Desobre de tot asso se assenta y remata una nau de diamants que te 35 diamants, tans grans y richs que se estima la nau sola en set mil ducats. Asso es lo que conte lo casco de la corona real y imperial de Nostra Senyora; lo qual tot esta assentat sobre una diadema de dotse estelas, /f. 236/ que cada una de ellas se estima en mil y cinch centas liuras. Las sis de las dotse estelas, amb la naveta, son de la serenissima Infanta.

La diadema esta en la forma següent: una planxa de plata, dorada y molt ben gravada, en la qual assenta tota la corona, axis lo casco de ella com las dotse estelas, cada una de las quals te al mig un diamant gran en triangulo, rodejat de altres 7 diamants de bon tamany; quentre tots junts fan com una flor molt richa de ont ixen 14 raixs o puntas, los 7 dels quals tenen 7 diamants cada hu; los altres 7 tenen sinch perlas cada hun, exceptat las dos estelas infimas que, en lo lloch de diamans, tenen granats en los set raigs, pero la flor del mig conforme en los demes. A mes de aquestos raigs y ha un raig gran que asenta tota la estela, el qual serveix de fonament ixen unas puntas esmaltadas de or. Al mig de aquest raig gran y ha una orde ab nou perlas, acceptos 4 que non tenen sino 8 cada hun.

Del principi de cada hu de aquestos raigs ixen clavells esmaltats de roig ab un diamant al mig de la flor en punta; y son dotse, un a cada peu de estela.

Entre estela y estela ix un raigs gran, tot esmaltat de roig, ab un orde de set perlas cada hun. Son tots aquests raigs grans deu, y del principi de cada hun de ells ix un clavell esmaltat ab un diamant com los sobredits.

Rodan tota la diadema 12 seraphins, tots esmeltats que corresponen a las 12 estelas y estan al peu de ellas; y per desobre del cap destos seraphins y ha una /f. 236v./ volta, que la dona a tota la corona, que te 157 perlas, totas de quilat, molt redonas y blancas. Entre las del casco de la corona y a un espay com tres dits de ample en unas parts, y en altres com dos dits; aquest espay se adorna ab unas motlluras y releu de or, esmaltat ab moltas y molt diversas flors y fruitas, com magranas, etc., y dona la volta a tota la corona.

Desobre de aquesta labor asenta un cabastrillo de diamants, ab 20 pesas masetas, cada huna de las quals tenen 9 diamants grans y riquisims que fan com una ermosisima rosa; y lo diamant que esta al mig de cada una de estas rosas es molt mes gran que las altras 8 y de molt fondo. Entre rosa y rosa y ha una altre rosa o flor menor, que cada una te cinch diamants, un dels quals es gran y los quatre quel rodan son menors. Son 24 las pesas, sense las grans sobreditas. Estimás esta joya del cabestrillo en 14 mil ducats.

Asso es lo que conte la corona de Nostra Senyora per menut; y per major te: mil cent y 24 diamants; y perlas mil 85; rubins 34; esmeraldas 21; safirs 2. Que tota junta pesa, de or y plata, una roba y mitja poch mes o manco. Las perles totas son de molts quilats, fines y rodones, y blancas.

Cf. Inv. 1649, núm. 116.

B, 36: *En este mismo año (1637), se dio la ultima mano a la corona rica de diamantes desta Reyna del Cielo, en quien por tantos años y con tantas dadivas han contribuydo los mayores príncipes de Europa, siendo tan luzida, assi en piedras finissimas como en el precio y hechura, que causa a los mayores monarchas y a los mas entretenidos en las cortes de los reyes, en donde se veen pieças escogidissimas, notable pasmo.*⁶⁵

Hec autem bona supradicta et non alia, supradicti domini, doctor Gispertus Amat et Desbosch abbas Sancti Petri de Galigans, Franciscus Xammar domicellus et Raymundus Romeu civis honoratus Barcinone, in vim supradicte instructionis acceperunt in eorum posse in dicto Monasterio beate Marie Montisserrati ad effectum dimittendi dicta bona supra inventariata in posse Illmi. domini Deputati presenti Principatus Cathalonie et promiserunt supradictis Fr. Benedicto Struch [fr. Placido Riquer, fr. Antonio Romano, fr. Jacobo Vidal et fr. Gregorio Codina] licet absenti et etc. notario etc. presente quod ipsa bona per eos accepta liberarent in manu et posse Illustrium dominorum Diputatorum praesentis Principatus Cathalonie ad effectum supradictum, et pro his obligaverunt omnia et singula bona eorum in solidum mobilium. Fiat longe etc. Iurantes etc. Testes sunt Andreas Valls mercator Barcinone, et Franciscus Mata agricola termini de Mura dioecesis Vicensis. /f. 237/

65. Sobre aquesta corona i el procés de construcció, vegeu més endavant l'epígraf titulat: «Remarques complementàries als dos inventaris».

Postmodum vero die 17 predictorum mensis et anni per eundem reverendum fratrem Benedictum Struch sacristanum monasterii Beate Mariae Montiserrati fuit designatum infrascriptum inventarium in posse dictorum in vim dicte instructionis.

116.- Primo. La custodia del Santissim Sagrament que's feu de nou en lo desembre de 1633, la qual custodia es tota sobredaurada.

Te dotse leons petits per basa, y sobre la basa quatre angels en peu, mitjancers, ab sas alas, un ab arpa en las mans, altre ab un orga, altre ab un leut y altre ab un guitarro, los quals sercan lo pilar de enmig que sustenta tota la fabrica; ab lo qual y a sis figuras de sants de bulto, petits, ab sas pasteras, al mig. Alrededor del vericle y ha sis pilars, y en cada pilar tres sants, una piramide en punta en lo mig. Sobre del lloch del viril s'al sa una piramide gran en que remata tota la obra, adornada a quatre costats de quatre piramides mes petites que rematan tambe en punta.

Pesa, ab la plata y fusta, sis robas y vuit lliuras de pes de romana.

Debaix del lloch ahont se asenta lo viril y a una sinta, a modo de corona, pendent de quatre cadanetas de or, del que's la sinta també, en lo qual estan posats per la part mes baixa dotse letreros en que esta repartit aquest vers, «*Ave verum corpus natum ex Maria virgine*», repartit dos voltas cada vegada ab son letrado.

Enmig de la ansa de la una part y a un joyell de or la la figura de Deu lo Pare illuminada ab dos circulos, al mes prop de la figura y ha deu pedras verdas y coloradas, antigues, y deu /f. 237v./ perlas grossas; y en lo segon circuit y ha vuit pedras majors; y entre sirculo y circulo, per debaix de la illuminasio de Deu Pare, naixen cinch reigons ab cinch pedras, una en cada reijo. Entre los retols y ha repartidas vuit roses de or, y, conforme a la labor de cada rosa, y a tres pedras grandetas engastadas; y a cada costat quatre perlas mitjenseras, y al mig y ha una pedra. De las vuit roses, las quatre son enteras, sense faltarlas pedra ni perla de la labor corresponent, y las altres quatre faltan tres pedras de la major, una petita y dos perlas. Sobre dels retols y estas roses ixen a peu, per coronacio de la sinta, unars flors de lis que, conforme a la labor, solian esser devuit; pero enteras no ni ha sino vuit; y en aquestas que cauen per la part de devant y ha setante y tres pedras verdas y rojas, y cinquanta perlas; y en lo peu de las deu roses que faltan y a 3 pedras grans y quatre perlas, que las demes, correspondents a la labor de las flors enteres, faltan tambe de temps passats

Per la part de tras sols y ha entre cada flor de lis sinch rosas rodonas cada una ab una pedra engastada rodeada de set perles medianes y que en totas no falta sino una perla per la part de tras y altre joiel gran corresponent al de davant ab una pedra roja gran en lo mig rodada de tres cercols en lo menor y a deu pedras verdes engastades en lo segon vuit y altrs vuit perlas medianas y en lo tercer set pedras majors y sinch perlas. De la corona estan pendents ab sas cadanetas vint y set campanetas

de plata blanca, {???} ?? plata y fusta y {la sinta de or ?? sinquanta vuyt onses} pesa ab lo vericle de or sinquanta y vuyt onsas; te de alt esta custodia /f. 238/ prop de dotse palms.

Cf. Inv. 1649, núm. 114.

117.- Item una creu de plata, gran, {de plata} dorada, ab una etxura de Cristo de bulto esmaltada de blanch y un topasi molt gran, asso es de una part, y de l'altra part de la creu y a una Ntra. Sra. de bulto que correspon a las espatlles del Cristo y per remato de la creu y a una Ntra. Sra. de or; de bulto, ab son fill en los brazos, y unas armas del duch de Segorbe als peus; que tota junta la creu pesa una roba i mitja de pes de romana.

Cf. Inv. 1649, núm. 111.

D, 45: *Item, una cruz de plata grande toda dorada que pesa cinquenta y dos marcos de plata. Esta dieron los de la nave Juliana;*⁶⁶ *en ella esta la ymagen de Nuestra Señora, de oro, que dio el duque de Segorbe, y un joyel de oro a modo de cruz con cinco esmeraldas que se dieron en tiempo del rymo. don Benito de Tocco.*⁶⁷ *Hay cinco diamantes y trenta y una perlas; y sobre el Christo hay una piedra topacion.*

E, 155: *Don François d'Aragon duc de Segorbé, et grand connestable d'Aragon, presenta l'an 1568 une Image de nostre Dame d'or, avec un diamant à la poitrine.*

118.- Item altra creu de plata dorada amb la figura de Christo a una part, y al altra una figura de Nostra Sra. de bulto ab vuit imatges de bulto que estan en los extrems; pesa tota la creu ab la fusta nou lliures quatre onses, pes de romana.

LLANTIAS

119.- nº 1. Primo una lantia de la magestat cesarea del emperador Carlos quinto, molt ben treballada. Te per capitell una corona real gran, y endintre de ella altre imperial a modo de tiara ab una creu per remato. De pes de onse lliuras y vuit onses, pes de romana.

B, 19: *En este mismo año (1520),*⁶⁸ *la magestad cesárea del emperador Carlos*

66. E, 179: «Les mariniers du navire appellé Julian de Barcelone, offrèrent en l'an 1578 pour ayder à faire le gran croix d'argent deux cents escus». La revisió del llibre de benefactors F, 34, assenyala que es tracta d'una almoïna cumulativa, «que dieron en diversas veces», i la data l'any 1579. En canvi, el col·lector del B, 22v ha confós la nau Juliana, o dels julians, amb la Fogassota (B, 23v, any 1588).

67. Benet de Tocco fou abat de Montserrat els anys 1556-1559 i 1562-1564.

68. Aquesta llàntia la féu, per encàrrec de Montserrat, l'argenter barceloní Pere Camps, que el 19 de setembre de 1522 signà àpoca de quaranta dues lliures, deu sous i dos diners, corresponents a alguns elements d'or i de plata d'aquesta llàntia, que havia col·locat a l'església de Montserrat (Barcelona, Arxiu Històric de Protocols, *notari Jaume Planes*, borrador de l'any 1522). Segons una nota datada l'any 1523 existia una

quinto, continuando la mucha devocion que tenia a esta Reyna del Cielo, ofreció... una lampara de plata, y para su dotacion dos cientos ducados.

E, 140-141: *...venant de tenir les estats en Barcelone, visita ceste sainte maison, et presenta une lampe valent deux cents escus.*

120.- nº 2. Item altre llantia de plata, de pes de divuit lliuras. Te un scut ab les armes smaltades de don Joan de Austria pegadas al baix de dita llantia.

Cf. Inv.1649, núm. 36.

B, 22: *En este mismo año 1569, el serenissimo señor don Iuan de Austria, ofrecio a esta Reyna del Cielo, un fanal muy curioso, que fue de la armada de los turcos que vencio en Lepanto,⁶⁹ y una lampara de plata de peso de treynta marcos y para su dotacion cien ducados.*

121.- nº 3. Item altra llantia de plata, de pes de catorse lliuras y sis onsas, ab las cadenas a manera de sortijas y en cada una de ellas un pom ab quatre scuts pendants, trepats.

Cf. Inv. 1649, núm. 44

122.- nº 4. Item altre llantia, de pes de tretse lliures y vuit onsas. Es de donna Anna de Mendoza /f. 238v./ Es fonda y te las cadenas, que son quatre, y lo capitell ample.

B, 24v.: *En este mismo año (1595), doña Iuana de Mendoça, ofrecio ... y una lampara de plata.⁷⁰*

E, 124: *De dame Ieanne Magdalene de Mendose, dame de la royne d'Espagne.*

G, 150v.: *1596, doña Juana de Mendoza da 1 (lampara), trepada a buril; dotacion 150 ducados.*

123.- nº 5. Item altra llantia de plata, de pes de tretse lliuras y quatre onsas de plata, ab motlluras relevadas; al soldevall un scut esmaltat ab armas de castells y leons.

124.- nº 6. Item altra llantia de plata, de la Reyna Mare de Fransa, trepada; te tres cadenas que la sustentan; ixen tres serafins; de pes trenta y una lliura y quatre onsas; te apegats tres scuts dorats y una argolla al capdevall.

Cf. Inv. 1649, núm. 1.

E, 146: *Madame Marie de Medicis, royne de France, espouse d'Henry le Grand,*

«Memoria de haver madado el emperador Carlos V hacer una lampara para Nuestra Señora de 1.200 ducados de oro. Y pleito que hubo con el real fisco sobre su cumplimiento» (Arxiu de Montserrat, A II, d 14).

69. La victòria naval de Lepant fou l'octubre de 1571. Ací, hom ha enganxat dues donacions diferents. La donació del fanal fou posterior; com afirmen E, 126 i F, 34.

70. E, 168-169: «Madame Magdelene de Mendose offrit une croix d'argent, pesant huit marcs; une table d'argent sur laquelle sont ecrites les paroles de la consecration, et une lampe d'argent»; B, 37, l'anomena «Doña Juana Magdalena de Mendoza».

envoya l'an 1609 une lampe d'argent, de la valeur de cinq cents escus, et deux cents escus pour l'illumination d'icelle; et un coffret de crystal qui sert de sepulchre le ieudy saint pour y enfermer dedans le Saint Sacrement au monument.

B, 29: *En este mismo año (1611)... ofrecio un cofrecillo de cristal para poner reliquias, y una lampara de plata de valor de seyscientas libras, y para su dotacion doscientos ducados.*

F, 47: (1611) ... *dio al padre Luis de Sotomayor, para que ardiese delante de Nuestra Señora una lampara de plata de valor de 550 ducados, y 200 para el azeyte.*

125.- nº 7. Item altra llantia de plata, de don Antonio Manrique de Lara, ab lo capitell com un gran sombrero; de pes de coranta y sinch lliuras y sis onses.

Cf. Inv. 1649, núm. 2.

E, 184: *Don Anthoine Manrique de Lare, seigneur de Saint Leonard, en l'an 1612 presenta une lampe de la valeur de cinq cents escus, et deux cents escus pour l'huyle.*

B, 29: *Año mil seyscientos y doze, don Antonio Manrique de Lara, ofrecio una lampara de plata, de valor de quinientos ducados, y para su dotacion doscientos ducados.*

126.- nº 8. Item altra llantia de plata de pes de vint y tres lliures, dos onses; es gran, ab lo capitell gran a modo de campana, y estan esculpidas en ell quatre scuts de armas y coronas; ab son lletrero que diu: de Francesch Ribera.

Cf. Inv. 1649, núm. 47?

127.- nº 9. Item altra llantia gran de plata, de pes de trenta y una lliura y vuit onsas ab son lletrero que diu: de don Antonio Ximenez y doña Lluïsa de Padilla, comtesa de Aranda, ab tres cadenas que la sustentan, de plata buidada, ab un scut a la fi de dita llantia, esculpidas las armas de dits senyors.

Cf. Inv. 1649, núm. 46.

E, 167: *La Contesse d'Arande envoya l'an 1567 la lampe d'argent qui est en la sacristie devant les saintes reliques.*

B, 30: *En este mismo año (1617), los señores Condes de Aranda ofrecieron una lampara de plata para su dotacion trescientos ducados.*

G, 151: *1617, el conde de Aranda y condesa doña Luisa de Padilla dan 1; peso 32 libras de romana; dotacion 300 ducados.*

128.- nº 10. Item altre llantia ab quatre scuts pendents trepats, y altres, ab las armas gravadas, que son mitja lluna y un servo y flor de llis; las cadenas trepadas, y al mig de cada huna de ellas un pom de pes de deu lliuras y sis onsas.

Cf. Inv. 1649, núm. 34.

129.- nº 11. Item altre llantia de plata dorada, encara que deslustrada per sa antiquitat, de pes de nou lliuras y sis onses; en mig de las cadenas un pom en cada cadena.

130.- nº 12. Item altre llantia de plata de pes de /f. 239/ set lliures dos onses, del canonge Carniser, ab sas armas pendents en las tres cadenas; te dos poms en cada cadena.⁷¹

G, 151v.: 1635, *el canonigo Carnicer da por una (lampara) 160 libras que le debia el monasterio, y cobró para su dote 40 libras.*

131.- nº 13. Item altra llantia de plata, de pes de sis lliures deu onses, ab tres cadenas que la sustentan; en cada huna dellas vuit encomiendas de Calatrava.

132.- nº 14. Item altra llantia de plata, de pes de quatre lliuras nou onsas, que es de doña Geronima de Hajar, ab tres cadenas y tres scuts reals alrededor.

Cf. Inv. 1649, núm. 24.

B, 27v.: *En este mismo año (1609), la señora doña Geronyma de Cerda, condesa de Galve, ofrecio una lampara de plata, de peso de ocho marcos.*

G, 150v.: 1609, *Dª Gerónima de Lacerda.*

G, 151: *De Dn. Geronimo de Hajar y Lacerda.*

71. Jaume Francesc Carnisser i de Millàs, canonge secular de Sant Pere de Ponts (la Noquera) i possessor del benefici de sant Joan Baptista a l'església del monestir de Santa Clara de Barcelona, el 21 de novembre de 1615, afirmava en acta notarial: «instituto, quiero y es mi voluntad que, luego de seys meses despues de ser seguida mi muerte y sea venido a noticia de dicho padre Abad de Montserrat, que entonces fuere, sea mandado hazer y fabricar, y hecha y puesta por el dicho abad y convento, en la dicha iglesia y delante el altar mayor de Montserrat, una lampara de plata fina, semejante a las demas que estan alli, la qual sea de valor de cien ducados de a doze reales, que son ciento y veynte libras barcelonesas, bien labrada, con todo lo necessario, como las demas que alli estan, la qual quiero que tenga debaxo pendiente un escudo grande, a proporcion, de oja de plata, y en la una parte esten sculpidas y gravadas las susodichas y designadas armas, insignias mias de Carnisser y de Millas, y en la otra parte del dicho escudo esté un letrado, con letras gravadas en la plata del scudo, que diga las susodichas palabras de la otra lampara, a saber es: Jacobus Franciscus Carnisser et de Millas, canonicus, dicavit et dotavit cum instrumento penes Gasparem Riudalbes notarium publicum Barcione die 21 novembris 1615». L'escut d'armes a posar era el que havia estat gravat en un fanal de vidre que el canonge donava, aleshores, a la capella de la procura montserratina de Barcelona, «en el qual fanal estan pintadas, en los vidrios de los lados, mi escudo y armas o insignias de Carnisser y de Millas en esta forma, esto es: quarteadas con el campo claro o blanco, y en medio de los quartos una estrella, y en el quarto mas alto de la mano derecha esta un olivo verde, y en el otro quarto alto un manojo de espigas de mijo atadas con un lasso verde, y en el otro quarto de abaxo de la mano drecha esta una cabessa de turco alta en la punta de un punyal o esto enpunyado con una mano, y el el otro quarto de abaxo un perro corriendo muy animoso con un pedaço de carne en la boca; y en la parte de enfrente del dicho fanal esta pintado el retrato mio, con sobrepellis y almussa colorada». Per a la dotació de la il·luminació del fanal i de la llantia el canonge assignà 326 lliures i 12 sous, amb un censal de pensió anual de 16 lliures i 6 sous (Barcelona, Biblioteca de Catalunya, Arxiu, *Manuels en foli*, 560).

133.- nº 15. Item altra llantia, de pes de nou lliuras y sis onses, de don Guillem de Santcliment, ab tres cadenas, en cada una de ellas dos patxinas, y lo remato a modo de campaneta.

B, 24v.: *Año mil quinientos noventa y quatro, el señor don Guillem de San Clemente... ofrecio una lampara de plata y para su dotacion cien ducados.*

134.- nº 16. Item una altra llantia de plata, de pes de sis lliuras deu onses, de doña Anna Angensola,⁷² tenen las cadenas per la part de baix, que la sustentan, tenen tres poms ab lo scut baix de dita dona Anna.

Cf. Inv. 1649, núm. 31.

135.- nº 17. Item altre llantia de plata llisa ab tres cadenas; en cada una de elles y ha dos jous, y un penja del un scut ab les armes; de pes de nou lliuras de plata.

136.- nº 18. Item altre llantia de plata, de pes de quatre lliuras y nou onses, ab tres scuts pendents de cada cadena trepats y un scut al sobre de dita llantia, sculpidas en ell dos creus y dos gralles, y las cadenas a modo de anells.

Cf. Inv. 1649, núm. 18.

137.- nº 19. Item altre llantia de plata, de pes de deu lliures deu onses, de etchura de caragol, ab unes armes sculpides ab la mateixa llantia; las cadenas a modo de anells.

138.- nº 20. Item altre llantia de plata dorada, de pes de 9 lliures y quatre onsas, ab tres serafins /f. 239v./ als costats, y al baix de ella una argolla; y es a manera de olla,

139.- nº 21. Item altre llantia de plata, de pes de sis lliuras deu onses, ab tres medallas esculpidas alrededor, trepada, ab las tres cadenillas y tres poms en cada una, y a la fi un scut pendent ab les armas del compte de Boemia.

B, 32: *Año mil seys cientos veynte y tres, el señor Conde Buesa, Bohemio, ofrecio una lampara de plata, y para su dotacion cien ducados.*

F, 57: *El conde Guillermo Duase, bohemio, ofrecio una lampara, de valor de 204 libras y 10 sueldos; y para el aceyte dio 150 libras, en abril de 1623.*

G, 150v.: *1623, unos condes Bohemos, dan 1 (lampara); valor 204 libras; dotacion 100 escudos.*

140.- nº 22. Item altre lantia de plata, de pes de vuit lliures; i enmig de las tres cadenillas que la sustentan ya tres scuts, y debaix, a la fi, altres

72. L'any 1637 hom l'anomena «Ana Argensola, hija del señor de Linas» (B, 36).

scuts ab las armas de don Rodrigo Calderon, que son un lleo y dos calderas.

Cf. Inv. 1649, núm. 40.

B, 26: *En este mismo año (1602), don Rodrigo Calderon ofrecio una lampara de plata, de valor de cien ducados, y otros ciento para la dotacion.*

E, 163: (1613) *Don Rodriguez Calderon, conte d'Olive presenta une lampe valant cent escus, et la dota.*

E, 126: *De Don Rodrigue Calderon, Marquis de Cincq Eglises, & Conte d'Olive.*

141.- nº 23. Item altre llantia, de pes de sis lliuras deu onses, feta a modo de basina llisa; te apegat debaix un scut de armas reals ab leons, barras y flor de lis.

142.- nº 24. Item altre llantia de plata, de pes de nou lliures; te, ab las cadenas que la sustentan, nou galls; y a la fi de la llantia una argolla de plata.

Cf. Inv. 1649, núm. 29.

143.- nº 25. Item altre llantia, de pes de 8 lliuras y deu onses, de plata; al mig de las cadenas que la sustentan y ha uns poms trepats y altres sencers; y al soldevall un scut pendent.

144.- nº 26. Item altre llantia de pes de sinch lliuras vuit onsas; las cadenas que la sustentan son a modo de anells, y al soldevall te sculpit un scut en la mateixa llantia.

145.- nº 27. Item una altra llantia de plata, de don Joan de Tacis, de pes de quatre lliuras; en las cadenas que la sustentan y ha sis poms sencers.

Cf. Inv. 1649, núm. 20.

B, 24v.: *En este mismo año (1595), don Iuan de Tarsis, correo mayor de su Magestad, ofrecio una lampara de plata.*

146.- nº 28. Item altre llantia de plata, de pes de onse lliuras sis onses; a la fi de ella te un scut ab las barres de Aragó y una encomienda de Santiago; y las tres cadenas son a modo de anells.

Cf. Inv. 1649, núm. 9.

E, 155: *Louys Requesens, grand commandeur de Castille, de l'ordre des chevaliers de S. Iaques, et ambassadeur du roy d'Espagne en la cour de Rome, offrit la mesme annee une lampe du poids de 22 mars.*

B, 22: *En este mismo año (1569), don Luys de Requesens, comendador mayor de Castilla, ofrecio una lampara de plata y assigno la renda suficiente para su dotacion.*

G, 150v.: 1568, *Don Luis de Requesens...*

147.- nº 29. Item altre llantia de plata, de pes de sis lliuras quatre onsas, de plata trepada, a modo de corona real, ab tres medallas esculpidas, y tres serafins de ahont penjen las cadenillas. /f. 240/

Cf. Inv. 1649, núm. 25.

148.- nº 30. Item altra llantia de plata trepada ab tres angels de ahont penjen las cadenetes, de pes de onse lliuras y vuit onsas; te en las cadenetes uns botons com unas nous.

149.- nº 31. Item altre llantia de plata trepada ab tres serafins de ahont ixen las cadenetes que la sustentan; y baix un scut scrit lo nom de Domingo Farrera; de pes de deu lliures y quatre onsas; es tota sembrada de serafins y medallas de sants.

Cf. Inv. 1649, núm. 27.

150.- nº 32. Item altra llantia gran de plata, de pes de vint y vuit lliuras sis onsas, ab un retol que diu: «*El Marques de Villena y Moya, duque de Scalona*»; te quatre cadenas trepadas, y lo capitell com gran sombrero.

Cf. Inv. 1649, núm. 3.

B, 25v.: *En este mismo año (1599), el señor duque de Escalona y marques de Villena ofrecio una lampara de plata, de valor de siete cientos ducados; y ocho cientos y ocho libras para su dotacion.*

E, 158: *Le marquis de Villene, duc d'Escalone, et viceroy de Sicile, envoya une lampe valant sept cens escus.*

151.- nº 33. Item altre llantia de plata, de pes de trenta lliuras sis onsas, del Sr. compte de Monterey, y esta trepada ab gran labor; de sobre es com a corona, te quatre cadenas, y en mig dellas un pom llis; y per remato una argolla de plata.

Cf. Inv. 1649, núm. 45.

B, 40: *(1639) el excelentissimo señor Conde de Monterrey imbio desde Madrid una lampara de plata curiosamente labrada, de peso de treynta libras y media de peso de romana, que son cinquenta marcos de plata.*

152.- nº 34. Item altre llantia molt gran y curiosament treballada, de pes de coranta vuit lliures deu onsas; y es del exm. sr. Duque de Alba; alrededor de ella te quatre coronas ab sas armas, y al soldevall de ella una argolla de plata; te quatre cadenas, sense las tres del llantio, buidadas, y al remato, com a sombrero, una argolla de plata.

Cf. Inv. 1649, núm. 43.

B, 33v.: *En este mismo año (1631), el señor Duque de Alba ofrecio una lampara de plata de valor de ocho cientos ducados, y para su dotacion tres cientos ducados.*

F, 62: *En 20 de mayo de dicho año (1631), bolbiendo el señor Duque de Alba,*

del brase de Alemania, ofrecio una lampara, para la qual dio, quando paso, 1.100 libras barcelonesas; tiene la dicha lampara 802 libras de plata; lo demas al dicho cumplimiento se pago por las echuras; para que arda siempre delante de la Santa Imagen la deixo dotada

G, 151: 1628, *el duque de Alba da 1 (lampara) valor de 800 libras; dotacion un censal de 5 libras, renta sobre Castellon de Farfaña; y nota al margen que se cobra el dinero y aceite.*

153.- n° 35. Item altre llantia de plata tota trepada a manera de olla ab las armas del eminentisim Sr. Cardenal Paniagua; penja de tres serafins que tenen las tres cadenas, los quals serafins de relleu; de pes de vuit lliures y vuit onses.

B, 32: *En este mismo año (1627), el eminentissimo señor Cardenal Pan y Agua ofrecio una lampara de plata, y para su dotacion veynte libras anuales.*

F, 59: *...por el azeyte de cada año, y dio de contado 200 reales para el presente de 1627.*

G, 151:1627, *...da 1 (lampara); dotacion 500 libras, pero muriendo luego no se verifico la dotacion.*

154.- n° 36. Item altre llantia de plata gran a modo de olla trepada, del eminentisim Sr. Cardenal Spinola, penja de tres serafins grans de relleu y ses cadenas, que son tres, entorxades; de pes de vint lliures; y a la una y ha una argolla de plata.

Cf. Inv. 1649, núm. 6.

B, 33v.: *En este mismo año (1631), el eminentissimo señor cardenal de Espinola ofrecio una lampara de plata, de valor de dos cientos y cinquenta ducados.*

G, 151: 1631, *el cardenal Espinola da 1 (lampara); no esta dotada.*

155.- n° 37. Item altra llantia de plata de don Joseph Doms, de pes de vuit lliures y quatre onses, ab quatre escuts trepats pendants, las cadenas a modo de anells.

Cf. Inv. 1649, núm. 35.

B, 34v.: *En este mismo año (1634), don Ioseph de Oms ofrecio una lampara de plata, de valor de cien ducados, y ofrecio otros ciento ducados para su dotacion.*

G, 150v.: 1634, *Don Josef de Oms de Perpiñan da 1 (lampara); dotacion 200 libras.*

156.- n° 38. Item altra llantia de plata ben treballada ab quatre scuts en la matexa lantia sculpits, de doña Mensia de la Cerda, de pes de sis lliures sis onses, ab las cadenas, de taugeta?, buydades.

B, 23v.: *En este mismo año (1589), doña Mencía de la Cerda, dama de la Infanta, ofrecio una lampara de plata, y para su dotacion ciento y diez ducados.⁷³*

F, 53: *embio de la Corte, para el olio de una lampara, 110 libras.*

73. E,187, li atribueix erròniament la donació feta l'any anterior per Mencía de Bobadilla; B, 53: «embio de la Corte, para el olio de una lampara, 110 libras».

157.- nº 39. Item altra lantia de plata, de vint y dos lliures de pes y sis onzas; tenen les tres cadenas tres poms en cada una, los dos claraboyats; lo del mig es gran y adornat; y es del mestre de camp Rodulo Orosco, del Consell de sa Magestat.

Cf. Inv. 1649, núm. 5.

B, 26v.: *En este mismo año (1604), don Rodrigo de Orosco y la señora doña Victoria, condesa de Porcia, su muger, ofrecieron una lampara de plata, de peso de quarenta y tres marcos, y dieron para su dotacion cien ducados.*

E, 160: (1608) *Rodrigues Orosco, maistre de camp et gouverneur d'Alexandrie de la Paille en Lombardie, et dame Victoire, contesse de Portie, sa femme, offrirent une lampe pesant quarante et trois marcs et cent escus.*

158.- nº 40. Item altra llantia de plata, de pes de vuit lliures y sis onses; te en quatre scuts pendants sculpides pinyes y gralles per armes al scut, de baix, y dorada, en lo any que es feu, que es lo 1621.

159.- nº 41. Item altre llantia petita, antigua, de plata dorada, que per sa antiguetat ha perdut molt del or, de pes de sinc lliuras; y a la sumitat de vall de ella un scut penjat, y te per armas una aguila y una creu y un raig com a compasos.

160.- nº 42. Item altre llantia de plata a modo de olla llisa ab un lletrero y un cartell; al soldevall una argolla de plata; de pes de trenta lliuras.

161.- nº 43. Item altre llantia de plata, de pes de nou lliures sis onses de plata, curiosament treballada; las tres cadenas que la sustentan stan a modo de anells, y quatre scuts pendants, y al que esta al soldevall de los scuts te lo nom de Jesus.

Cf. Inv. 1649, núm. 48.

162.- nº 44. Item altre llantia de plata, de pes de onze lliuras y una onsa, que es del doctor Joan Cantan? Monjo, de Lleyda, ab sis scuts, ab las cadenas que la sustentan, las quals son a modo de anells.

G, 151: *1634, el doctor Monjo, de Lerida, da 1 (lampara); dotacion 250 libras.*

163.- nº 45. Item altre llantia de plata, de vuit lliuras y quatre onsas, lli-sa; al soldevall te una aguila apegada ab dita ab un lletrero que diu Joan Andreu de Doria. /f. 241/

B, 22: *En este mismo año (1568), don Andrea de Oria ofrecio ... una lampara de plata.*

E, 155: *Le prince Iean André d'Orie, capitaine general en la mer Mediterranee pour le roy d'Espagne, visitant ceste sainte maison, donna... en l'an 1568 cinquante escus, et presenta une lampe, et deux cents escus pour la dotacion*

164.- nº 46. Item altre llantia de plata, de pes de deu lliures quatre onses, feta a modo de caragol; esta ben treballada y te quatre cadenas; al peu de las dos de ellas estan esculpits dos scuts ab armes y corona, y te un lletrero que diu «don Fernando de Silva, Conde de Sietefuentes; las cadenas ben treballadas y trepadas, y al soldevall de ella te un pomet.

Cf. Inv. 1649, núm. 8.

B, 23v.: *En este mismo año (1586), el señor Conde de Cifuentes ofrecio ... una lampara de plata, y para su dotacion cien ducados.*

E, 157: *allant pour estre Gouverneur à Milan, visita ceste sainte montaigne avec sa femme.*

165.- nº 47. Item altra llantia de plata, de pes de sinch lliuras y vuit onses, llisa, ondeada; te a la fi un scut ab dos castells, per armes en dit scut sculpides.

166.- nº 48. Item altra llantia de plata, de pes de sis lliuras y vuit onses, de echura fonda; mitg ensorrats te quatre scuts, los tres llisos y el que esta al soldevall, que penja de un pom, es un scut gran ab les armes de don Pedro Valle de la Serda.

167.- nº 49. Item altra llantia de plata llisa, fonda, de pes de set lliuras deu onses, ab quatre scuts y ab ells sculpidas las armes de Montserrat Cornet ? y gornides y uns castells alrededor del ? ab un pom trepat a cada cadeneta.

B, 18: *En este mismo año (1515), el honorable Antich Cornet, mercader de Barcelona, ofrecio una lampara de plata de peso de siete libras, y para su dotacion treynta y quatro ducados.*

G, 150: *1516, Antich Cornet de Barcelona da 1 (lampara): peso siete libras; dotacion 33 libras.*

168.- nº 50. Item altre llantia de plata, de pes de sis lliures y deu onses, ab las cadenas, que son tres, trepadas y curiosament treballadas; y al soldevall de la llantia un scut sensa armas.

169.- nº 51. Item altre llantia de plata a modo de font gran llisa, ab ses cadenas fetas a modo de anells, de pes de quinze lliuras, dorada; per sa antiguetat a perdut lo llustre del or.

Cf. Inv. 1649, núm. 49.

170.- nº 52. Item altre llantia de plata de la infanta donna Isabel;⁷⁴ te uns angels y fruytes variades ab altres pesas movedisas que entre totes son 60, que, esta, junta pesa cent lliuras de pes de romana com totes les altres.

74. Isabel Clara Eugènia, (1561-1633), filla de Felip II d'Espanya, governadora de Flandes, estava casada (1599) amb l'arxiduc Albert d'Austria.

E, 168: *Elle envoya encor de Flandres, en son nom et de son mary, la plus belle lampe qui soit en l'Eglise, fort bien elaboree, du poids de quinze cents escus, et en cousta trois mille de façon.*

G, 148v.: *La infanta Isabel Clara Eugenia, gobernadora de Flandes, da 1 (lampara), sin cadenas, con quatro angeles, de labor exquisita y valor,... dotola con 300 ducados.*

171.- nº 53. Item altra llantia de plata que dona lo sr. Princep Filibert de Saboya; es tota trepada; te sis angels relevats que sustentan la llantia y del cap de ells ixen las cadenas; en la superficie te una corona real; de pes de sexanta lliures.

B, 30: *En este mismo año (1618), el serenissimo principe Filiberto de Saboya, general de la mar, ofrecio una lampara de plata, de valor de dos mil escudos; y para su dotacion quinientos ducados.*⁷⁵

E, 163: [abans de l'any1617]: *a envoyé faire une lampe de la valeur de deux mille escus.*

172.- nº 54. Item altra llantia de plata gran, de pes cent cinquanta y tres lliuras, de la magestat /f. 241v./ del rey Phelip quart nostre Sr. feta, ricament treballada; te en lo mitx de ella part de dintre una creuera de ferro y la famella de hont agafa la anella, que es de plata, tambe es de ferro; esta rodada de quatre scuts de armas reals relevadas, dels quals ixen las cadenas, que son totas de sclavons de coronas reals; de alt a baix penjan quatre ordens de ninfas lligades unas ab las altras; y lo remato dellas com a campana; que tot junt pesa les sobredites cent cinquanta tres lliuras sis onses.

Cf. Inv. 1649, núm. 52.

B, 32v.: *En este mismo año (1626),⁷⁶ la magestad catholica del rey nuestro señor don Felipe quarto ofrecio una lampara de plata, de valor de dos mil y quatrocientas libras; dotola con quinientas y 50 libras de principal.*

G, 148v.: *da 1 (lampara); peso 7 arrobas menos 4 libras, dotada con 550 ducados.*

173.- nº 55. Item una llantia gran de plata, de pes de 128 lliures 2 onces, que es de la magestat del rey Phelip segon nostre sr., ricament treballada a la manera que la sobredita, ab sos quatre scuts reals de plata gravats, y quatre enllasats, y reversos de plata, ab remato y cadenas com la altra, sens ningun ferro.

Cf. Inv. 1649, núm. 51.

B, 26: *Año mil seys cientos y dos, vino de Madrid una lampara de plata, de peso*

75. La dotació la féu, l'any 1620, amb 5.000 rals (Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Consejo de Aragón*, llig. 274, núm. 50).

76. L'any 1627 Montserrat feia instància al monarca tot recordant-li que «Vuestra Magestad fue servido de hazerle merced y limosna ya ha cerca de un año de [...] dos mil ducados para que se hiziesse una lampara, y quinientos para el aceyte» (Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Consejo de Aragón*, llig. 274).

*de ocho arrobas y quatorze libras, de valor de dos mil ducados, que la magestad del rey nuestro senyor don Felipe segundo mando en su ultimo testamento para que ardiessse perpetuamente delante esta Santa Imagen.*⁷⁷

F, 38: A 4 de junio de 1602,... *está en medio de la capilla mayor, pesa 222 marcos, que son 8 arrobas y 14 libras; vale la plata 1.334 ducados castellanos, y de echuras costo 666 ducados: que son por todos, dos mil ducados.*

RELIQUIAS

174.- Primo. Un cap y pit de plata dorada de Santa Dina, que es una de las onse milia vergens, de pes de sis marchs, quina corona de flors pesa dos marchs.

A, 266: *tres testes grans de santes de las Onse Mil Vergens.*⁷⁸

D, 27: *La otra cabeza tiene reliquias de sancta Digna y una guirnalda de plata dorada con dos sartales al cuello el uno es de plata dorado y el otro de coral con un brancon de coral guarnecido con una poca plata.*

175.- Altre cap y pit de plata de Santa Benigna, altre de las onse milia vergens, de pes de setse marchs, quina corona, que es a manera de flors, pesa dos marchs.

Cf. Inv. 1649, núm. 60.

A, 266: *tres testes grans de santes de las Onse Mil Vergens.*

176.- Item altre cap y coll de plata de Santa Potamia; pesa la plata dos marchs y una corona, que es de flors, pesa un march.

A, 266: *una ymatge de santa Potenciana ab sa corona al cap.*

D, 32: *Item, una cabeça de plata de santa Potamia (sic); y el pie es de madera con un joyel de vidrio y una sartica de coral y un agnus con unos bidrios guarnecidos de oro falso.*

177.- Item altre cap y coll de plata, ab una corona de cinch roses grans y sis petites, que serveix per reliquias de las Once Milia Verges. /f. 242/

HORNAMENTS

178.- nº 1. Primo. Un tern, ço es casulla, dos dalmaticas, dos draps de te-

77. En el seu testament el monarca ordenà donar «una lampara de plata de precio de dos mil ducados... y que en los dichos dos mil ducados se entiendda quedar dotadas las dicha lamparas del azeyte paraque ardan siempre por mi anima» (M. SANCHEZ PINILLOS (ed.), *Testamento y codicilo del rey don Felipe II*, Madrid, 1882, [p. 13]; tanmateix el rei Felip III esmerçà els dos mil ducats en la factura de la llàntia (*Libro de la historia y milagros hechos a inuocacion de Nuestra Señora de Montserrat*, Barcelona, 1605, f. 33). El monestir és féu càrrec de la dotació, per decisió «del Consejo del año 1601, en que se resuelve arda perpetuamente, aunque indotada» (G, 148v).

78. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Argenteria, brodaria i tapisseria», p. 400-401. B. RIBAS I CALAF, *Annals de Montserrat*, p. 61-62.

la de or encarnada, ab lavors de canyutillo de or y plata; las cenefas de casulla y faldons de dalmaticas de tela de or color carmesi mes ences que lo camp del demes, y los faldons estan riquissimament brodat de canyutillo de or y plata. Dos estolas y tres nanipulos, ço es la una estola y manipulo son de tela de or ab uns galons sembrats de granats, y laltre estola y dos manipulos son de brocat de tresalts.

179.- nº 2. Item altre tern, ço es casulla, dos dalmatiques y dos collars de tela de plata blanca, tot brodat de canyatillo de or ab unas cifras que signifiquen lo nom de quil dona, que es dona Margarita de Austria Barbante y Colona, princesa de Borora (*sic*), de Napols; dos stolas y tres maniples, lo fondo es de tela de plata com lo de las dalmaticas y casulla sols lo brodat es mes sensill del fil de or y unas flors.

B, 33v.: *En este mismo año (1631), la serenissima señora doña Margarita de Austria y Colona ofrecio una saya entera con jubon y mangas, el campo de telilla de plata bordada todo de canutillo de oro, apreciose en dos mil y quinientas ducados.*

F, 61: ... *le embio desde Napoles a la Madre de Dios, por el señor Duque de Terranova, ... en 16 de febrero de 1631.*

180.- nº 3. Item una casulla molt rica del Cardenal Joiosa; lo camp de ella es de tela de plata blanca ab un brocat relevat que forma unes lletres y uns arbres; la senefa della es tela de or groga o color de palla; esta riquissimament brodada ab molta guarnicio de granats, canyotilo de or y plata, y fil de or y plata; te las armas del sobredit cardenal Joiosa; stola y maniple; es de tela de plata blanca ab las matexas lavors que lo camp de la casulla.

B, 29v. *En este mismo año (1615), el eminentissimo señor Cardenal de Ioyosa, francés, ofrecio una casulla muy rica y matizada, y un frontal de lo mismo; una linea de hilo de oro, y una toballa de hilo de oro muy rica, todo de valor de quinientos ducados.*

E, 134: *...vint de Paris visiter se saint lieu l'an 1615, où il arriva la veille de Pasques,⁷⁹ ... il offrit à la Vierge pour le service de la petite chapelle qui est derriere sa sainte Image une chasuble, un devant d'autel, et un voile de filet d'or et d'argent, le tout valant quatre cents escus.*

181.- nº 4. Item altre tern, so es casulla y dos dalmaticas, dos collars, dos stolas y tres manipulos, tot de seti morat, casi negre, tot brodat de mitjas llunas y botons de ambar, y canyutillo de or y plata, y llantietas; lo qual tern se feu de una saya, que oferi a Ntra. Sra., la Duquesa de Osuna. /f. 242v./

B, 31v.: *En este mismo año (1621), la señora Duquesa de Osuna ofrecio a esta Reyna del Cielo una saya riquissima, de valor de dos mil ducados.*

79. Per complir un vot, el cardenal François de Joyeuse (1552-1615) era a Perpinyà el dissabte 11 d'abril, i l'endemà, dia 12, Diumenge de Rams, continuà el viatge cap a Montserrat, on arribà el dia 18, Dissabte Sant. En el camí de retorn, el dia 27 d'abril era novament a Perpinyà. Pocs dies després moria de dissenteria a la ciutat d'Avinyó.

182.- nº 5. Item una tovallola de tafeta carmesi brodada de fil de or y plata y matisada ab unas puntas per los caps; es del matex tafeta y una flor de matises en mig de cada punta; y estas puntas estan rodadas de altres puntetas y fa ab totes dos parts tan ben treballats una part com la altre; y se estima cosa de 800 lliures.

Cf. núm.180

183.- nº 6. Item una casulla de sati blanch ab stola y maniple, tot brodat de canyutillo de or y plata, axi casulla com estola; la senefa de la casulla esta molt millor brodada que lo demes camp; te en la senefa las armas del cardenal Barberino;⁸⁰ estimas en molt per lo ben brodat de canyotillo.

B, 32v.: *En este mismo año (1626), el eminentissimo señor cardenal Francisco Barberino, legado a latere de su Santidad, despues de aver concedido muchas gracias y privilegios, ofrecio una casulla bordada de esmaltes de oro y seda, de notable precio.*

184.- nº 7. Item altra casulla de brocat de tres alts ab la senefa texida de or ab uns matisos de llasos, tenen las senefas las armas del gran duch de Florencia, la stola y manipulo es del matex brocat, i per pasama te un scarxat tot sembrat de granets.

B, 31: *En este mismo año (1619), los serenissimos Duques de Florencia ofrecieron un frontal y casulla de brocado de tres altos, con mas de seys mil granates; apreciose todo en tres mil ducados.*

185.- nº 8. Una altra casulla de telilla de or color morat ab unas flors de primavera texides; la senefa de ella esta riquissimament brodada ab uns scuts que tenen unas columnetas al mitx, ab sa estola i maniple de la mateixa tela; es de subidissim valor; donala lo eminentissim cardenal Colona.

B, 26: *En este mismo año (1601), el eminentissimo señor don Ascanio Colona, cardenal de la Santa Iglesia Romana, ofrecio una casulla de brocatelo, y dos cientos y veynte ducados.*

E, 133: *... en l'an 1599, apres avoir visité ceste sainte chapelle, presenta deux cents escus, et une chasuble de toile d'or et d'argent fort riche.*

186.- nº 9. Item un tern ço es casulla dos dalmaticas i dos collars de seti pardo que retira molt a negre; esta riquissimament brodat de canyotillo de or i de plata tot sembrat de lentietas de plata, sens maniples ni estolas; aquest tern se feu de unas robas que dona la muller del sr. principe Tomas, princep de Carintia.⁸¹

80. Francesco Barberini (1597-1679) fou a Montserrat els dies 17 i 18 d'abril de 1626 (París, Bibliothèque Nationale de France, ms. Fr. 24917, f. 108v.).

81. Tomàs Filibert de Savoia (1596-1656), príncep de Carignano pel seu casament amb Maria de Borbó-Soissons.

B, 35: *En este mismo año (1636), la serenissima señora madama Maria de Borbon, muger del principe Thomas de Saboya, ofrecio una basquiña de raso negro bordada de cañutillo, sembrada toda de lentejuelas de plata, de valor de mil ducados.*

F, 65: *En 20 de septiembre, la Princesa de Cariniano, muger del principe Thomas....*

187.- nº 10. Item altre tern, ço es casulla dos dalmaticas i collars de seti color carmesi tot brodat de lasos de plata de martell i pasamans del matex; la estola i maniple de la casulla /f. 243/ te diferent labor perque es tot brodat de canyotillo i lo mitx de la altra estola i dos maniples son de una telilla de plata premsada; aquest tern se feu de una saya que dona la reyna de Ungria⁸² quant pasa a Alemania

B, 33: *Año mil seys cientos y treynta. La serenissima señora Reyna de Hungria ofrecio una saya con jubon y mangas de raso encarnado ricamente labrada de plata de martillo con muchas guarniciones de lo mismo, apreciada en mil ducados.*

188.- nº 11. Item altre tern, ço es casulla dos dalmaticas i dos collars de tela de plata blanca riquisimament brodada de canyotillo de or i plata; fense aquest tern de una saya que dona la serenissima infanta Eugenia Isabel Clara, archiduquesa de Austria,⁸³ dos estolas i maniples de seti blanch brodat de canyotillo de or i plata de martell a manera de flors i tronchs; tot estos terns sobreditos estan forrats de tefata de diferents colors.

E, 167: *La serenissime princesse madame Elisabeth Claire Eugene, fille de Philippe second roy d'Espagne,... en l'an 1599 visitant derechef ce saint lieu en compagnie de l'Archiduc Albert son mary, offrit à la Vierge sa robe nuptiale, de laquelle on fit un ornement de la valeur de deux mille escus.*

189.- nº 12. Item altre tern de seti negra tot brodat de canyotillo de or i de plata, los faldons de las dos dalmaticas i la senefa de la casulla esta tot sembrat de caps i ossos de morts, las dos estolas i tres maniples son brodats de la mateixa manera que estan las dalmaticas i collars; estimas en molts ducats aquest tern; las dalmaticas son forradas de bocaran negre i casulla de domas negre.

D, 224: *Item otro hornamento de terciopelo negro con la cenefa de la casulla de ymagineria rica, los faldones de las almaticas con calaberas; hizolo el obispo de Cuenca; tiene sus estolas, manipulos y collares.*⁸⁴

82. Maria d'Àustria (1606-1646), filla de Felip III d'Espanya, arribà a Barcelona, des de Madrid, el dia 8 d'abril de l'any 1630, i el 26 de maig hi embarcà per casar-se (1631) amb Ferran III, rei d'Hungria i emperador d'Alemanya (1635).

83. Isabel Clara Eugènia (1561-1633), filla de Felip II d'Espanya, es casà a València, l'any 1599, amb l'arxiduc Albert d'Àustria. Els novells esposos foren a Montserrat els dies 23 a 29 de maig de 1599.

84. Sobre el bisbe fra Bernardo de Fresneda i el contracte amb el brodador Martin de Ochoa, vegeu F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Argenteria, brodaria i tapisseria», p. 397-399.

D, 190: *Item otra capa de terciopelo negro para los finados, que dio el obispo de Cuenca; tiene cenefa rica de imagineria; en el capillo tiene la Resurreccion de Christo*

190.- nº 13. Item altre tern ço es casulla dos dalmaticas dos collars dos estolas i 3 maniples de sati vert tot brodat de fil de or i unes esteles o rosas de fulletas de plata, la senefa de la casulla i faldons de las dalmaticas i collars son de una tela color de palla tambe brodat de fil de or i fulletas de plata, esta forrat de bocaram morat o blau. /f. 243v./

191.- Una custodia ahont se esposa lo Santissim Sagrament

Primo. Un viricle a manera de sol que servex per ha descobrir lo Santissim Sagrament, lo qual conte lo seguent. Primo 14 estelas de or ab quatre diamants cada huna, y al mitx de quatre diamants una opala que es a manera de perla; entre estela y estela y a un raig ab tres diamants y una opala; son los raigs entre tots 16. Los peus de las 14 estelas son en esta forma: Comensa una pesa de or esmaltada de blanch y roig ab 4 perlas grans y una flor en mitx, son las pesas 14. E per amunt de la estela y ha altra pesa de or esmaltada de blanch y roig ab un diamant al mitg y 4 petits als costats, que rodan lo diamant gran, estan estas pesas entrevesadas y entre las que tenen un diamant y las que non tenen son 14. Las quatre son de diamants grans y las 6 son las que tenen un diamant gran y 4 alrededor; mes amunt penjant a la estela te 14 pesas de or smaltat blanch y roig las 6 de las quals tenen 14 perlas grans cada una, y las 8 que estan entre les sobreditas tenen cada una dues perles grans y una opala al mitx roda una garlanda com un sercol prop los vidres del viril te lo seguent es tot de or esmaltat de unas floretas de color blau, vert y blanch, aquesta garlanda te 16 diamants grans y 32 de petits; de sobre de la corona o garlanda y ha una pesa de or a manera de corason ab un cap de drago /f. 244/ y unas alas totas smaltadas de blanch y negre en mitg de la qual y a una maseta ab un diamant molt gran fet a manera de corason, esta rodat aquest diamant gran de 13 diamantons petits, que se estima esta pesa sola en tres mil ducats; desobre del cap del drago y a una maseta ab 9 diamants; desobre la maseta y ha una rosa molt gran riquisimament obrada tota de or esmaltada de roig, blanch, negre y vert, la qual rosa te 60 opalas [desobre ella], la del mitg es gran com una bona amella; de sobre de esta rosa y ha una creu, que remata, de or esmaltada de negre ab algunes insinies de la pasio de Nostre Sr. Jesucrist, la qual te 22 diamantons.⁸⁵ Y baixant al caregol endret del peu y ha una maseta ab un diamant gran al mitg y quatre diamants alrededor menors y onse robins; debaix de la maseta y ha una flor de or esmaltada de vert, blanch y

85. Posiblement es tracta d'una peça donada l'any 1637: «En el mes de diciembre de dicho año, el Padre procurador de Valencia truxo una cruz de oro con algunas insignias de la Pasion, toda sembrada de diamantes pequeños de valor de ducientos escudos» (B, 37).

blau la qual te un diamant gran y tres a la llarga que correspon a la fulla del mitg; a las dos fulles dels costats y ha en cada una sinch diamants a la llarga y entre tots los desta flor son 14 diamants ab lo gran; pesa tot lo viril ab lo vidre sexanta y una onsas, dos quarts y mitg, de or.

Cf. Inv. 1649, núm. 115.

Las quals lanties, prendes de plata, or y hornaments desobre continuats tenen rebuts los dits srs. don Gispert Amat, abat de Galigans, Francesch Xammar y Ramon Romeu, en nom dels srs. Diputats de Cathalunya, de mans del dit reverent pare fr. Benet Struch sagrista del present monestir de Montserrat, en presensia del notari y testimonis devall scrits. Et ? testes sunt Hieronimus Mesanes familiar Montisserrati et Raphael Guillermi faber lignarius civis Barchinone.

TEXT DE L'INVENTARI DE L'ANY 1649

Inventari de las joyes, prendas, reliquias santas que, als 22 de octubre 1649, sen an aportades del monastir de Nostra.Sra. de Montserrat, los pares fra Bernat Oliva, fra Bernat Martell, monges del dit monestir, acompanyats dels illustres srs. enbaxadors dels molts illustres consistoris de la Diputació y Ciutat de Barcelona, insequent la serie y thenor de la determinatio feta per lo rdm. sr. Abbat y sants consell i convent de dit monestir. /f. 602/

19 octubre 1649.

Repertori o inventari de las joyas y prendas de or y plata de la sagristia y presbiteri del monastir y devot convent de Nostra Sra. de Montserrat de la orde de Sant Benet de observança, del present Principat de Cathalunya, per delliberacio feta per nostre rdsim. pare fr. Jaume Marti abat y del sant Consell y devot Convent, a peticio dels molt illustre Consistori de la Diputacio y Ciutat de Barcelona, en presensia del molt illustre sr. doctor fr. Joseph Molera, abat de Algerri (*sic*) y sr. Josep Alsina y Riusech, ab asistencia del illustre sr. Ramon Romeu, ciutada honrat, alguasil ordinari del present Principat, que se han entregat als reverends pares fra Bernat Oliva y fra Bernat Martell monges de dit monastir, anomenats y diputats per estas cosas per dit sr. Abat y sant convent, lo qual repertori e inventari ha tingut son principi vuy dimars als 19 dias del mes de octubre del any 1649, rebut en poder de mi Pere Nabot, notari de la vila de Monistrol de Montserrat y escriba dels negocis de dit monastir, y es del tenor seguent.

1.- Primerament una llantia de plata de la Reina Mara (*sic*) a modo de olla, te tres serafins dels quals ixen las cadenas en que esta penjada; pesa de plata axi com esta bruta, 31 lliures.

Cf. Inv. 1641, núm. 124.

2.- Item altra llantia de plata que dona lo sr. de S. Lleonart que pesa de plata, 39 lliures, 6 onçes.

Cf. Inv. 1641, núm. 125.

3.- Item altra llantia de plata de D. Diego Lopes Patxeco,⁸⁶ segundo deste nombre, pesa de plata 29 lliures.

Cf. Inv. 1641, núm. 150.

4.- Item altra llantia de plata claraboyada trapada llarga ab tres serafins grans de aont penjan las cadenas, y te per armas tres escuds ab una torre al mitg y tres mitjas llunas a cada costat de torre, que pesa de plata, 20 lliures, 7 onçes.

5.- Item altra llantia de plata que dona lo mestre de camp Pardutxo Orosco, que pesa de plata, 22 lliures, 6 onçes.

Cf. Inv. 1641, núm. 157

6.- Item altra llantia de plata que dona lo eminentissim cardenal Espinola tota trepada, te tres angels alrededor, te per armas un tros de axedres ab la alabarda de senador romà, barret y creu de cardenal, pesa de plata, 20 lliures.

Cf. Inv. 1641, núm. 154.

7.- Item altra llantia de plata que te per armas lo escud del conde de Miranda y altre escud ab un servo tant solament, y alrededor per orla unas creuetas, pesa de plata, 14 lliures.

8.- Item altra llantia de plata que doná D. Blanca de La Cerda, condesa de Cifuentes, que pesa de plata, 10 lliures. /f. 602v./

Cf. Inv. 1641, núm. 164.

9.- Item altra llantia de plata mitjana llisa ab un escud en lo soldevall ab las barras de Cathaluña en dos quartos y en los altes dos quartos tres matuxins en cada un y una creu de Santiago que crusa de part a part ditas armas, pesa de plata 11 lliures, 2 onçes.

Cf. Inv. 1641, núm. 146.

10.- Item altra llantia de plata ab unas cadenas que son a modo de anells ab un escud trepad baix pendent, que pesa de plata, 10 lliures, 4 onçes.

Cf. Inv. 1641, núm.149.

11.- Item altra llantia de plata gravada ab un pom al peu com una piña y

86. Diego Lopez Pacheco, duc d'Escalona.

quatre escuds apegats ab la matexa bassina ab quatre cadenas de malla y la copula molt vistosa, pesa de plata, 11 lliures, 6 onças.

Dimecres als 20 dias dels demunts dits mes y any.

12.- Item altra llantia de plata ab un escud pendent baix ab moltes flos de llis y un pinet ab altres 3 escuds que ixen de las cadenas les quals son acompanyadas ab unas mallas, pesa, 7 lliures, 6 onças.

13.- Item altra llantia de plata de tres pomets que penjan baix de las cadenas y al soldevall de dita llantia falta lo pom, pesa 7 lliures.

14.- Item altra llantia de plata ab un escud baix pendent ab las armas un pont y sobre dell tres castells, pesa de plata 5 lliures, 6 onças.

15.- Item altra llantia de plata llisa ab quatre escuds pendents trepats ab las armas uns castells ab una campana y en mitg dellas una estaleta, pesa de plata 7 lliures, 6 onças

16.- Item altra llantia de plata llisa a modo de bassina ab un escud pegat aont esta esculpida una aguila, pesa de plata 8 lliures.

17.- Item altra llantia de plata llisa ab unas armas gravadas de sinc estrelles y un riu y estan pegadas ditas armas al soldevall de la llantia, pesa de plata, 5 lliures, 6 onças.

18.- Item altra llantia de plata ab quatre escuds pendents los tres trepats lo debaix ab unas armas ab dos palomas a cada part y dos creus, pesa de plata 5 lliures.

Cf. Inv. 1641, núm. 136.

19.- Item altra llantia de plata del pubill Antich, pesa de plata 4 lliures, 6 onças.

B, 44: *En dicho año (1649), el señor pubill Antichs ofrecio a la Virgen Santissima una lampara de plata, de peso de siete libras, peso de romana. No esta dotada.*

20.- Item altra llantia de plata, petita, de D. Joan de Tacis esta molt ben treballada, que en las cadenas te sis poms que la sustentan, pesa de plata 4 lliures.

Cf. Inv. 1641, núm. 145.

21.- Item altra llantia de plata nova del comte Brolla, pesa de plata, 4 lliures, 6 onças.

22.- Item altra llantia de plata de M^o de Plasis Plarin,⁸⁷ mariscal de França, pesa de plata, 14 lliures, 6 onças.

B, 44: *En dicho año de 49, monsiur Duplesis Perlin ofrecio a esta Reyna del Cielo una lampara de plata, de peso de catorce libras y nueve onças, peso de romana. No esta dotada.*

23.- Item altra llantia de plata claraboyada a modo de olla ab uns angels esculpits y nostre pare sant Benet y sant Ramon ab unas olletas, pesa de plata, 6 lliures. /f. 603/

24.- Item altra llantia de plata ab un escud pendent al soldevall, te las armas de qui la dona en una part, en laltra noy ha cosa, te un lletrero alrededor que diu de la condessa de Galve, pesa de plata, 4 lliures.

Cf. Inv. 1641, núm. 132.

25.- Item altra llantia de plata a manera de olle sisellada y trepada, te tres cadenetas de anellas que ixan del cap de tres serafins, pesa de plata. 6 lliures.

26.- Item altra llantia de plata, a modo de olla, de madama Gondri, marquesa de Antin (*sic*), pesa de plata, 12 lliures, 6 onças.

E, 163: *Monsieur de Gondrin et de Monlispan,*⁸⁸ *premier capitaine des gardes du roy de France, et premier mareschal des armees, visitant ceste sainte maison, offrit une lampe de 25 marcs, et la dota.*

E, 124: *De seigneur Gondrin à present (1616) lieutenant du roy de France en Guyenne, du poids de 25 marcs.*

B, 27v.: *En este mismo año (1607), un cavallero frances llamado monsiur de Gondrin ofrecio una lampara de plata, de peso de veynte y cinco marcos; y para su dotacion cinquenta ducados.*

27.- Item altra llantia de plata a modo de olla sisellada, las cadenillas de la qual penjan de tres serafins, pesa de plata, 11 lliures.

28.- Item altra llantia de plata a modo de fuente ab las armas de Lorena devall, pesa de plata 6 lliuras, 6 onças.

29.- Item altra llantia de plata del alferez Lopes Gallo, pesa de plata, 8 lliures, 6 onças.

Cf. Inv. 1641, núm. 142.

87. Cèsar Du Plessis-Praslin (1598-1675), mariscal de l'exèrcit francès.

88. Entre les misses fundades l'any 1607 hom cita la de «Don Antonio de Pardillan, señor de Montespan, cavallero de la orden del rey de Francia, dio una lampara de 25 marcos de plata [...]» (Arxiu de Montserrat, bossa 8/88).

B, 34: *En este mismo año (1633), don Gregorio Gallo, del habito de Sanctiago, ofrecio una lampara de plata, de peso de doze marcos.*

G, 151: *1633, Don Gregorio Gallo de Burgos da 1 (lampara) sin dotacion.*

30.- Item altra llantia de plata ab cadenas de armas de la Inquisicio y baix una creu sisellada que, pesa de plata, 6 lliuras, 6 onças

31.- Item altra llantia de plata al soldevall un escud pendent en lo qual esta escrit Doña Anna, de pes, 6 lliures, 6 onças.

Cf. Inv. 1641, núm. 134.

32.- Item altra llantia de plata dorada a manera de olla, te tres serafins de relleu y en lo sodevall una argolleta, pesa de plata, 9 lliures.

33.- Item altra llantia de plata, petita, a modo de olla trepada, ouvallas tres (*sic*) ab las armas de Montserrat <y> de Alexandri Andriolo, pesa de plata, 5 lliures.

34.- Item altra llantia de plata ab quatre escuds pendens lo devall es mes gran que las otras en lo qual estan per armas una cabra, quatre flos de llis ab una lluna, pesa de plata, 10 lliures.

Cf. Inv. 1641, núm. 128.

35.- Item altra llantia de plata ab quatre escuds penjats, los tres ixan de las cadenetas y lo altre del soldevall de la llantia y te gravadas unas piñas y aucells, pesa de plata, 8 lliures, 6 onças

Cf. Inv. 1641, núm. 155.

36.- Item altra llantia de plata a modo de fuente ample ab las armas pegadas al soldevall esmaltadas, y te en ditas armas llaons, castells, barras y aguilas, ques de D. Joan de Austria, pesa de plata, 15 lliures.

Cf. Inv. 1641, num. 120.

37.- Item altra llantia de plata ab un escud pendent al soldevall de ella ab dos montañetas y un lleo, te las cadenas com unas argolletas, pesa de plata, 12 lliures, 6 onças.

38.- Item altra llantia de plata ab tres cadenas en cada una dellas hi ha tres poms en la copula de dalt es com un barret de dona, pesa de plata, 8 lliures, 6 onças. /f. 603v./

89. G, 149v.: «Acta de 1610, maio, 21. La determinacion del Consejo, que se obligue con escritura el monasterio a que arda la lampara de la duquesa de Medina Sidonia con su pavilo; y los días de Nuestra Señora, de las Pasquas, arda con cinco pavilos; para esto dio la duquesa 30 ducados». G, 150v.: «hallo en otros apuntamientos que se quemaban en ella aromas etc., los días clasicos (inter nos, capas) maxime en las grandes concurrencias para disipar el vaho de las gentes».

39.- Item una altra llantia de plata de la qual penjan quatre escuds, los tres tallats y lo de baix de la llantia ab unas armas ab una aguila, las cadenas son com unas argolletas, pesa de plata, 8 lliures.

40.- Item una altra llantia de plata ab un escud en lo soldevall de ella ab un lleo arrimat ab un abre en la una part, y en la altra part un llebrero que diu D. Rodrigo Calderon, pesa de plata, 8 lliures.

Cf. Inv. 1641, núm. 140.

41.- Item altra llantia de plata que diuen «de las sinc casoletas», que doná la duquesa de Medina Sidonia, que pesa de plata, 14 lliures, 6 onças. A dita llantia faltan las casoletas que restan en casa.

B, 27v.: *En este mismo año (1608), la señora doña Ana de Silva, duquesa de Medina Sidonia, ofrecio una lampara de plata con cinco argollas para assentar cinco lamparillas, y cinco caçoletas de olores⁸⁹ con sus tapaderas de plata, de valor de doscientos ducados, y para su dotacion ofrecio tres cientos ducados.*

E, 125: *De Dame Anne de Sylve, Duchesse de Medina Sidonia, laquelle a cinq lampes de verre, & par dessus cinq boëtes d'argent pleines d'odeurs aromatiques.*

42.- Item altra llantia de plata ab quatre escuds trepats pendants, los tres de las cadenas y lo altre del soldevall de la llantia, las cadenas a modo de sortijas, donala Pau Amat, pesa de plata, 8 lliures, 6 onças.

43.- Item altra llantia de plata ques del excelentissim senyor Duc de Alba, te las armas en quatre parts y sobre cada una esta una corona real de relleu, pesa de plata, 37 lliures.

Cf. Inv. 1641, núm. 152.

44.- Item altra llantia de plata a modo de fuente llisa pendent de tres cadenas de sortijas, pesa de plata, 14 lliures, 6 onças.

45.- Item altra llantia de plata del Comte de Monterrey es tota trepada, te quatre serafins dels quals ixen quatre cadenas de la matexa etxura, que pesa de plata, 31 lliures.

Cf. Inv. 1641, núm. 151.

46.- Item altra llantia de plata gran ab tres cadenas molt llargas de unas essas de la condessa de Aranda, falta baix lo remato, pesa de plata, 29 lliures, 6 onças.

Cf. Inv. 1641, núm. 127.

47.- Item altra llantia de plata gran ab un llebrero que diu Marques de Maltique (*sic*), pesa de plata, 23 lliures.

Inv. 1641, núm. 126?

B, 30v.: *En este mismo año (1615), el señor Marques de Malca ofrecio una lampara de plata, de peso de quarenta y seys marcos.*

48.- Item altra llantia de plata ab tres escuds, los dos ixen de las cadenas y lo altre del soldevall ab un nom de Jesus gravat, ab tres codenas de anells, las cadenas que sustentan lo vidre son de ferro, pesa de plata, 9 lliures.

Cf. Inv. 1641, núm. 161.

49.- Item altra llantia de plata ampla a modo de fuente ab las armas apegadas al soldevall y tenen ditas duas armas lleons, castells, barras y aguilas a modo de armas reals, pesa de plata, 15 lliures.

Cf. 1641, n° 169.

50.- [Item altra llantia de plata que dona Pere Crexell, las cadenas son trepadas triangulars ab tres poms a modo de carabaças, te quatre escuds, pesa de plata, 41 lliures]. /f. 604/

B, 44: *El año pasado (1648), ofrecio a esta Reyna de los angeles una lampara de plata Pedro de San Martin Craxel,⁹⁰ ricamente labrada con sus cadenas curiosamente labradas y con cinco escudos, de doce onças.*

51.- Item altra llantia de plata de sa Magestad lo Rey Felip segon curiosament treballada que esta en lo presbiteri a la part del evangeli, te per remato una anella, pesa de plata, 125 lliures..

Cf. Inv. 1641, núm. 173.

52.- Item altra llantia de plata ricament treballada de sa Magestad lo Rey Felip quart, esta en lo presbiteri en la part de la epistola, pesa de plata ab la creueta de ferro, 144 lliures, 6 onças. Adverteixse que dit ferro a 22 de dit mes y any se lleva de dita llantia y es romas en la botiga de la plateria de dit monastir. /f. 695: blanc- f. 606/

Cf. Inv. 1641, núm. 172.

ARMARI DE LA SAGRISTIA

53.- Item dos piramides de plata ab diferentas reliquias, en la una de las quals ay altra costella de st. Llorens, y laltra una de sant Adria, y en la de st. Adria, falta un vidre y reliquia al peu.

Cf. Inv. 1641, núm. 92.

54.- Item dos bultos de plata, la un de St. Mauro y lo altre de Sta. Batildis ab sas reliquias als peus.

Cf. Inv. 1641, núm. 112.

90. Es tracta de Pere Màrtir Creixell (*Compendio historial, o relacion breve, y veridica del portentoso santuario, y camara angelical de Nuestra Señora de Monserrate*, Barcelona, 1758, p. 155). B, 47 recull, l'any 1654, una donació d'ell i una altra de la seva muller.

55.- Item un bulto de St. Vicent de la matexa estatura de las passadas ab sa reliquia al peu.

Cf. Inv. 1641, núm. 111.

56.- Item un St. Sebastia de plata petit ab un abre de fusta y sa reliquia al pit.

Cf. Inv. 1641, núm. 113.

57.- Item dos medallas de plata sobredorada, una de nostre pare St. Placido, y altre de Sta. Escolastica ab sas reliquias, baculos y corona.

58.- Item dos braços de plata, lo un ab una mitja espasa en la ma, ab la reliquia de St. Roman i altre de St. Asiscle.

Cf. Inv. 1641, núm. 58 i 97.

59.- Item dos braços de plata, dorats, lo un de St. Adelelmo y lo altre de St. Marcello ab sas reliquias.

Cf. Inv. 1641, núm. 109 i 110.

60.- Item dos caps de las Onse Mil Verges, de plata, ab sas coronas de plata ab sas reliquias.

Cf. Inv. 1641, núm. 175.

61.- Item una custodia gran, de plata dorada, ab dotse reliquias y dos sants al costat.

62.- Item altre reliquiari, de plata dorada, ab quatre figuras alrededor entre ellas Sta. Catharina y Sta. Eularia.

Cf. Inv. 1641, núm. 102.

63.- Item altre reliquiari, de plata dorada, a modo de piramida, ab las reliquias dels Tres Reys.

Cf. Inv. 1641, núm. 94.

64.- Item altre reliquiari, de la matexa forma, ab dos angels a cada costat, de plata dorada.

65.- Item altre reliquiari de plata dorada ab uns vidres, a modo de branca de abre, fet com una corona y creueta en lo capdemunt, ab moltes reliquias, en particular una dels cabells de Nostra Sra.

Cf. Inv. 1641, núm. 99.

66.- Item altre reliquiari rodo, ab lo peu de plata, y asta y lo demes de or, ab reliquias diferents, en particular un diner dels que vengueran a Christo.

Cf. Inv. 1641, núm. 98.

ARMARI DE LA CORONA

67.- Primo un calis gran, antiquissim, ab las armas al peu, y sa patena, ab un lletrero que diu *da nobis domine etc.*, y la passio esmaltada al mitg.

Cf. Inv. 1641, núm. 14.

68.- Item altre calis, antiquissim, ab unas lletras esmaltadas en lo nu, y sa patena ab la Anunciacio esmaltada en lo mitg.

Cf. Inv. 1641, núm. 15.

69.- Item altre calis de Guido Ubaldo Duc de Urbino, dorat, y sa patena tambe. /f. 606v./

Cf. Inv. 1641, núm. 15.

70.- Item altre calis de plata dorat, obrat ab uns raitxs y flors de llis, y la patena de la matexa manera y los dotse apostols esmaltats en lo nu.

71.- Item altre calis de Alfonso Peres de Gusman, dorat, ab sa patena, y armas reals als peus.

B, 34: *Año mil seys cientos treynta y dos, el illustrissimo y reverendissimo señor don Alonso de Guzman, arçobispo de Cidonia y Patriarca de las Indias, ofrecio un caliz de plata sobredorada de valor de cien ducados.*

72.- Item altre calis dorat, ab sa patena, del doctor Thomas Retx, metje de Çalces.

73.- Item altre calis y patena, dorat y labrat, ab unas armas de or esmaltades en lo peu.

74.- Item deu calis, tots de un matex modello, dorats, ab sas patenas, que comunment se diuen de la segona muda.

75.- Item dos calis dorats, ab sas patenas, ab quatre botons esmaltats en lo peu, nu y copa,

76.- Item un calis de or, y patena, esmaltat ab quinse safirs y vint y una perla, ab las armas del mariscal de Sant Lluch.

Cf. Inv. 1641, núm. 4.

77.- Item altre calis de or, y patena, ab canadellas y fuentesilla, tot guaranit de rubins de Boemia, del Emperador.

Cf. Inv. 1641, núm. 1.

78.- Item una copa de or ab son tapador, ab tres perlas y altres pedras, tota esmaltada ab los dotse apostols, del Infant Fortuna.

Cf. Inv. 1641, núm. 5.

- 79.- Item un relliquiari dit del duc de Modena, ab algunas flors de or, rubins y turquesas, que en tot son 58 rubins y 138 turquesas y un safir gran.
Cf. Inv. 1641, núm. 10.
- 80.- Item un porta pau ricament treballat, ab lo abre de Jesse y las armas de la Emperatris, de or, esmaltadas en lo peu.
Cf. Inv. 1641, núm. 7.
- 81.- Item un altre porta pau de plata, sobredorat, ab la Salutacio esmaltada y una pedra en lo peu.
- 82.- Item altre porta pau de plata blanc, y en lo mitg la Adoracio dels Reys, de or.
Cf. Inv. 1641, núm. 9.
- 83.- Item altre porta pau de jaspe guarnit de plata dorada.
Cf. Inv. 1641, núm. 8.
- 84.- Item un St. Christo, ab creu y peu de plata, part de la creu de fil y grana de or, y la imatge del St. Christo, tota de or esmaltada de blanc, amb un rubi en la llaga del costat.
Cf. Inv. 1641, núm. 62.
- 85.- Item un jarro de plata dorat.
- 86.- Item sis candeleros y la creu, tot de plata dorat, del princep Filiberto y tenen los peus triangulars.
Cf. Inv. 1641, núm. 59 i 60.
- 87.- Item altres dos candeleros, de plata, dorats, petits, a la moda dels del princep Philibert.
Cf. Inv. 1641, núm. 61.
- 88.- Item dos fuentes grans labradas, doradas, en lo mitg de ellas les armes de la princesa de Portugal. /f. 607/
Cf. Inv. 1641, núm. 69.
- 89.- Item una fuente dorada ab uns obuls esmaltats.
- 90.- Item altra fuente de plata blanca, de relleu, ab unas armas al mitg doradas y esmaltadas.
- 91.- Item altra fuente dorada, alrededor, y al mitg en lo mitg una figura de mitg relleu.
- 92.- Item altra fuente llisa, dorada, al mitg ab uns fullatges esmaltats.

- 93.- Item set palmatorias de plata sense ningunas aspavilladoras ni cadenetes.
- 94.- Item una fuente dorada, al mitg y alrededor, ab un sol y un castell en lo mitg.
- 95.- Item altra fuente dorada ab unas lletras detras.
- 96.- Item una fruytera de plata claraboyada.
- 97.- Item dos peus de floreras, de plata, blancas.
- 98.- Item altres dos peus petits de floreras, tambe de plata blanca.
- 99.- Item duas vinageras de plata, doradas, ab esmalts en cada una al costat.
- 100.- Item altres dos <vinagreras>, de plata dorada, esmaltadas ab las armas de Lorena.
B, 27v.: Año mil seys cientos y nueve, el serenissimo señor Duque de Lorena ofrecio un caliz y vinageras de plata, de valor de ciento y veynte y cinco ducados.
B, 43: embio a esta santa casa, con el padre Luis de Sotomayor,...
- 101.- Item altres duas <vinagreras> petitetas de plata dorada del principe Filiberto.
 Cf. Inv. 1641, núm. 13.
- 102.- Item duas paveteras de plata, ab sos peus, a modo de piramides.
- 103.- Item altres duas paveteras claraboyadas.
- 104.- Item un hostiari sissallat de plata blanca.
 Cf. Inv. 1641, núm. 36.
- 105.- Item sis campanetas de plata ab sis plats de plata blanca tots ab sas armas.
- 106.- Item una naveta per tenir lo endens, de plata dorada, ab vuyt escuts, quatre en lo peu y altres quatre de dins la matexa naveta.
- 107.- [Item duas espavilladoras de plata ab ses manecs y sas estisoras].
- 108.- Item una caldereta de plata gran de aygua beneyta, un poc espatllada.

109.- Item dos plats de plata ab uns manecs sense espaviladoras, que servexan per espavilar los ciris del Monument.

Cf. Inv. 1641, núm. 90.

110.- Item un incenser de plata ab sas cadenetes.

111.- Item la creu gran y mayor de plata dorada ab una pedra gran en lo capdemunt la qual donaren los de la nau Juliana. /f. 607v./

Cf. Inv. 1641, núm. 117.

Dijous als 21 dels demunt die mes y any.

112.- Item dos angels de plata grans de la Comptessa de Quirra⁹¹ ab sas peanyas de plata y armas, ab sos candeleros tambe de plata en las mans de dits angels sens coronas.

Cf. Inv. 1641, núm. 93.

113.- Item un St. Benet de plata de alçaria de 5 pams ab una pedra en la capilla, sens baculo, llibre ni peanya.

Cf. Inv. 1641, núm. 107.

114 .- La custodia gran del Santíssim Sagrament

Item la custodia gran del Santíssim Sagrament la qual es tota sobre-dorada. Te dotse lleons petits per basa y sobre la basa 4 angels en peus mitjancers ab sas alas, lo un ab una arpa en las mans, altre ab un orgue, altro ab un lleut y altre ab un guitarro, los quals cercan lo pilar del mitg que sustenta tota la fabrica; ab lo qual y ha sis figuras de sants de bulto, petits, ab sas pasteras al mitg. Alrededor del viricle y ha sis pilars, en cada pilar tres sants, una piramide en punta en lo mitg. Sobre del lloch del viricle se alça una piramide gran en que remata tota la obra, adornada a 4 costats de quatre piramides mes petites que rematan tambe en punta. Pesa, ab la plata y fusta, sis arrobas y vint lliuras de pes de romana.

Debaix del lloch ahont se assenta lo viricle y ha una sinta a modo de corona, pendent de quatre cadanetas de or del que es la cinta també, en lo qual estan posats per la part mes baxa 12 lletres en que esta repartit aquest vers, «*Ave verum corpus natum ex Maria Virgine*», repartit dos vegades cada vegada ab son lletrero. En lo mig de la ança de la una part y ha un joyell de or ab la figura de or de Deu lo Pare illuminada ab dos circulos, al mes prop de la figura y ha 10 pedras verdes y coloradas, antigues, y 10 perlas grossas. Y en lo segon circuit y ha 10 pedras majors; y entre circulo y circulo, per debaix de la illuminacio de Deu Pare, naxen cinc espigons ab cinc pedras, una en cada espigo. Entre los retols estan repartidas 8 roses de or, y conforme a la labor a cada rosa, y ha tres pe-

91. Error. Ha d'ésser la comtessa de Híjar. Cf. Inv. 1641, núm.. 93.

dras grandetas engastadas; y a cada costat y ha quatre perlas mitjenceras, y al mitg y ha una pedreta. Destas vuit rosas, las quatre enteras, sens faltarlos pedra ni perla de la labor corresponent, y las altrás quatre y faltan tres pedras de las mayors, una petita y dos perlas sobre del retol. Y estas rosas ixen de peu, per coronacio de la cinta, unas flors de llis que, conforme a la labor, solian esser 18; pero enteras no ni ha sino 8; y en aquestas que cauen per la part de devall y ha 72 pedras verdes y vermel·las y 50 perlas; en lo peu de las 10 rosas que faltan y ha 31 pedras grans y 4 perlas, que las demes, corresponens a la labor de las flors enteras, faltan de tems passat.

Per la part de atras y a altre joyell gran corresponent /f. 608/ al de devant ab una pedra vermella gran en lo mitg rodada de tres cercols, al menor y ha <al>tres 10 pedras verdes engastades, en lo segon vuyt y altres vuyt perlas medianas, y en lo tercer set pedras mayors y sinc perlas; de la corona estan pendants ab sas cadenetes 27 campanetas que pesan ab lo cintillo de or 58 onças. Te de alt tota la custodia 12 palms poc mes o manco. Item altres quatre campanetas las quals sol tenir a la sua celda lo Pare Sagrista, y se advertex que en dita custodia entre las demes pedras y ha 3 diamants.

Cf. Inv. 1641, núm.116.

115.- Lo sol aont se reserva lo Santissim Sagrament.

Item un viricle a manera de sol que serveix per descobrir lo Santissim Sagrament, lo qual conte lo seguent.

Primo 14 estelas de or ab 4 diamants en cada una, y al mitg dels 4 diamants 1 opala que es a manera de perla; entre estela y estela y ha un raitg ab tres diamants y una opala, son los raitgs entre tots son 16. Los peus de las 14 estelas son ab esta forma: comença una pessa de or esmaltada de blanc y vermell ab 4 perlas grans y una flor en mitg, son estas pessas 14. Pujant per amunt de la estela y ha altra pesa de or esmaltada de blanc y vermell ab un diamant gran en lo mitg, y altres ab un diamant gran al mitg y 4 petits als costats que rodan lo diamant gran, estan estas pessas entreverades y entre las que tenen un diamant y las que non tenent 5=14 (*sic*). Las vuyt de diamants grans y las 6 son las que tenen un diamant gran y 4 alrededor; mes amunt pujant a la estela te 14 pessas de or esmaltades de blanc y vermell, las sis de las quals tenen 3 perlas grans cada una, y las 8 pessas que estan entremesclats entre las 6 sobreditas tenen cada una duas perlas grans y una opala al mitg, roda una garlanda com un cercol prop los vidres del viricle, es tot de or esmaltad ab unas floretas de color blau, verd y blanc, aquesta garlanda te 16 diamants grans y 32 de petits; sobre desta corona o garlanda y ha una pesa de or a manera de coraçon ab un cap de drago y unas alas tot esmaltada ab un diamant molt gran fet a modo de coraçon; esta rodat aquest diamant gran de 13 diamants petits. Que se estima esta pesa sola en 3.000 ducats, Desobre lo cap del drago y ha una masseta ab 9 diamants, desobra de esta masse-

ta y ha una rosa molt gran riquissimament obrada tota de or esmaltad de vermell, blanc, negre y vert, la qual rosa te 60 opalas, la del mitg es gran com una bona amella de la qual se sustentava una creu y assi no sen fa nenguna mencio perque esta en poder del Pare Sagrista.

Cf. Inv. 1641, núm. 191.

116.- Corona Rica de Nuestra Señora.

Item una corona de or y diamants ab dotse estelas de or y diamants, acceptat duas que son de rubins y perlas, ab una navecilla tambe de or y diamants. La qual corona esta llargament designada en lo inventari de la sagristia desta Santa Casa al qual en tot y per tot nos referim, y se advertex que de present en la dita corona y falta un raitg ab ditas perlas a la part dreta.

Cf. Inv. 1641, núm. 115.

117.- Corona Rica del Niño Jesus.

Item altra corona de or y diamants del Niño Jesus feta a modo de diadema labrada de la matexa manera que laltra en la qual y falta un diamant⁹² al peu de un serafi, largament individuada en dit inventari ab qual en tot nos referim.

Cf. Inv. 1641, núm. 56

118.- Corona de Nuestra Señora de esmeraldas.

Item altra corona rica de Maria Santissima feta tota de or y esmaragdas ricament treballada, llargament designada en dit inventari al qual axi matex y per tot nos referim.

Cf. Inv. 1641, núm. 114.

JOYAS MENUDAS DE LA ARQUILLA

119.- Item un joyell de or, com consta en lo inventari titol de ioyas, numero 1.

120.- Item 12 grans de agata, numero 2.

121.- Item un topacio faltani duas pedras, numero 5.

122.- Item una peça de nacar, numero 6.

123.- Item una gangantilla, numero 8.

92. El dia 16 de gener de l'any 1649 es jutjà a Barcelona un tal «Martí Raurich, alemany, inculpat de haver robat uns diamants y rubins de unas pessas de la corona del ninyo Jesus de nostra Sra. de Monserrat» (*Dietari del antich Consell barceloní*, vol. 14, Barcelona, 1913, p. 367).

- 124.- Item una creueta, numero 11.
- 125.- Item una creueta, numero 12.
- 126.- Item tres medallas de pedras, numero 13.
- 127.- Item uns agnus de de plata, número 14.
- 128.- Item un joyell de or, numero 15.
- 129.- Item altre joyell, numero 16.
- 130.- Item una cadena de or de piñol de pressec, numero 17.
- 131.- Item un drago ab esmeraldas, numero 18.
B, 41: *En 22 del dicho (1639), el señor Francisco Callar ofrecio un dragon de oro con catorce esmeraldas y una perla pendiente, todo de valor de quinientos reales.*
- 132.- Item uns agnus esmaltats, numero 19.
- 133.- Item un parell de arrecadas, numero 20.
- 134.- Item altre parell de arrecadas, numero 21.
- 135.- Item un pomet de or, numero 22.
- 136.- Item una creu pectoral ab esmeraldas, numero 23. /f. 609/
B, 40: *En dicho año, (1640) el padre fray Joan de Salaçar ofrecio a la sacristia un pectoral de oro con trece esmeraldas finas, y una cadena de oro, de peso de seys onças; y un anillo con una esmeralda; todo de valor de dos mill y quinientos reales.*
- 137.- Item una joya de or ab esmeraldas, numero 24.
- 138.- Item una pometa de plata, numero 25.
- 139.- Item una capseta de plata, numero 26.
- 140.- Item una creu de amatistas, numero 28.
- 141.- Item una ploma de diamants, numero 29.
- 142.- Item uns agnus de or, numero 30.

143.- Item un cavall mari, numero 31.

B, 42: *En dicho año (1642), ofrecio Margarita Coll un cavallo marino de oro con dos piedras verdes a los costados y un diamantillo en la cabeça y un rubi al pecho, de valor de ciento y cinquenta reales.*

144.- Item una cadeneta de or, numero 30.

145.- Item una gangantilla de perlas, numero 33.

146.- Item un jaseran de or, numero 34.

147.- Item altre jaseran, numero 35.

148.- Item una gangantilla de or, numero 36.

149.- Item una Concepcio ab esmeraldes, numero 37.

150.- Item altra Concepcio, numero 39.

151.- Item altra Concepcio, numero 40.

152.- Item uns agnets, número 41.

153.- Item altres agnets, numero 42.

154.- Item altres agnets molt petits, número 43.

155.- Item una creu de sant Joan, numero 44.

Seguint altre orde de numero de sortijas

156.- Item una masseta de diamants, numero 1.

157.- Item altre sortija ab un diamanto, numero 2.

158.- Item altre anell ab amatista, numero 4.

159.- Item altre sortija ab una esmeralda, numero 5.

160.- Item altre sortija ab una esmeralda y 14 amatistas, numero 6.

161.- Item un anell ab una esmeralda, numero 7.

162.- Item altre anell ab 12 diamants numero y un safir al mitg, numero 8.

- 163.- Item altre anell ab un safir, numero 9.
- 164.- Item una maseta de esmeraldas que son 11, com consta del temps del pare fr. Bernat Barecha.
- 165.- Item altre sortija, del matex sagrista, de or guarnida de coral de coral.
- 166.- Item un quadret ab lo Salvador, guarnit de or, consta aquesta partida y las que seguiran del recibo del pare fr. Bernat Barecha.
- 167.- Item una soguilla de or.
- 168.- Item un jaseran ab una creueta de or.
- 169.- Item una gangantilla de 30 possas de fil y grana de or. /f. 609v./
- 170.- Item un cavallet, una sirena y un dios Jupiter, y una bosseta tot de or.
- 171.- Item una gargantilla de perlas.
- 172.- Item uns rosaris de granets y grans de plata de fil y grana.
- 173.- Item un joyell de or a modo de columna a la una part de diamants fins, y la altra de cristall, dintra de la qual hy ha duas espinas de la corona de Christo nostre Sr. rodejada de una corona de espinas tota de or esmaltat verd ab molts diamants; per remato y ha una corona ab una orla de diamants y enmitg un gall de or.
- B, 32: *En este mismo año (1622), el señor Duque de Alba ofrecio un joyel de oro en forma de columna con ciento treynta y quatro diamantes, de valor de quinientos ducados.*
- F, 56: *... son los diamantes 134, y 501 paramistas (sic).*
- 174.- Item un baculo pontifical de plata dorada ab 6 imatges de bulto al pom ab 36 amatistas entre grans, mijanas y petites y encaxos de or y una imatge de bulto de nostre pare S. Benet y las armas de Montserrat de dalt ab una esmeralda gran ovalada guarnida de or, las quals entregam al Pare Sagrista.
- Cf. Inv. 1641, núm. 82.
- 175.- Item un anell de or labrat ab esmalt negre y vermell ab un diamant migenser quadrat.

Nosaltres los sobredits fr. Bernat Oliva y fr. Bernat Martell confesam aver rebut del pare fr. Bernat Barecha sacrista major del monestir predit

de Nra. Sra. de Montserrat totas las demunt ditas prendas y joias de or y plata contengudas en lo demunt dit inventari a effecte de la determinacio feta per lo Sr. Abbat y Sant Convent de dita Santa Casa als 19 dias del present, prometent en tot y per tot cumplir tot lo en ell contengut y axis firmam de nostras mans, vui, divendres, als 22 del mes de octubre de 1649.

Fr. Bernat Martell.

Fr. Bernat Oliva.

/f. 610/

Vuy a 19 de octubre de 1649. Avent rebut en pleno capitol per mans del Sr. Abad de Algerri y señor Olsina y Riusech, dels molts illustres consistoris Diputacio y Srs. Consellers duas cartes pera lo Sr. Abad de Montserrat y sant convent y llegides en presencia de dits Srs. Embaxadors y sant Convent y donant lloch exos señors pera pendre resolucio de la proposicio representada, se llegi una altra carta del Sr. Governador, y llegida se demana lo vot y parer al sant convent de aont se enviarie la plata y joyes de Nra. Sra. a Barcelona, Vich o Ripoll. Suposat avia de exir de casa, isque lo vot se envias a Barcelona, y estigues guardada en la part ahont millor parexeria al Sr. Abad ab guarda y custodia dels dos monges demana dita ciutat, y que dita plata y or reste a tota disposicio de torna a esta santa casa del Sr. Abad y sant convent sempre que lo enemich se aja retirat, sense aver de anar a demanar altres llicencies o beneplacit a ningun consistori y altres señors, ni que ningun religios, ni etiam lo Sr. Abad la puguen demanar sens procura y orde expresa del sant convent.

Item lo sant consell y sant convent an determinat que lo lloch aont se an de depositar y guardar las santes reliquies, plata y joyas, sia en la casa de la Sta. Inquisicio.

Item que los dos monges que an de pendrer la plata y guardarla en Barcelona en dita Inquisicio fosen dits pares fr. Bernardo Oliva y pare fr. Bernardo Martell, los quals faran un inventari de tot lo que sen portaran per mans de notari, dexantne una copia autentica verdadera al sant convent. De tot lo qual fas fe yo,

fr. Juan March
secretari del consell y convent de Montserrat

/f. 610v./

Dich jo fr. Gregori Codina sagrista major que he rebut las joyas y pessas de plata y or contengudas en lo retro escrit inventari de ma dels pare fr. Bernat Oliva prior mayor, y fr. Bernat Martell en la forma y pes que los dits lo reberen pera conduir ditas joyas y pessas. Vuy a 23 de desembre 1649.

Fr. Gregori Codina.

/f. 611/

Noverint universi quod anno a nativitate Domini millessimo sexcentissimo quadragessimo nono, die vero veneris vigesima secunda mensis octobris, anni eiusdem, ut presente et ad hec vocato me Petro Nebot, auctoritate regia notario publico ville Monistrolli Montisserrati, diocesis Vicensis et scriba negotiorum monasterii devoti conventus Beate Marie Montisserrati, et presentibus enim Jacobo Muntells, fallerio cive Barchinone, et Damiano Clot, chirurgo ville Sancti Petri de Rivobirlarum, pro testibus ad hec vocatis personaliter et assumptis, reverendus pater frater Placidus Foncalda monachus conventualis, syndicus et economus, reverendissimi domini abatis et conventus eiusdem monasterii beate Marie Montisserrati constitutus personaliter coram et ante presentiam doctoris Josephi Molera, abbatis de Jerri, et Josephi de Olsina et Riusech, enbaxiatorum admodum illustrium consistoriorum Deputationis [generalis Cathalonie] et civitatis Barchinone ? personaliter repertorum in claustro communi eiusdem monasterii qui [? procurationis dicto nomine] mostravit, et requisivit [dicto nomine] michi dicto et infrascripto notario et scribe quatenus continuasse verba sequentia que dum ?? ore? proferre tantum? fuerint continuata verbo ad verbum per me dictum et infrascriptum notarium in huiusmodi instrumentum videlicet et notarii auctoritate [Com nostre reverend Pare] Inseguint la serie y thenor de la determinacio feta als 19 dies del present mes de octubre per nostre reverend pare Abbat /f. 611v./ i sant Convent, lo pare fra Bernat Barecha, sagrista mayor de la sagristia desta santa Casa, ab lasistencia del illustre sr. Remon Romeu, alguasil real ordimari en lo present Principat, [y a presentia de dit illustres srs. abat Molera y Joseph Olsina enbaxiadors predits], a lliurat y entregat als reverents pares fra Bernat Oliva y fra Benet Martell, monges conventuals de dit monestir [de Montserrat], las llantias de plata e prendas y joias de or y plata y las santas reliquias desta santa casa continuades y descritas en lo {present} inventari y totas las que dits illustres srs. an aparegut que es tragan de dit sant convent conforme aquellas de present tenen enbauladas y aperiadas del modo an de anar a la ciutat de Barcelona a hont an de anar [? aportades] [acompanyades] per dits illustres srs. enbaxiadors y alguasil durlas fins al lloch y casa a hont dites joyes an de estar guardades; ab que dits reverend Abbat y sant {concell} Convent de esta santa casa an complit la determinacio feta per dits molt illustres consistoris de dita Diputacio y Ciutat de Barcelona, conforme dits illustres srs. assi presents diuan esser de la manera que tinch dit. Et dicti illustri domini doctor Josephus Molera {et Josephus} abbas de Gerri et Josephus de Olsina, enbaxiadores prefati, et per organum dicti domini Abbatis [altera] vero dixerunt que es [molt gran] veritat que en llur presentia, ab lasistencia de dit sr. alguasil e de dit pare Segrista major desta santa Casa, inseguint la serie y thenor de la determinatio feta per dit reverend Abbat y son sant {consell y} Convent, seu a entregat als dits pares fra Bernat Oliva y /f. 612/ a fra Bernat Mar-

tell las dites llanties de plata joyes y prendas de or y plata y santas reliquies de esta santa casa y de la sua sagristia llargament continuades [y descrites] en y ab lo {precedent} [dit] inventari al qual nos referim, en que el dit reverend Abbat y sant Convent an conplit a la delliberatio feta per los molts illustres consistoris de la Diputacio y ciutat de Barcelona, las quals joies y prendas estan enbauladas y apanades de present y de la manera an de anar, y aquellas prometen acompañar [tambe acompañant a dits religiosos] y no dexar los fins sien dins la ciutat de Barcelona {y en la casa de la Santa Inquisicio} a hont an de estar recondidas [y guardadas]. De quibus omnibus et singulis, tam dictus reverendus pater frater Placidus Foncalda quam dicti illustri enbaixatores et alguasilius regius, de dicta que fuerunt acta, etc.

REMARQUES COMPLEMENTÀRIES ALS DOS INVENTARIS

Més enllà de les diferències de contingut entre ambdós inventaris, cal tenir en compte que aquests inventaris no exhaurixen totalment l'argenteria de la sagristia, atès que la sagristia proporcionava argenteria a oratoris i capelles del monestir. Això és comprovable, a tall d'exemple, en el cas dels calzes o bé de les llànties. De calzes, l'inventari de 1641 en descriu vint, i l'inventari de 1649 vint-i-un; en canvi, sabem que l'any 1617 a l'esmentat armari de la corona n'hi havia trenta-quatre, sense comptar una altra dotzena per a ús habitual i els destinats a les diverses seccions del monestir.⁹³

Una cosa semblant podem dir de les llànties, de les quals, per cert, no coneixem cap altra descripció que la d'aquests dos inventaris.⁹⁴ Consta que l'any 1616-1617 hom comptava cinquanta-set llànties al presbiteri de l'església, i que l'any 1627 ja eren més de seixanta,⁹⁵ a les quals caldria afegir les destinades a altres punts de l'església, com les dues que cremaven a la capella del Santíssim o una altra a la sagristia davant els reliquiariis.⁹⁶ L'inventari de l'any 1641, en canvi, només en descriu cinquanta-sis (nn. 106, i 119-173), tot i que entre els anys 1627 i 1640 se

93. E, 129.

94. Altra cosa eren els dos fanals de galera conservats aleshores a Montserrat. L'un era penjat en la capella col·lateral dreta de l'altar major, dedicada aleshores a sant Josep, i havia estat ofrenat l'any 1564 pel virrei de Catalunya, Garcia de Toledo, que l'havia dotat amb dos-cents ducats (E, 154; G, 150). L'altre fanal de galera, conegut popularment com «la llàntia del rei moro», era molt més gran que l'anterior i havia estat el fanal de la galera capitana turca en la batalla de Lepanto; Joan d'Àustria l'ofrenà a Montserrat en data desconeguda. Aquest famós fanal, que l'any 1617 sembla que era penjat a la volta del cor elevat de l'església, al segle XVIII sabem que penjava de la volta de l'església vella de Montserrat; i en ser enderrocada passà al lloc immediat que en rememorava la situació l'altar major. Tenia forma rodona, era d'aram o bé llautó, i, curiosament, estava ben conservat (E, 126; G, 150; H, 25).

95. E, 122. *Libro de la historia y milagros hechos a invocacion de Nuestra Señora de Montserrat*, Barcelona, 1627, f. 38v.

96. E, 126-127.

n'havien ofrenat una dotzena. L'inventari de l'any 1649 es queda en cinquanta-dues llànties (nn. 1-52), tres de les quals havien estat ofrenades en l'interim (nn. 19, 22, 50), sense que s'hi esmenti la llàntia votiva de plata que el Consell de Cent de Barcelona, en sessió del 12 de setembre de 1649,⁹⁷ féu construir i encomanà a l'argenter Joan Perutxena,⁹⁸ però que no fou ofrenada i dotada fins a l'any 1650.⁹⁹

Un altre capítol de l'argenteria, que cal esmentar sense entretenir-s'hi gaire, és el dels joiells o presentalles menudes. L'inventari de l'any 1641 només en duu algunes de molt selectes (nn. 38-55), mentre que l'inventari de l'any 1649 n'esmenta una cinquantena (nn. 119-175) sense gairebé descriure-les, i que per això són difícilment identificables o diferenciables d'altres peces similars. A la sagristia de Montserrat aquestes presentalles eren molt abundants,¹⁰⁰ però moltes d'aquestes, a causa del seu poc valor material, no consten en els registres de benefactors d'aquesta època, que només recullen les apreciades a partir de cent lliures catalanes. Com veurem tot seguit, moltes d'aquestes presentalles menudes constituïen la matèria primera per a renovar i augmentar l'argenteria.

L'ampli ventall cronològic i tipològic de l'argenteria i dels ornaments (Inv. 1641, nn. 178-190), que figuren en els inventaris, fan pensar d'antuvi en una interessant diversitat estètica i d'estils, de la qual desconeixem els artífexs i la procedència geogràfica, si no és casualment, com la llàntia de la reina Isabel I de Castella, que sabem realitzada, l'any 1494, per l'argenter Gonzalo Gil, de Medina del Campo, i que costà cinc mil maravedisos.¹⁰¹ Tanmateix, cal advertir que de vegades era el monestir el que, per indicació del donant, s'encarregava de fer realitzar la peça ofrenada. Ho sabem, per exemple, de la llàntia del rei Carles I (Inv. 1641, núm. 119). El monarca en confià la construcció als monjos, que l'encomana-

97. Pèire de Marca, que assistí a aquesta sessió, escrivia a Michel Le Tellier, el 29 de setembre de 1649: «Ce conseil des Cent delibera [...] que l'on feroit des prières liturgiques, a quoy ils adjouterent le voeu d'une lampe d'argent pour l'église de Nostre Dame de Montserrat, ou quelques jours auparavant un catalan avoit déclaré a son confesseur, qu'il avoit assisté a une damnable resolution, qui estoit d'égorgier les troupes françoise en certain quartier a mesure que l'armée d'Espagne entreroit» (París, Bibliothèque nationale de France, ms. *Français*, 4218, f. 341).

98. El 25 de setembre de 1649 és concordà amb Joan Perutxena un preufet de 260 lliures per una llàntia de plata de 60 marcs de pes, per a la qual el Consell lliurà a l'argenter 480 unces i mitja de plata. Aquesta llàntia, que havia de ser entregada el 15 de novembre, havia de ser «de la matexa atchura y modello que es la de Sta. Eulalia, amb las matexas cartelas, banderetas, cadenas y pavilo, excepto que noy ha de aver los candeleros per posar siris» (Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat, Consell de Cent, Manuals, vol. 57, f. 299v i 300).

99. *Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 14, p. 662. Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat, Consell de Cent, *Albarans*, vol. 50, f. 50. Llibre de Benefactors B, 45: «En dicho año (1650), los illustres señores Conselleres de Barcelona, en nombre de la ciudad ofrecieron una lampara de plata a esta soberana Reyna del Cielo, de peso de quaranta y una libras, muy bien labradas, con quatro escudos con las armas de dicha ciudad pendientes del remate de las cadenas; y la dotaron en seyscientas libras».

100. E, 130.

101. A. de la TORRE, *Cuentas de Gonzalo de Baeza tesorero de Isabel la Católica*, vol. 2, Madrid, 1956, p. 235.

ren a l'argenter barceloní Pere Camps, el qual, un cop l'hagué enllestida començà a construir la del papa Adrià VI, malauradament no identifica pels inventaris de 1641 i 1649. També era de factura barcelonina un tern per a les celebracions litúrgiques de difunts (Inv. 1641, núm.189), ofrenat pel bisbe de Conca, Bernardo de Fresneda, que el monestir féu confegir al brodador Martín de Ochoa.

Val a dir que no estem pas més ben informats sobre peces realitzades directament a costa del monestir. Així, per exemple, només podem suposar l'autoria de l'argenter barceloní Antoni Bertran sobre uns bordons processionals (Inv. 1641, núm. 83), i ignorem l'autor d'un sumptuós reliquiari amb una imatge de sant Benet, de sis pams d'alçada, que fou enllestit l'any 1641, a despesa de l'abat Juan Manuel de Espinosa i de la sagristia, i que no figura en els nostres inventaris tot i que subsistí fins a la Guerra del Francès.¹⁰²

Tampoc no es pot atribuir amb certesa la refeta de la custòdia processional per al Santíssim Sagrament, que segons l'inventari de 1641 (núm. 116) es «feu de nou en lo desembre de 1633», i que sembla que és la reconversió de la sumptuosa custòdia-tabernacle que l'any 1390 construí l'orfebre barceloní Romeu des Feu,¹⁰³ i que encara trobem descrita en l'inventari de 1586, núm. 1: «Primo, una custodia grande de plata dorada que esta a la parte sinistra del altar mayor. Tiene dos cintas alderredor con esmeraldas y diamantes y perlas y otras piedras falsas, la una con campanillas de plata, y quatro angeles al pie de ella; es de peso [...] marcos [...] onzas. Dentro de la qual custodia hay otra de plata tambien sobredorada en que esta el Santissimo Sacramento, de peso de [...] marcos.» El pes aproximant el coneixem a través del recompte de la sagristia de 1584, 649, que afirma: «puede pesar 250 marcos, [...] en medio de la qual esta otra de plata en la qual esta el Santissimo Sacramento, 300 marcos».¹⁰⁴

El mateix dubte sobre l'autoria montserratina plana també sobre un altre joiell realitzat durant la primera meitat de l'any 1636. Es tracta d'una corona per a l'infant Jesús, pensada per a fer joc amb la corona imperial o rica de la Santa Imatge i que sabem feta amb aportacions dels devots (Inv. 1641, núm. 117).

Excepcionalment, coneixem la paternitat d'algunes peces treballades en el taller de Montserrat per dos frares llecs orfebres, un dels quals era d'origen flamenc. De fra Pere Ferrer (1600-1627) hom diu que féu la corona imperial o rica de la Santa Imatge (Inv. 1641, núm.115), altres joiells, i també un viril o sol per a les processons eucarístiques (Inv. 1641, núm.191), cosa, aquesta darrera, que la seva cronologia fa impossible. De fra Joan Jardin (1623-?) hom diu que treballà molt en la citada

102. B, 41; H, 237.

103. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Introducció», a B. RIBAS I CALAF, *Annals de Montserrat*, p. 91.

104. L'any 1616-1617, hom la descrivia com: «la grande custode que huict religieus portent le iour de la feste-Dieu; on l'estime environ trois mille septante escus, et est envi-ronnee d'une ceinture d'or tres-riche» (E, 130).

corona imperial de la Santa Imatge. Un altre artífex, aquest forà, que treballà a Montserrat, era un orfebre i gemmòleg portuguès anomenat Pedro de Barahona.¹⁰⁵

La corona de la Santa Imatge anomenada *imperial, rica, o de diamants* (Inv. 1641, núm. 115), fou enllestida l'any 1632, i perfeccionada l'any 1637. La durada de la seva construcció, que hom assegura que durà vint-i-set anys, semblaria inferida d'una notícia de l'any 1606,¹⁰⁶ relativa a la donació d'una saia que la infanta Anna d'Àustria vestí l'any 1605 en el bateig del seu germà, el futur Felip IV, i de la qual es tragueren nou-centes perles que foren aplicades a la corona.¹⁰⁷ Tanmateix aquesta data deu ser real o bé molt aproximada perquè el monjo pare Mathieu Olivier afirma que aquesta corona fou iniciada l'any 1604 arran de la donació, per part de la marquesa de Villanueva, d'un collar d'or esmaltat, de vint-i-tres unces de pes, amb set diamants grans i vint-i-dos de petits. De fet, l'any 1612 ja trobem un anònim visitant de Montserrat que, en relatar-ne l'estada, afirma que els monjos «ils font aujuord'huy une courone toute couverte de diamans et autres pierreries de pris inestimable»;¹⁰⁸ i l'any 1617, des de Montserrat hom publicava que d'entre el tresor exposat a la sagristia el que més embadalía els visitants era «une couronne de Nostre Dame, la plus belle pièce qu'on sçauroit imaginer, faite depuis peu de temps, toute d'or, et embellie de diamans, esmeraudes, rubis et autres pierres precieuses tres riches, laquelle ainsi comme elle est, on l'estime quatorze mille escus; les estoiles qui doivent environner ne sont encore achevées, il y en a deux seulement, desquelle la seule façon a cousté cinq cent escus. Elle est faite de divers ioyaux, bagues, colliers et pierres precieuses que diverses personnes ont offert à Nostre Dame».¹⁰⁹ Aquesta corona a mig fer, i que possiblement tingué alguna modificació, sembla que entrà en una fase definitiva d'execució a partir de l'any 1620, segons semblen indicar els assentaments de joiells que hi foren destinats,¹¹⁰ i, especialment, la intervenció de la infanta Isabel Clara Eugènia, filla de Felip II i aleshores governadora dels Països Baixos.

L'any 1620 o 1621, la infanta trameté a Montserrat «una navecilla de diamantes curiosamente labrada»,¹¹¹ ornada amb trenta-cinc diamants

105. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, *L'església nova de Montserrat*, p. 114-115.

106. Sembla que no pertanyen a aquesta corona, sinó a una d'anterior, una creu d'or amb maragdes (B, 27, any 1606), i un robí finíssim, que es posa al seu peu (B, 27v, any 1608). E, 182, escrit l'any 1616, hi situa aquesta creu.

107. E, 145-146: «Madame Anne, royne de France, infante d'Espagne, envoya en l'an 1605 une robe qui luy servit le iour qu'elle fut marrine du Prince, son frere, de laquelle on tira neuf cents perles rondes et egales, qui ont servy pour la riche couronne qu'on fait à nostre Dame». F, 42: «embio una saya con que salio a ser madrina del serenissimo Principe, su hermano, de la qual se sacaron 900 perlas que sirvieron para la orla de la corona rica de Nuestra Señora».

108. Ch. CLAVERIE (ed.), «Relation d'un voyage en Espagne (1612)», a *Revue Hispanique*, 59 (1923), p. 453.

109. E, 130.

110. B, 32v, 33v, 36v; F, 31v, 55-56, 58-60.

111. B, 31v; F, 54, ho data l'any 1621.

grans, que acabaria rematant la corona, tal com ho mostra la iconografia de primera època i ho corrobora l'inventari de l'any 1641 (núm. 115), en afirmar que «las sis de las dotse estelas, amb la naveta, son de la serenísima Infanta». Sortosament, ens ha pervingut una notícia preciosa relativa a cinc d'aquestes esteles, segons la qual la infanta se'n féu enviar una a Flandes, com a model. Allà, com que li trobà poc fina la pedreria que duia encastada, la féu canviar per diamants de qualitat, adients a unes altres quatre esteles noves que ella hi féu fer, i que el mes de juny de l'any 1630 trameté a Montserrat juntament amb una almoïna de mil lliures.¹¹² Resta per saber si aquesta fou l'única millora introduïda a la corona o al seu projecte propiciada pels contactes flamencs.

Mentrestant, entre la tramesa de la naveta i la factura de les esteles, l'any 1626, era el rei Felip IV —de visita a Montserrat, tot fugint de les Corts de Barcelona— qui es comprometia a donar, vitalíciament, al monestir mil cinc-cents ducats anuals, la primera entrega dels quals es destinaria a «la corona rica que se iba haziendo; ... con los mil se havia de comprar una piedra preciosa deste valor, y los quinientos havian de servir para el adorno y encaje de la dicha piedra en la corona». Tanmateix, ignorem si això prosperà, atès que tot i que l'any 1627 fou reclamada i formalment concedida l'assignació, els anys 1637-1639 hom en reclama el pagament de més de dotze mil ducats endarrerits.¹¹³

Cinc anys després d'enllestida la corona, l'any 1637, a la fi de l'abadiat del pare Francesc Vahils, sabem que «se dio la ultima mano a la corona rica de diamantes». Més encara, «se mejoro y perficiono la corona de diamantes de Nuestra Señora, añadiendo a ella algunas joyas de diamantes de las arriba referidas, y cantidad de oro esmaltado; todo de valor de tres mill escudos».¹¹⁴ Si el recompte de la pedreria que trobem en l'inventari de l'any 1641 és exacte, cal suposar que, posteriorment, encara hom féu altres millores, atès que des de mitjan segle XVIII hom hi comptava 1.124 diamants, 1.800 perles, 38 maragdes, 21 safirs i 5 robins.¹¹⁵

La institució a Montserrat, l'any 1638, de la Confraria del Santíssim o de la Minerva —pel seu origen en l'església romana de Santa Maria sopra Minerva— que celebrava una solemne processó eucarística cada tercer diumenge de mes, generà la construcció d'una custòdia viril portàtil, en forma de sol (Inv. 1641, núm.191). A part de la descripció que en dona l'inventari, consta que es féu a base de les presentalles dels devots, i

112. B, 33v; F, 62, porta la data de l'11 de juny.

113. Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Consejo de Aragón*, llig. 274, núm. 49; i llig. 282, núm. 53-56. És inexacta l'explicació que en dona P. GARRICH, «Quarto aviso de todo lo sucedido en esta ciudad de Barelona, y de la partida de su Magestad, con el serenissimo Principe Don Carlos su hermano, y entrada en Monserrate [...]», Barcelona, 1626, [f. 3v].

114. B, 36v i 38.

115. P. SERRA Y POSTIUS, *Epitome historico del portentoso santuario y real monasterio de Nuestra Señora de Monserrate*, Barcelona, 1747, p. 455. *Compendio historial, o relacion breve, y veridica del portentoso santuario, y camara angelical de Nuestra Señora de Monserrate*, Barcelona, 1758, p. 158; H, 243.

que l'any 1651 el notari barceloní Pere Joan Vilamur ofrenà tres anells d'or, amb turqueses grans, perquè hi fossin afegits.¹¹⁶ Ho degueren fer entre els anys 1657 i 1661 durant una intervenció, que durà disset mesos, realitzada per l'esmentat gemmòleg Pedro de Barahona, amb la qual hom enriqueix aquesta custòdia portàtil, considerada inacabada pels fets de 1641, amb una gran quantitat de pedreria,¹¹⁷ entre la qual trobem set turqueses, tres de les quals devien provenir dels anells del notari Vilamur, així com dinou òpals procedents del plomall d'un barret del príncep Filibert de Savoia, que l'any 1639 havia estat aplicat a la sagristia.¹¹⁸ A mitjan segle XVIII hom hi comptava: 1.106 diamants, més de mil perles, 107 òpals, 3 safirs i algunes turqueses.¹¹⁹

És també a base de presentalles que, entre els anys 1655-1658, l'esmentat Pedro de Barahona construí una nova corona destinada a l'infant Jesús per a fer joc amb la corona de la Santa Imatge anomenada «hermosa» o de maragdes (Inv. 1641, núm.114). Per a fer aquesta corona, iniciada el 24 de juny de 1655, hom hi destinà l'or i les maragdes d'alguns joiells que ja eren a la sagristia des de feia anys així com d'altres que hi foren ofrenats expressament. Consta¹²⁰ que es fongueren seixanta anells d'or, una creu pectoral que tenia tretze maragdes (Inv. 1649, núm. 136), una creu amb set maragdes,¹²¹ un joiell amb cinquanta-dues maragdes,¹²² una serpeta o dragó d'or amb catorze maragdes (Inv. 1649, núm. 131), i un joiell d'or amb una Immaculada Concepció que duia nou maragdes. Tanmateix, resseguint el llibre de benefactors hom troba altres almoines, maragdes i joiells, dels quals s'afirma que foren destinats expressament a aquesta corona.¹²³ I, tal com s'esdevingué amb la corona imperial o rica, i també amb la custòdia viril, l'any 1669 s'hi afegiren algunes maragdes i se'n canviaren d'altres que no eren prou fines, aprofitant una donació de divuit maragdes.¹²⁴ Aquesta no degué ser l'única addició de pedreria, perquè l'any 1677 hom comptava en aquesta corona solament setanta-set maragdes, mentre que a mitjan segle XVIII hom hi computava 231 maragdes i 19 diamants.¹²⁵

D'aquest taller montserratí, no en coneixem, tanmateix, cap altra producció fins a l'any 1738.¹²⁶

116. B, 40, 45-46.

117. G. de ARGAIZ, *La Perla de Cataluña: Historia de Nuestra Señora de Monserrate*, Madrid, 1677, p. 270.

118. B, 39.

119. P. SERRA Y POSTIUS, *Epitome historico*, p. 454. *Compendio historial*, p. 160. H, 244.

120. B, 49-50.

121. Sembla que es tracta d'una creu o creu pectoral, amb set maragdes grans i tres de petites, duta, l'any 1608, des de la casa procura de Montserrat a Lima (B, 27v).

122. Sembla que es tracta d'una ofrena de l'any 1658 que consistia en «un cintillo de oro con cinquenta esmeraldas» (B, 54).

123. B, 50-51, 53-55.

124. B, 74.

125. P. SERRA Y POSTIUS, *Epitome historico*, p. 454. *Compendio historial*, p. 159. H, 244.

126. E, 131.

L'ALTRE VESSANT DELS INVENTARIS

Arran de la capitulació de Barcelona davant l'exèrcit castellà, el mes d'octubre de l'any 1652, la gestió del tresor de la sagristia de Montserrat esdevindria una de les armes utilitzades per la Congregació Benedictina de Valladolid per a depurar responsabilitats i represaliar els monjos que havien format part dels equips de govern de Montserrat des de l'any 1641.

Els monjos castellans que havien estat foragitats de Montserrat l'any 1641 pel Consell de Cent aconseguiren que el febrer-març de 1653 l'exabat montserratí Juan Manuel de Espinosa, que estava a punt d'esdevenir bisbe d'Urgell, passés una visita apostòlica a Montserrat per comissió del nunci pontifici i del rei. El Consell de Cent de Barcelona és veié desatès pel visitador en l'intent d'exhonerar l'abat Francesc Batlle (1641-1645 i 1649-1653) d'alguns dels càrrecs que hom li imputava;¹²⁷ i, de resultes de la visita, l'abat i diversos monjos catalans foren allunyats de Catalunya durant alguns anys, i el visitador féu elegir abat el seu covisitador, el pare Francisco Crespo.¹²⁸ L'abat Batlle fou acusat, i hom li ho retrauria en la història montserratina publicada l'any 1677, d'haver fet aportacions voluntàries de plata del tresor a la causa bèl·lica de la Generalitat, i que de la plata del tresor retornada de Barcelona a Montserrat, «no se sabe si bolvió tan cabal como la llevaron, sino lo contrario».¹²⁹

Versementantment, la primera part de l'acusació podia fonamentar-se en un fet aleshores recent. Efectivament, a la primavera de l'any 1652 els diputats de la Generalitat de Catalunya i el Consell de Cent de Barcelona s'incautaren de l'argenteria de particulars i d'esglésies per tal d'atendre les necessitats de la guerra; aleshores l'abat Francesc Batlle, el 6 de maig, s'adreçà al Consell de Cent tot expressant-li els sentiments patriòtics de la comunitat i oferint-li, juntament amb la pregària, «tota la hacienda de aquest Santuari, joyas y tesor del, juntament ab tot lo que podem y valem». L'ofertament fou acceptat el dia 17, i el dia 4 de juny, els consellers agrairen als monjos de Montserrat que fossin «los que primers oferisen las joyas y thesors dedicats al culto divino», i que desitjaven no haver de fer-hi recurs. Ahora asseguraven a l'abat que en cas d'«arribar aquesta extremitat, y quant ho sie, lin donarem avis».¹³⁰

Sembla que el moment arribà. Efectivament, el dia 25 de juliol, el cavaller de La Ferrière, lloctinent general de la flota francesa, que havia d'abastir per via marítima la ciutat de Barcelona, assetjada, arribà a

127. Barcelona, Arxiu històric de la Ciutat. Consell de Cent, *Lletres closes*, vol. 96, f. 96 i 97v.

128. Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Consejo de Aragón*, llig. 304, 38/1 i 2.

129. G. de ARGAIZ, *La Perla de Cataluña*, p. 263-264. E. ZARAGOZA PASCUAL, *Los Generales de la Congregación de San Benito de Valladolid*, vol. 4, Silos, 1982, p. 200.

130. Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat, Consell de Cent, *Deliberacions*, vol. 161, f. 234 i 235; *Lletres closes*, vol. 96, f. 13v-14.

Sant Feliu de Guíxols. El Consell de Cent, que estava desesperat per la situació i pel llarg silenci del cavaller, contactà de seguida amb La Ferrière per prometre-li cent mil lliures catalanes si abastia la ciutat,¹³¹ cosa que féu a mitges durant el mes d'agost. Per fer-hi front els consellers lamentaven haver «hagut de valernos de la plata de las iglesias,[...] y axi nos te gran cuydado lo pensar que havent de pagar esta quantitat, i tantas altres, ab que se gastara lo diner que resultara de la plata de las iglesias».¹³² Ho exemplifica Pèire de Marca amb una relació sobre la pèrdua de Barcelona, tramesa al rei Lluís XIV de França pel secretari Michel Le Tellier, en la qual reporta: «on donna au chevalier de La Ferrière une lettre des Conseillers de Barcelone, par laquelle ils luy promettoient, le jour de son arrivé a Barcelone, cent mil livres catalanes. Et l'on demeura d'accord de luy en fournir, autant dans six jours, une vaiselle d'or et d'argent. Pour cet effet les catalans envoyèrent querir a Montserrat quatre grans chandeliers d'argent d'une toise d'haut et force orfèvrerie. Mais quand tout cela eust este porté a bord, il dit que c'estoit argent de Catalogne. De sorte quil le refusa, disant que cela ne valoit pas le prix qui l'on l'estimoit.»¹³³

Aquests grans candelers montserratins no eren altres que els ofrenats l'any 1632 per l'infant cardenal Fernando (Inv. 1641, núm. 78), dels qual sabem per altres fonts que feien nou pams d'alçada i que pesaven entre quatre i cinc roves cadascun. Tanmateix, els candelers continuaven formant part del tresor de Montserrat a les darreries del segle XVIII.¹³⁴ En cas d'haver estat alienats, el monestir, possiblement, hauria rebut una compensació, d'acord amb la caució formalitzada el 8 d'octubre de 1652 pel Consell de Cent per a restituir a les esglésies la plata utilitzada en el termini de tres anys.¹³⁵

L'altra acusació divulgada per l'esmentada història montserratina, que el tresor custodiat a Barcelona no tornà sencer a Montserrat, sembla respondre a un fet documentat. Efectivament, en les sessions del Consell de Cent del 4 de juny i del 2 de setembre de 1642, l'abat Francesc Batlle exposà, personalment, les greus dificultats econòmiques de Montserrat derivades de la guerra, i la necessitat de disposar urgentment de dotze mil lliures. Com a solució proposà l'adquisició per part del Consell de la plata vella del tresor de la sagristia de Montserrat, custodiat aleshores a la catedral de Barcelona, així com una partida d'aram del santuari, «pe-

131. *Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 15, Barcelona, 1916, p. 290, 297.

132. Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat, Consell de Cent, *Lletres closes*, vol. 96, f. 41.

133. París, Bibliothèque Nationale de France, ms. *Français*, 4234, f. 119-119v. La Ferrière envià a Barcelona un capità per tal d'assegurar-se que hi havia l'artilleria necessària per a cobrir la seva entrada al moll. Hi arribà el dia 30 de juliol i l'endemà, al vespre, el capità sortia de Barcelona «apres avoir receu de la Maison de Ville une chaine d'or de la valeur de 300 pistoles» (f. 117v).

134. H, 246: «de cosa de cinco arrobas de plata cada uno y de mas de 9 palmos».

135. Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat, Consell de Cent, *Deliberacions*, vol. 161, f. 315 i 411v. El termini de tres anys no consta en *Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 15, p. 335-336.

ra subvenir a la necessitat apretada en ques troba vuy dit convent [...] conforme en altras semblants ocasions ha acostumat fero». El 17 i el 27 de setembre el Consell es comprometé a adquirir al monestir i destinar a la seca tres mil unses de plata i cent vint quintars d'aram. L'operació es realitzà el dia 20 d'octubre.¹³⁶

A aquesta operació o bé a una altra de semblant, possiblement es referia un monjo montserratí del segle XVIII, per cert, molt anticatalà, en afirmar que en els inventaris de la sagristia existents aleshores a l'arxiu de Montserrat constaven «las dilapidadas lamparas y alhajas de oro y plata, pedreria, empleado su valor en socorro de la Ciudad» de Barcelona. Concretament, esmenta les dues llànties de plata, cadascuna de vinti-cinc marcs de pes, donades pels Reis Catòlics els anys 1493-1494, de les quals afirma: «en el inventario de la sacristia (compulsado) desde 1641, entre las lamparas desechas, se nota de éstas: “se son desfetras per ferlas novas”.¹³⁷ Mas ellas no volvieron a honrar el presbiterio de este santuario. Asi otras cuios destinos no son publicados, aunque juzgados y castigados.»¹³⁸

Hom té la impressió que el recurs que hom féu a la plata montserratina no fou fàcil d'aclarir i que esdevingué una font d'acusacions i de retrets al si de la comunitat; altrament no s'explica que l'afer continués viu encara una dotzena d'anys després, l'any 1665. Aleshores, el papa Alexandre VII, a instàncies del rei Felip IV, expedí una butlla de comissió per fer una visita sobre la plata i aclarir-ne la possible dilapidació durant els anys 1641-1652. Però també els anys 1657 i 1661, quan la Congregació de Valladolid ja dominava novament Montserrat, es repetiren les acusacions. Si més no, sabem que el mes de juliol de 1656 l'abat Millán de Miranda sol·licità del rei, a través del Consell d'Aragó, la concessió al monestir d'una moratòria de pagaments, tot argumentant, per a pressionar-lo, que altrament no tenia altre «remedio sino echar mano de las joyas de la Virgen y venderlas».¹³⁹ La qüestió de la plata encara renasqué posteriorment. El 12 de juny de 1670 la reina governadora demanà a Roma un breu per tal que no es poguessin alienar joiells ni ornaments de la sagristia de Montserrat,¹⁴⁰ i el papa Climent X el 19 de juliol de 1670 expedí una nova butlla de comissió al nunci pontifici, amb subdelegació al bisbe de Barcelona, Ildefonso de Sotomayor, per fer una visita sobre la plata, que culminà el 8 de juliol de 1672. El procés constatà que, durant tres abadiats «quamplurima vasa aurea et argentea et hornamenta fuisse alienata»; i que entre els anys 1649 i 1653 hom havia empenyorat «vasa et aliae supelactilia aurea et argentea, quae redempta fuerunt et recupe-

136. Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat, Consell de Cent, *Deliberacions*, vol. 151, f. 136, 208v, 218v, 229; *Albarans*, vol. 47, f. 141.

137. A partir de l'escut d'armes i del pes, més o menys equivalent, hom podria suposar que la llàntia de la reina potser correspon a Inv. 1641, núm. 123.

138. G, 148v i 151v.

139. Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Consejo de Aragón*, llig. 229, s/n.

140. E. ZARAGOZA PASCUAL, *Los Generales de la Congregación*, p. 174 nota 25.

rata per regem nostrum Philipum quartum». Com a conclusió, hom renovà les censures dictades per l'alienació d'ornaments, vasos sagrats i joiells dels anys 1641, 1645, 1649, 1657 i 1661.¹⁴¹

Privats com estem de documentació, fa de mal avaluar l'abast d'aquestes vendes forçades per les circumstàncies, i fetes, probablement, a l'empara del costum montserratí, fonamentat en una autorització feta l'any 1503 per la Penitenciera Apostòlica, d'alienar vaixel·la litúrgica per atendre a les necessitats del monestir-santuari, tal com es palesa al llarg del segle XVI i XVII,¹⁴² i com l'any 1656, es plantejava de fer l'abat Millán de Miranda.

Tanmateix, es pot resseguir que, llevat d'algunes llànties, totes les peces remarcables d'argenteria del tresor montserratí perdurarien fins a la Guerra del Francès. L'any 1810 seria tot el tresor sencer el que, per disposició governamental, aniria a parar a la seca de Reus. Aleshores, hom aconseguí desviar-ne cap a Tarragona i ocultar a Mallorca un conjunt de peces emblemàtiques (Inv. 1641, nn.1, 6, 56, 57, 62, 98, 114, 115, 191), que hom anomenà «el reservado». La desamortització dels béns dels religiosos, de l'any 1824, les engoliria totes llevat d'una, que quedà oculta i oblidada a Montserrat mateix fins a principis del segle XX. Es tracta, justament, del calze i les canadelles, d'or esmaltat i pedreria (Inv. 1641, núm. 1; Inv. 1649, núm. 77), que havien estat ofrenats l'any 1639 pel rei-emperador Ferran III d'Àustria i que encapçalen l'inventari de la sagristia de l'any 1641.

141. Arxiu Episcopal de Vic, *Mensa Episcopal*, 977/3, plec 1787. Madrid, Biblioteca de Palacio, ms. 2520, f. 186v-187.

142. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Argenteria, brodaria i tapisseria», p. 332. L'arxiver montserratí fra Joan Guerin (†1642) deixà escrit en el segon volum de les seves notes arxivístiques que, «un Abad de esta casa deshizo 22 [lamparas] para acudir a las necesidades de esta casa aprovechandose del indulto de Julio 2º» (Arxiu de Montserrat). I també que, tot visitant Montserrat, el duc de Sessa, cronològicament, devia ésser Lluís Folch i Cardona (†1642), cinquè duc de Sessa, s'interessà per les dues llànties ofrenades per Galceran de Requesens vers l'any 1506, «como descendiente de aquella Casa. No aparecieron; por lo qual se alborotó mucho y se fue descontentissimo. El trahia los señales que habian de tener por ser memorias de su Casa» (G, 148v). L'any 1617 encara hi havia una llàntia ofrenada per Beatriu Enríquez, segona muller de Galceran de Requesens i comtessa viuda de Trivento (E, 126).